

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

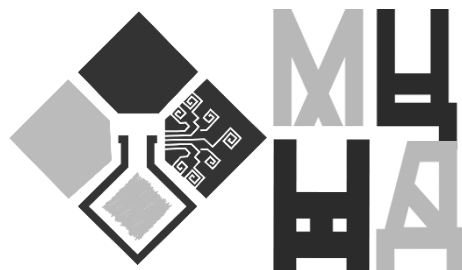
29 БЕРЕЗНЯ 2024 РІК

М. ХЕРСОН, УКРАЇНА

**«ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ
РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
VII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

| 29 березня 2024 рік
м. Херсон, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 29 від 28.03.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 44 від 05.01.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Т38 **Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень:** збірник наукових праць з матеріалами VII Міжнародної наукової конференції, м. Херсон, 29 березня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 122 с.

ISBN 978-617-8312-22-0

DOI 10.62731/mcnd-29.03.2024

Викладено матеріали учасників VII Міжнародної наукової конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень», яка відбулася 29 березня 2024 року у місті Херсон.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8312-22-0

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД Русин-Гриник Р.Р., Ханас І.Ю.	8
---	---

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ Попадюк Я.А.	10
ГРУПУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.	13
ПРИНЦИП ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ Пелех К.О.	16
РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ Мірошниченко І.І.	18
РОЛЬ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА БУКОВИНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ Урсакий Ю.А., Вдовічен Д.А.	24

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Сук П.Л.	26
ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В СЕКТОРІ ПЕРЕРОБНО-ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ Левитський В.В., Шевченко Н.Ю.	31

СЕКЦІЯ IV. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС- ДІЯЛЬНОСТІ	
Козак В.Г., Олійник М.О.....	33

СЕКЦІЯ V. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА	
Штундер В.Є.	35
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	
Головко А.В.	37
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНИХ ГАЛУЗЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ ВЗАЄМОВПЛИВУ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ	
Сидоренко А.А.	39
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ПРАВОЧИНІВ У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
Добрунова К.В.	43
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ПРАВОМІРНОСТІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ У РАЗІ УМИСНОГО ЗАПОДІЯННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ	
Болгаренко В.М.	45
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	
Пілат О.В.	52

СЕКЦІЯ VI. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ (ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ)	
Федорчук М.В.	54

СЕКЦІЯ VII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ РІЗНИХ М'ЯСНИХ І М'ЯСО - МОЛОЧНИХ ПОРОДНИХ ТИПІВ ХУДОБИ З ВИКОРИСТАННЯМ МАТОК СИМЕНТАЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ДЕШЕВОЇ ЯЛОВИЧИНИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ РЕГІОНУ БУКОВИНИ	
Калинка А.К., Лесик О.Б.	56

СЕКЦІЯ VIII. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ОЗОНОЛІТИЧНИЙ СИНТЕЗ 3-НІТРОБЕНЗАЛЬДЕГІДУ

Курченко О.І., Галстян А.Г..... 62

СЕКЦІЯ IX. ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ОГЛЯД ЗАСОБІВ РОЗРОБЛЕННЯ АДАПТИВНИХ ВЕБ-САЙТІВ

Кисельов Т.С., Хорошевська І.О..... 64

СЕКЦІЯ X. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ЗАСТОСУВАННЯ ІОННОГО ПАЯННЯ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ
ТЕХНІКИ

Часник Д.В..... 67

СЕКЦІЯ XI. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ
КОМІВОЯЖЕРА В КОНТЕКСТІ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Татарников А.О..... 69

СЕКЦІЯ XII. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПРАВОВА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТУ

Степанов О.В., Кобзар І.Ю..... 73

СЕКЦІЯ XIII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

THE INFLUENCE OF MUSICAL ART ON THE MENTAL HEALTH OF A CHILD

Tsuranova O., Ryasina S. 76

ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВСЕСТОРОННЬОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ООП

Товстоган В.С., Цегельник Т.М..... 78

УКРАЇНСЬКЕ ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ Денисюк В.В., Погода О.В.	80
--	----

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ПОМІЧНИК У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ Жиденко Т.	83
--	----

СЕКЦІЯ XIV. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

КРЕАТИВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ У ВИМІРІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ Герасименко Л.Б.	86
---	----

ПСИХОЛОГІЯ МАС І ПОВЕДІНКА ІНДИВІДА В ГРУПІ Вархоєва В.О.	90
---	----

СЕКЦІЯ XV. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

CHARGE-СИНДРОМ: ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ Ластівка І.В.	93
---	----

АПОПТОЗ НЕЙРОНІВ ПРИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВІЙ ТРАВМІ Скобенко М.В., Кулікова К.Т., Шестопадова Д.Д., Масалітін І.М.	96
---	----

ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА СТРЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ШКТ Батюк Л.В., Древаль М.В., Чуприна М.В.	98
--	----

ЛАРИНГОТРАХЕАЛЬНИЙ СТЕНОЗ ПІСЛЯ ШВЛ У ДІТЕЙ З ОПІКАМИ Юзьо Л.О., Кучеренко Б.Ю., Власенко Д.В.	100
--	-----

ОСОБИСТА ГІГІЄНА ПІСЛЯ КОРИСТУВАННЯ КНИГОЮ Савицька Є.О., Мокрякова М.І.	103
--	-----

ПАТОГЕНЕЗ ВИНИКНЕННЯ КОГНІТИВНОЇ ДИСФУНКЦІЇ ПІСЛЯ НАРКОЗУ Скобенко М.В., Дейнеко М.О.	104
---	-----

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ГЕРІАТРИЧНИХ ХВОРИХ ПІСЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ХІРУРГІЧНИХ ВТРУЧАНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ Назарова Д.С., Лінівенко Е.С.	106
--	-----

СТОМАТИТ: ПРИЧИНИ І ПРОФІЛАКТИКА Юрченко І.О., Мокрякова М.І.	108
---	-----

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ МІГРЕНІ Келюх Ю.О., Коротенко В.О.	109
---	-----

СЕКЦІЯ XVI. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ

Підлипний Ю.В. 112

СЕКЦІЯ XVII. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Дуборез О.А. 114

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІКТ В РЕСТАВРАЦІЇ СТАНКОВОГО
ЖИВОПИСУ

Миколайчук А.Р. 117

СЦЕНІЧНЕ СЛОВО У ГОЛІВУДСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ КІНЦЯ 20-Х - 30-Х РР.

Біленька А.М., Світлична О.О. 119

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Русин-Гриник Роман Романович

PhD, доцент кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ханас Ігор Юрійович

Аспірант

Інститут регіональних досліджень ім. І. Долішнього НАН України, Україна

Управління фінансовими активами територіальних громад включає в себе процеси збору, розподілу, використання та контролю фінансових ресурсів на місцевому рівні. Це включає складання та виконання бюджету, планування інвестицій, контроль за витратами, здійснення фінансового обліку та звітності. Основні цілі управління - забезпечення стабільності фінансів громади, оптимізація використання ресурсів, забезпечення якості та доступності місцевих послуг для мешканців, а також забезпечення прозорості та відповідальності в управлінні фінансами.

Управління фінансовими активами територіальних громад в Україні має свої особливості через специфіку законодавства, економічних умов та політичного контексту. Деякі з ключових особливостей включають:

- Децентралізація. Децентралізація є перспективною та важливою стратегією для розвитку України, оскільки спрямована на зміцнення місцевого самоврядування та підвищення ефективності управління на місцевому рівні. Передача фінансових та адміністративних повноважень з центрального на місцевий рівень дозволяє територіальним громадам краще відповідати на місцеві потреби та пріоритети. Однак, децентралізація також вимагає від територіальних громад більшої відповідальності та професіоналізму в управлінні фінансами. Вони повинні мати здатність ефективно розпоряджатися виділеними коштами, забезпечуючи їхню максимальну ефективність та спрямування на розвиток місцевої інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сфер.

- Фінансування з бюджету. Окрім фінансування з державного бюджету, територіальні громади можуть залучати кошти від місцевих джерел. Це включає податки, збори, платежі за надані послуги, а також доходи від місцевих підприємств та інших джерел. Збільшення місцевих доходів дозволяє громадам збільшувати свою фінансову незалежність та ефективність у вирішенні місцевих проблем.

- Бюджетний процес. Територіальні громади зобов'язані складати та здійснювати свої бюджети відповідно до встановленого законодавства. Це означає, що їм необхідно враховувати правила та вимоги, які стосуються формування, використання та звітності про фінанси.

- Контроль та нагляд. Урядові органи вправі здійснювати контроль за фінансовою діяльністю територіальних громад для забезпечення дотримання встановлених правил та процедур.

- Партнерство та співпраця. Територіальні громади можуть співпрацювати з різними стейкхолдерами, включаючи державні та місцеві органи влади, громадські організації, та бізнес-структури, для реалізації проектів та програм.

Отже, управління фінансовими активами територіальних громад в Україні вимагає уважного врахування контексту та дотримання законодавчих вимог, а також активної участі в партнерських відносинах для досягнення успішних результатів.

Список використаних джерел:

1. Жук В. М., Шерстюк О. Л., Бездушна Ю. С. Основи обліково-інформаційного алгоритму розвитку сільських територіальних громад в Україні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. 2020. Т. 2. № 33. С. 117-129. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i33.206931>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1.05.1997 р. № 280/97-ВР. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Орієнтація на управління активами територіальних громад: теоретичні підходи. Регіональна економіка. 2020. № 1(95). С. 5-13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-1-1>.

СЕКЦІЯ II.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Попадюк Ярослав Анатолійович

аспірант (здобувач вищої освіти ОНР «Доктор філософії»), ОП «Економіка»

ДонНУ імені Василя Стуса, Україна

Ефективність діяльності багатьох підприємств залежить від успішної реалізації інвестиційної політики на різних рівнях - національному, галузевому, регіональному та корпоративному. Це дозволяє максимально використовувати наявні інвестиційні ресурси, які визначають головні процеси інноваційного розвитку, конкурентоспроможність продукції та її якість. Саме тому формування джерел інвестиційних ресурсів підприємств та аналіз факторів, що впливають на цей процес є особливо актуальними.

Здійснення інвестиційної діяльності є ключовою умовою стабільності та розвитку підприємства. Проте, збільшення обсягів інвестування без досягнення прийнятного рівня ефективності не гарантує досягнення необхідного економічного результату. Ключовий вплив на ефективність інвестиційної діяльності мають процеси формування і використання інвестиційних ресурсів підприємства. Під інвестиційними ресурсами розуміють фінансові, матеріальні та інші ресурси, які використовуються для здійснення інвестиційних процесів, зокрема для придбання капітальних активів, розширення виробництва, впровадження нових технологій та інновацій, а також для покращення діяльності підприємства в цілому [1]. Згідно з Законом України "Про інвестиційну діяльність", інвестиційні ресурси переважно розглядаються як джерела фінансування інвестиційної діяльності.

Формування інвестиційних ресурсів підприємства - це процес забезпечення необхідних активів для впровадження інвестиційних проектів та здійснення ефективної інвестиційної діяльності. Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення його потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури для підвищення ефективності інвестиційної діяльності. Ефективне формування інвестиційних ресурсів з різних джерел є ключовою умовою фінансової стійкості підприємства. Обсяги та джерела формування інвестиційних ресурсів визначаються структурою капіталу, що склалася на підприємстві в процесі його діяльності, а також вартістю залучення капіталу.

Для забезпечення інвестиційних ресурсів підприємство може використовувати різні джерела фінансування, які поділяють за типом власності на три групи, такі як власні, позикові, залучені [2].

Власні ресурси формування інвестиційних ресурсів, відомі як внутрішні джерела, складаються з різних компонентів: частка чистого прибутку, кошти амортизаційного фонду, страхові виплати, кошти від продажу майна, звільнені оборотні засоби, раніше здійснені вкладення, що підлягають погашенню протягом

поточного року. Власні кошти використовуються для фінансування як малих, так і великих і середніх проектів, застосовуючи змішану схему фінансування.

Позикові та залучені кошти, як зовнішні джерела, мають важливу відмінність. Основна різниця між цими двома групами полягає в тому, що позикові інвестиції вимагають відповідності умовам щодо оплати, повернення та виконання встановлених строків.

По групах джерел залучення, підприємства формують інвестиційні ресурси з внутрішніх та зовнішніх джерел. Внутрішні джерела включають власні та позикові фінансові засоби, що створюються на самому підприємстві для його розвитку. Основу власних фінансових засобів, що формуються з внутрішніх джерел, складає капіталізована частина. Інвестиційні ресурси, приваблювані з зовнішніх джерел, характеризують ту їхню частину, що формується поза межами підприємства. Це охоплює як приваблюваний з боку власного, так і позиковий капітал.

Існує низка факторів, які можуть впливати на формування інвестиційних ресурсів підприємства. Серед найбільш важливих слід відзначити такі [3]:

1) Економічна ситуація в країні та на ринку (економічні кризи, політична нестабільність, зміни в законодавстві та регулюванні можуть впливати на можливість підприємства залучати інвестиції).

2) Фінансовий стан підприємства (наявність джерел фінансування проектів може бути обмежена, якщо у підприємства великий борг або низький рівень прибутку).

3) Рівень ризику (ступінь ризику, пов'язаного з проектом, може впливати на можливість підприємства залучати інвестиції, особливо у випадку великого ризику).

4) Конкуренція (конкуренція на ринку може змінювати привабливість проекту та його можливість залучати інвестиції).

5) Технологічний розвиток (нові технології можуть збільшувати можливість підприємства залучати інвестиції, а також збільшувати обсяг інвестицій).

6) Політика держави (державні програми та ініціативи можуть змінювати рівень інвестиційної активності підприємства).

7) Ринкові перспективи (перспективи зростання ринку та його потенціал можуть збільшувати інтерес інвесторів до проекту).

8) Інноваційність проекту (інноваційні проекти можуть бути більш привабливими для інвесторів, оскільки вони можуть мати високий потенціал прибутку та додаткові переваги на ринку).

9) Менеджмент підприємства (ефективний менеджмент та добра репутація підприємства можуть збільшити довіру інвесторів та зробити проект більш привабливим).

10) Сезонність (сезонність у певних галузях може впливати на можливість підприємства залучати інвестиції, залежно від стабільності попиту на продукцію чи послуги).

11) Суспільно-політичні фактори (фактори, такі як соціальна та політична ситуація в країні або у світі, наприклад, терористичні атаки, війни, пандемії, можуть впливати на можливість підприємства залучати інвестиції).

Процес формування інвестиційних ресурсів підприємства ґрунтується на таких принципах [4]:

- проведення обліку та аналізу перспектив розвитку інвестиційної діяльності підприємства;

- забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів для максимізації ефективності інвестування;

- відповідність обсягів залучених інвестиційних ресурсів і сформованих інвестиційних потреб;
- мінімізація витрат на формування інвестиційних ресурсів;
- найефективніше використання інвестиційних ресурсів у процесі інвестиційної діяльності.

Отже, одним з ключових завдань підприємства є вибір оптимальних методів фінансування своєї поточної діяльності та нових інвестиційних проектів. Важливо правильно підібрати джерела інвестиційних ресурсів, що передбачає визначення потреби в них та основних їх характеристик.

Список використаних джерел:

1. Заїчко І. В. Фінансова стійкість підприємств як інструмент реалізації фінансової безпеки. Молодий вчений. 2019. № 10. С. 651-656.
2. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361>.
3. Паньков, О. Б. Вплив інвестиційної діяльності на показники розвитку підприємства. Економічний простір. 2021. № 172. С. 48-51.
4. Вербівська Л. В., Заїчко І. В., Тимченко Т. М. Управління інвестиційно-інноваційними ресурсами підприємств в реаліях цифрової економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 2. С. 67-73.

ГРУПУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Важливим чинником забезпечення економічного зростання є перехід до інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств [1–3], передусім, завдяки впровадженню заходів з реалізації потенціалу технічного та технологічного розвитку суб'єктів підприємництва [4–8]. Це сприятиме як підвищенню стійкості та конкурентоспроможності компаній [9–11], так і зростанню ефективності використання наявних у них ресурсів [12–15]. Проте досягнення цих цілей неможливе без попереднього розроблення науково обґрунтованих стратегій економічного розвитку [16–18], спрямованих, зокрема, на зростання ринкової вартості суб'єктів підприємницької діяльності [19–21] та нарощування їх економічного потенціалу [22, 23], що вимагає врахування основних чинників, які впливають на зазначені властивості підприємств [24, 25].

Необхідно відзначити, що одним з головних складників стратегії економічного розвитку підприємств є стратегія інноваційного розвитку компаній. При цьому потрібно відмітити, що стратегій інноваційного розвитку підприємств існує досить багато. Тому виникає потреба у групуванні зазначених стратегій за відповідними класифікаційними ознаками. Зокрема, варто виділити такі види стратегій інноваційного розвитку суб'єктів господарювання:

1) за різновидами нововведень, розроблення та (або) впровадження яких забезпечуватиме інноваційний розвиток підприємства: стратегія розвитку на засадах розроблення та (або) впровадження підприємством продуктових нововведень; стратегія розвитку на засадах розроблення та (або) впровадження технічних та технологічних нововведень; стратегія розвитку на засадах розроблення та (або) впровадження маркетингових нововведень; стратегія розвитку на засадах розроблення та (або) впровадження організаційних, господарських та інших нововведень; стратегія розвитку на засадах розроблення та (або) впровадження одночасно декількох типів нововведень;

2) за способом отримання нововведень: стратегія, що передбачає самостійне розроблення нововведень; стратегія, що передбачає придбання прав на використання нововведень, розроблених іншими особами; стратегія, що передбачає замовлення підприємством послуг із розроблення нововведень іншими особами; стратегії, що передбачають використання інших способів отримання нововведень;

3) за метою провадження інноваційної діяльності: стратегія, яка передбачає досягнення такого рівня інноваційного розвитку, який є притаманним основним конкурентам; стратегія, яка передбачає досягнення рівня інноваційного розвитку, вищого порівняно із конкурентами;

4) за ступенем активності підприємства у провадженні ним своєї інноваційної діяльності: активна стратегія (передбачає, що суб'єкт господарювання регулярно

провадить розроблення нововведення, маючи відповідну науково-дослідну базу; при цьому суб'єкт вкладає інвестиції як у розроблення, так і у впровадження нововведень); пасивна стратегія (за цієї стратегії суб'єкт господарювання нововведення не розробляє, а впроваджує розробки інших суб'єктів);

5) за ступенем ризику: високоризикова стратегія; стратегія з обмеженим рівнем ризику;

6) за ступенем залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування його інноваційної діяльності: стратегія внутрішнього фінансування; стратегія зовнішнього фінансування; стратегія комбінованого фінансування;

7) за рівнем новизни нововведень: стратегія, що передбачає розроблення та (або) впровадження нововведень із високим рівнем новизни; стратегія, що передбачає розроблення та (або) впровадження нововведень із середнім рівнем новизни; стратегія, що передбачає розроблення та (або) впровадження нововведень із низьким рівнем новизни;

8) за динамікою ресурсного забезпечення інноваційної діяльності: стратегія, що передбачає нарощування обсягів такого забезпечення; стратегія, що передбачає покращення споживчих властивостей відповідних ресурсів; комбінована стратегія.

Отже, існує багато видів стратегій інноваційного розвитку підприємств і тому компанії повинні обирати не одну таку стратегію, а комбінацію різних стратегій, відібраних за усіма основними їх класами.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. Інвестиції: практика та досвід, (12), 14–17.
2. Найдюк, В. С. (2013). Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій, (4), 251–263.
3. Продіус, О. І. (2010). Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи. Вісник ХНУ, (1(1)), 106–110.
4. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Клімковський, М. І. (2020). Методологічні засади оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. Л'ОГОС. ОНЛАЙН.
5. Yemelyanov, O., Petrushka, I., Zahoretska, O., Petrushka, K. & Havryliak, A. (2023). Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. Procedia Computer Science, (217), 258–267.
6. Пирог, О. В. (2011). Технологічний розвиток промисловості України. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону, (2 (7)), 248–252.
7. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. Eurasian Bus. Rev., (8(1)), 13–32.
8. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusi, M., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. Energies, (12(24)), 4724.
9. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. Актуальні проблеми економіки, (4), 340–348.
10. Smerichevskiy, S. F., Kryvovyzayuk, I. V., Prokhorova, V. V., Usarek, W. & Ivashchenko, A. I. (2021). Expediency of symptomatic diagnostics application of enterprise export-import activity in the disruption conditions of world economy sustainable development. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, (628(1)), 012040.
11. Гнатушенко, В. В. (2006). Управління конкурентним потенціалом підприємств (дис. ... д-ра екон. наук). Донец. нац. ун-т, Донецьк, Україна.
12. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. Інвестиції: практика та довід, (2), 114–117.

13. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління», (754), 18–25.
14. Britchenko, I., Monte, A. P., Kryvovyazyuk, I. & Kryvoviazuk, L. (2018). The comparison of efficiency and performance of portuguese and ukrainian enterprises. *Ikonomicheski Izslodvania*, (27(1)), 87–108.
15. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
16. Власенко, В. А. (2014). Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, (26(1)), 32–41.
17. Клименко, С. М. (2013). Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. *Бізнес Інформ*, (8), 343–347.
18. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*, (3(25)), 167–171.
19. Бурбан, О.В. (2021). Роль оцінювання вартості як інструмента підготовки рішень для обґрунтування ринкової капіталізації підприємства. *Економічний форум*, (1), 116–121.
20. Максименко, І. О. & Бокій, В. І. (2008). Ринкова вартість підприємства як результат реалізації його економічного потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету*, (3 (1)), 192–221.
21. Хімюн, О. О. (2010). Теоретичні і методичні засади оцінки управління вартістю компанії. *Актуальні проблеми економіки*, (5(107)), 150–158.
22. Лесик, Л. І., Петрушка, Т. О. & Ємельянов, О. Ю. (2020). Ринкова вартість як один з індикаторів формування і оцінювання економічного потенціалу підприємств. *АГОС. ОНЛАЙН*.
23. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Лесик, Л. І. (2020). Особливості оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств з використанням показника їх ринкової вартості. *АГОС. Мистецтво наукової думки*, (10), 18–21.
24. Лесик, Л. І. (2013). Чинники впливу на процес формування ринкової вартості промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 246–252.
25. Мамонтова, Н. А. (2010). Побудова системи управління вартістю компанії. *Актуальні проблеми економіки*, (1(103)), 21–26.

ПРИНЦИП ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

Пелех Катерина Олександрівна

ORCID ID:0009-0006-6769-4547

асистент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики
Львівський торговельно-економічний університет, Україна

Впровадження системи точного землеробства для ефективного використання ресурсів стає можливим завдяки можливостям інтернету речей, що представляє собою новітній підхід у сфері агропідприємництва. Цей принцип базується на зборі детальних даних про поля за допомогою різноманітних сенсорів, супутникових систем і безпілотників, які забезпечують точне картографування та моніторинг стану ґрунтів і рослин. Отримана інформація аналізується спеціалізованим програмним забезпеченням, що дозволяє розробляти індивідуалізовані стратегії ведення сільського господарства для кожного конкретного ділянки землі. Завдяки точному землеробству фермери мають змогу вносити добрива, воду та захисні засоби строго дозовано, відповідно до реальних потреб культур і стану ґрунту. Це значно зменшує марнотратство ресурсів, підвищує продуктивність роботи та сприяє збереженню навколишнього середовища. Такий підхід допомагає не лише знизити витрати на виробництво, але й забезпечує більш високу якість і безпечність агропродукції. Використання IoT в точному землеробстві також включає моніторинг мікроклімату на полях, що дозволяє адаптувати агротехнічні заходи під конкретні погодні умови, мінімізуючи ризики пов'язані з кліматичними змінами. Це забезпечує можливість реагувати на зміни в умовах вирощування набагато швидше та ефективніше, ніж це було можливо раніше. Автоматизоване управління дозволяє точно розраховувати необхідні терміни посіву та збору врожаю, оптимізувати маршрути техніки на полях, що знижує витрати палива та часу на виконання робіт. Така інтеграція різних технологій і методів дозволяє створити єдину ефективну систему управління сільськогосподарським виробництвом. Основною метою точного землеробства є досягнення максимальної віддачі від кожного гектара землі при одночасному зниженні негативного впливу на довкілля. Цей підхід сприяє більш раціональному та відповідальному використанню природних ресурсів, що є ключем до сталого розвитку аграрного сектору. В результаті, впровадження системи точного землеробства на основі інтернету речей відкриває нові перспективи для агропідприємництва, дозволяючи досягти балансу між високою продуктивністю та екологічною безпекою.

Використання IoT також дозволяє моніторити мікроклімат на полях та адаптувати дії під погодні умови, що сприяє підвищенню реагування на зміни в умовах вирощування. Автоматизоване управління поліпшує ефективність виробництва та сприяє збереженню часу та ресурсів. Основною метою точного землеробства є досягнення максимальної віддачі від кожного гектара землі при мінімізації негативного впливу на довкілля, що є ключем до сталого розвитку аграрного сектору. Таким чином, система точного землеробства на основі IoT відкриває нові можливості для підвищення ефективності та сталості сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Grynko, T., Hviniashvili, T. & Romanova, L. A. Scientific-methodical approach to the formation of a management mechanism for the development of the enterprise innovative potential. *Innovation and Sustainability*. 2022. Vol. 4. P. 30-38. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.4.30.38>.
2. Кушнір О., Жигулін О. Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах. *Food Industry Economics*. 2022. №14(1). <https://doi.org/10.15673/fie.v14i1.2264>.
3. Фролова Л. В., Котов Б.В. Тенденції розвитку підприємницьких структур в Україні. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2022. №4 (22). С. 52-61. DOI: 10.15276/EJ.04.2022.6.

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мірошниченко І.І.

аспірант

Академія праці соціальних відносин і туризму, Україна

Анотація: Мета дослідження цієї статті полягає в аналізі важливості формування сприятливого бізнес-клімату для розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграції. Методика дослідження включає аналіз актуальних наукових джерел та публікацій, що стосуються розвитку малого бізнесу та впливу державної підтримки на бізнес-середовище. Також проведено аналіз рекомендацій і практичних прикладів з інших країн, де успішно впроваджені політики сприяння підприємництву. Результати дослідження підкреслюють важливість формування довірчих відносин між бізнесом та владними структурами, стабільності у податковій системі, об'єднання зусиль для впровадження змін та поширення інформації про наявні бізнес-можливості. Практична значущість результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані як рекомендації для формулювання державної політики підтримки малого підприємництва в контексті євроінтеграції. Це дозволить забезпечити стабільний розвиток та підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу, що має ключове значення для економічного зростання країни.

Ключові слова: малий бізнес, євроінтеграція, розвиток, стратегії, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Процес євроінтеграції є складною та багатогранною трансформацією, яка має значний вплив на економічні зв'язки, включаючи сектор малого бізнесу. Однак, не зважаючи на потенційні переваги євроінтеграції, виникають ризики та виклики для малих підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні дослідження підтверджують, що євроінтеграція може стимулювати зростання малого бізнесу через доступ до нових ринків та технологій. Однак, вона також може призвести до збільшення конкуренції та нестабільності на внутрішньому ринку.

Формування цілей статті. Цільовим завданням цієї статті є визначення ключових чинників, які впливають на розвиток малого бізнесу в контексті євроінтеграції та формулювання рекомендацій щодо підвищення його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Зростання малого бізнесу в умовах євроінтеграції потребує впровадження нових стратегій, які сприятимуть адаптації до змін у торговельних угодах, стандартах та регулюванні. Одним із таких напрямків є підвищення інноваційності та якості продукції, що дозволить малим підприємствам зайняти свою нішу на європейському ринку.

В Україні внесок малих підприємств у валовий внутрішній продукт (ВВП) становить лише 19,2 %, і роль малих підприємств в економічному зростанні поки що невелика. Важливим інструментом розвитку малих та середніх підприємств (МСП) є сприяння розвитку інноваційного підприємництва. Розвиток інноваційного підприємництва є однією з ключових конкурентних переваг країн ЄС. Європейська практика показує, що для використання цієї переваги необхідні спеціальні заходи державної політики. Приведення національних схем підтримки у відповідність до європейських моделей дасть змогу забезпечити партнерську участь у реалізації

європейських програм у галузі науки, технологій та інноваційного розвитку. Зокрема, підтримка ЄС дає змогу:

- розробку та реалізацію бюджетних програм для фінансування наскрізних інноваційних процесів – від наукових розробок до виробництва дослідних зразків у пріоритетних технологічних галузях;

- надання державних субсидій МСП на розробку інноваційної продукції (товарів або послуг) у пріоритетних технологічних галузях, залучення коштів міжнародних програм (зокрема, європейських Horizon 2020 та COSME) для фінансування таких грантів;

- формування низки довгострокових кредитів. Конкурентні переваги МСП можна розвивати через кластерні організації. Це допомагає зміцнювати ділові комунікації, проводити горизонтальну інформаційну політику та розвивати міжсекторальне і транскордонне співробітництво. Ця модель особливо ефективна при організації інноваційного підприємництва.

Важливим заходом для забезпечення розвитку малих та середніх підприємств є створення сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні за європейською моделлю. Зокрема, пріоритет має бути відданий полегшенню доступу малого бізнесу до фінансування шляхом стимулювання фінансових установ до розширення програм мікрокредитування через запровадження спеціальних регуляторних вимог до фінансових установ. Збільшення частки прямої державної фінансової допомоги має бути оптимізовано шляхом делегування повноважень з вибору кредиторів ліцензованим банкам або новоствореним спеціалізованим національним установам. Необхідно виділити низку уповноважених банків, в ідеалі з національним капіталом, для залучення та використання міжнародних фондів технічної допомоги. Як альтернативу можна створити незалежну фінансову установу на базі великого європейського фінансового інституту з наглядовою радою і частиною управлінської команди, і, за погодженням з донорами, розподіляти міжнародні кошти на розвиток українських малих та середніх підприємств. Основна частина таких коштів має бути спрямована на розвиток сприятливої для підприємництва інфраструктури, такої як інформаційні, транспортні та логістичні мережі, а також агентства підтримки насіння.

Стимулювання доступу до нових ринків Європейського Союзу є однією з основних переваг, які надає процес євроінтеграції для малих підприємств. Відкриття доступу до цих ринків створює для малих підприємств нові можливості для зростання, розширення бізнесу та збільшення прибутковості. Цей доступ дозволяє малим підприємствам впроваджувати свої продукти та послуги на широкому ринку, отримуючи нових клієнтів та партнерів. Крім того, він створює можливості для взаємодії з іноземними компаніями, обміну досвідом та технологіями, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності малих підприємств.

Завдяки цьому доступу, малі підприємства можуть виявити себе на міжнародному ринку, зміцнюючи свою позицію та розширюючи свої можливості для масштабування бізнесу. Таким чином, стимулювання доступу до нових ринків Європейського Союзу є важливим чинником для розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції.

Підвищення конкурентоспроможності малих підприємств у контексті євроінтеграції – це складний процес, який вимагає комплексного підходу та реалізації різноманітних стратегій. Одним із ключових аспектів є впровадження інновацій та використання передових технологій. Завдяки цьому малі підприємства можуть розробляти унікальні продукти або послуги, що дозволяє їм відзначитися на ринку та

привернути більше клієнтів.

Крім того, важливим аспектом є забезпечення високої якості продукції та обслуговування. Це дозволяє малим підприємствам задовольняти потреби своїх клієнтів на найвищому рівні, що сприяє збереженню та розширенню свого клієнтського бази. Інновації та технологічний розвиток відіграють ключову роль у сучасному бізнесі, особливо в умовах євроінтеграції. Швидкі зміни в технологіях та вимоги ринку ставлять перед малими підприємствами виклик адаптації та інновацій.

Одним із напрямків інновацій є впровадження новітніх технологій у виробництві та управлінні. Це може включати в себе автоматизацію виробничих процесів, використання інтернету речей (IoT), штучний інтелект (AI), аналітику даних та інші цифрові рішення. Технологічний розвиток дозволяє підприємствам підвищувати ефективність, якість продукції та конкурентоспроможність на ринку. Крім того, інновації можуть стосуватися новаторських продуктів та послуг, що відповідають змінним потребам споживачів. Розробка нових продуктів, які відповідають міжнародним стандартам якості та екологічним вимогам, може стати ключем до успіху на міжнародних ринках. Успішне впровадження інновацій вимагає не лише технологічного розвитку, але й створення сприятливої інноваційної культури в організації. Це означає постійний пошук нових ідей та рішень, відкритість до змін та ризику, а також сприяння креативності та ініціативності серед персоналу.

Таким чином, інновації та технологічний розвиток є необхідними для успішного конкурування малих підприємств в умовах євроінтеграції. Вони дозволяють підприємствам адаптуватися до змін, впроваджувати ефективні рішення та створювати цінність для споживачів, що сприяє сталому розвитку та процвітанню бізнесу.

Якість продукції та обслуговування в сучасному бізнес-середовищі визначається не лише самими характеристиками товарів чи послуг, а й рівнем задоволення потреб та очікувань споживачів. Індивідуалізація вимог споживачів, швидкість змін в ринкових умовах та посилення конкуренції змушують бізнеси активно працювати над поліпшенням якості своїх продуктів та обслуговування.

Сучасні технології надають бізнесам безліч можливостей для підвищення якості. Впровадження автоматизації та цифровізації процесів виробництва дозволяє знизити ризик помилок та збільшити точність виготовлення продукції. Використання передових матеріалів та технологій дозволяє створювати більш ефективні та інноваційні продукти. Забезпечення якості обслуговування також відіграє важливу роль у задоволенні клієнтів. Наявність швидкого та ефективного сервісу, можливість отримання консультацій та підтримки, а також відкритий та дружній підхід до клієнтів – усе це формує позитивне сприйняття компанії та її продукції. Бізнеси також активно використовують зворотний зв'язок від клієнтів для поліпшення якості. Відгуки, рейтинги та рецензії допомагають ідентифікувати проблемні моменти та недоліки продуктів чи сервісів, що дозволяє компаніям оперативно реагувати та виправляти їх.

У підсумку, підвищення якості продукції та обслуговування є важливим чинником успіху сучасного бізнесу. Відповідно до сучасних вимог ринку та очікувань споживачів, бізнеси повинні постійно вдосконалювати свої продукти та сервіси, щоб забезпечити конкурентну перевагу та високий рівень задоволення клієнтів.

Ефективна маркетингова стратегія та розвиток сильного бренду також відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності. Створення впізнаваного образу бренду та проведення успішних комунікаційних кампаній дозволяє малим підприємствам привертати увагу споживачів та відрізнитися від

конкурентів.

Крім цього, інвестування в розвиток персоналу є важливим елементом. Навчання та підвищення кваліфікації працівників дозволяє малим підприємствам збільшити ефективність та продуктивність праці, що в свою чергу позитивно впливає на їхній бізнес.

Людський капітал є одним з ключових ресурсів будь-якої організації чи економічної системи. Він охоплює знання, навички, вміння, таланти та досвід працівників, які вони приносять у виробництво або надають у послуги.

Основна цінність людського капіталу полягає в тому, що він є джерелом інновацій, творчості та продуктивності. Компанії, які інвестують у розвиток свого персоналу через навчання, тренінги, стажування та інші форми професійного зростання, зазвичай мають більш конкурентоспроможний персонал та можуть ефективніше пристосовуватися до змін в економічному середовищі. Належна увага до людського капіталу сприяє підвищенню мотивації та залученню найкращих талантів. Професійно підготовлені, мотивовані та задоволені своєю роботою працівники забезпечують ефективну роботу підприємства та сприяють його успішності. З іншого боку, недостатня увага до розвитку людського капіталу може призвести до втрати конкурентоспроможності. Застарілі навички, невідповідність кваліфікації, низький рівень мотивації – все це може негативно позначитися на продуктивності та результативності працівників.

Отже, в умовах швидких змін у сучасному бізнес-середовищі важливо розглядати людський капітал як стратегічний ресурс, який потребує постійного вдосконалення та інвестування для забезпечення стабільного розвитку та конкурентоспроможності організації.

Нарешті, гнучкість та адаптивність до змін в ринкових умовах також є ключовими. Малі підприємства повинні бути готовими швидко реагувати на зміни та вчасно модифікувати свої стратегії та продукти, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Узагальнюючи, підвищення конкурентоспроможності малих підприємств в умовах євроінтеграції вимагає поєднання інновацій, якості, маркетингу, розвитку персоналу та гнучкості, що дозволить їм зайняти стабільну та перспективну позицію на ринку.

Збільшення конкуренції в умовах євроінтеграції є одним із найважливіших викликів для малих підприємств. Вступ на ринок Європейського Союзу вимагає від підприємств виявлення високої конкурентоспроможності та готовності конкурувати з іншими учасниками ринку. З одного боку, це може стимулювати інновації та підвищення якості продукції та послуг. З іншого боку, це створює тиск на малі підприємства, особливо на тих, які не готові до конкуренції на міжнародному ринку. Збільшення конкуренції може призвести до зниження цін на ринку, що може негативно вплинути на прибутковість підприємств. Крім того, високий рівень конкуренції може змусити малі підприємства шукати нові шляхи для відзначення на ринку та привертання клієнтів.

Для подолання цього виклику малі підприємства повинні активно адаптуватися до змін у ринкових умовах. Це може включати в себе впровадження ефективних маркетингових стратегій, розробку унікальних продуктів або послуг, а також залучення клієнтів шляхом підвищення якості обслуговування. Крім того, співпраця та партнерство з іншими підприємствами може допомогти малим підприємствам збільшити їхню конкурентоспроможність. Об'єднуючи зусилля з іншими учасниками ринку, підприємства можуть створити спільні стратегії та ресурси, що дозволить їм

краще конкурувати на міжнародному ринку.

Узагальнюючи, збільшення конкуренції в умовах євроінтеграції є важливим фактором для малих підприємств. Для успішного подолання цього виклику вони повинні бути гнучкими, інноваційними та готовими до викликів, що створює міжнародний ринок.

Необхідність адаптації малих підприємств до умов євроінтеграції визначається складністю та непередбачуваністю міжнародного ринку. З одного боку, процес євроінтеграції відкриває нові можливості для розвитку та розширення бізнесу. З іншого боку, він створює нові виклики та конкурентний тиск на малі підприємства. Адаптація до умов євроінтеграції передбачає реагування на зміни в політичному, економічному та соціокультурному середовищі. Це означає не лише зміну стратегій бізнесу, але й удосконалення виробничих процесів, маркетингових стратегій, а також залучення до роботи нових технологій та стандартів якості.

Ключовими аспектами адаптації є гнучкість та швидкість реагування на зміни. Малі підприємства повинні бути готові швидко впроваджувати нові ідеї та технології, а також адаптувати свої стратегії відповідно до змін на ринку. Крім того, важливою є спроможність підприємств адаптувати свої продукти та послуги до потреб та вимог споживачів. Адаптація також передбачає підвищення рівня компетенції та кваліфікації персоналу. Це може включати в себе навчання співробітників новим навичкам та технологіям, а також підготовку кадрів для роботи в міжнародному середовищі.

Узагальнюючи, адаптація до умов євроінтеграції є необхідною для успішного розвитку малих підприємств. Це вимагає не лише гнучкості та швидкості реагування, але й постійного вдосконалення та розвитку як бізнесу, так і персоналу.

Роль державної підтримки для малих підприємств в умовах євроінтеграції важлива та багатогранна. Підтримка з боку держави може стати вирішальним чинником у забезпеченні успішного розвитку та конкурентоспроможності малих підприємств на міжнародному ринку.

По-перше, державна підтримка може включати фінансову допомогу, таку як надання пільгових кредитів, грантів або субсидій для розвитку та модернізації бізнесу. Це дозволяє малим підприємствам здійснювати інвестиції в нові технології, розширення виробництва або входження на нові ринки без надмірного фінансового тиску.

По-друге, державна підтримка може включати консультативну допомогу та навчальні програми для підприємців. Це може включати надання консультацій з питань управління, маркетингу, експорту та інших аспектів бізнесу, а також організацію тренінгів та семінарів з підвищення кваліфікації.

По-третє, державна підтримка може включати створення спеціальних програм та ініціатив для розвитку малих підприємств. Це може бути створення бізнес-інкубаторів, технологічних парків або інших інфраструктурних об'єктів, які сприяють створенню та розвитку нових бізнесів.

Формування сприятливого бізнес-клімату є ключовим для розвитку малого підприємництва. Це вимагає побудови довірчих відносин між бізнес-гравцями та владними структурами, співпраці та взаємної підтримки. Важливо забезпечити стабільність у податковій системі, уникнувши частих змін в Податковому кодексі та розробивши просту та зрозумілу систему. Об'єднання зусиль для впровадження якісних змін за допомогою платформи для обміну досвідом та спілкування між урядом, бізнесом і громадськими об'єднаннями є необхідним. Розповсюдження інформації про наявні бізнес-можливості, такі як гранти та підтримка від

громадських та міжнародних організацій, також грає важливу роль. Формування бізнес-культури, що базується на рівній відповідальності всіх учасників процесу, є також невід'ємною частиною створення сприятливого середовища для підприємництва.

Загалом, державна підтримка відіграє ключову роль у стимулюванні розвитку та конкурентоспроможності малих підприємств в умовах євроінтеграції. Вона допомагає зменшити фінансові та організаційні бар'єри перед входженням на міжнародні ринки, що сприяє створенню сприятливих умов для успішного функціонування та розвитку малого бізнесу.

Насамкінець слід зазначити, що одним із ключових напрямів економічного розвитку в умовах європейської інтеграції є розвиток малого та середнього бізнесу. Ця форма підприємництва, що має здатність швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища і брати участь у міжнародному поділі праці, зможе досить швидко збільшити показники економічного розвитку, зокрема ВВП.

5. Висновки та перспективи

Розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції потребує комплексного підходу та активної підтримки з боку держави. Це вимагає розробки та впровадження спеціальних програм та заходів, спрямованих на стимулювання інвестицій в малі підприємства та підвищення їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції потребує створення сприятливого бізнес-клімату, що включає в себе стабільність у податковій системі, підтримку та співпрацю між бізнесом і владними структурами, а також поширення інформації про наявні бізнес-можливості. Підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу вимагає інноваційних підходів та технологічного розвитку, що сприяє покращенню якості продукції та обслуговування.

Важливу роль у розвитку малого бізнесу відіграє людський капітал. Інвестування у розвиток персоналу та підвищення їхньої кваліфікації є ключовим фактором для досягнення успіху.

Необхідно подальше вдосконалення законодавства та регуляторних механізмів, спрямованих на підтримку та розвиток малого бізнесу в контексті євроінтеграції. Продовження інвестування у новітні технології та інновації дозволить забезпечити стале зростання конкурентоспроможності малого бізнесу та підвищення його відповідності вимогам ринку. Подальша увага до розвитку людського капіталу, зокрема через навчання та професійне зростання персоналу, буде сприяти підвищенню продуктивності та ефективності малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Гобир І.Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах. Агросвіт. 2015. № 10. С. 65–69.
2. Дикань В.Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. праць. Харків: УкрДУЗТ, 2015. № 52. С. 9–20.
3. Табінський В. А., Телятник В. М., Сімон А. П. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Молодий вчений. 2017. № 3 (43), 848–851.

РОЛЬ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА БУКОВИНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Урсакий Юлія Анатоліївна

канд. екон. наук, доцент

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

Вдовічен Данило Анатолійович

студент

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

Релокація бізнесу – найчастіше не простий процес, який вимагає прийняття серйозних рішень, розгляду та аналізу всіх плюсів та мінусів, які можуть бути потенційно важливими у подальшій діяльності компанії. Але на жаль війна пише власні правила. Постійні обстріли щомиті можуть знищити те, що будувалося роками. Саме через це стало актуальним питання релокації бізнесу, що дозволяє зберегти можливість працювати, створювати робочі місця та підтримувати економіку країни до перемоги.

В Україні від початку повномасштабного вторгнення російських загарбників станом на кінець вересня 2023 року за програмою релокації у більш безпечні регіони переїхали 840 підприємств.

Найбільше підприємств, які подали заявки на релокацію, - з Харківської області (25%), Києва (21%) та Київської області (13%). До ТОП-регіонів, куди переїхало найбільше підприємств, увійшли: Львівська, Закарпатська та Чернівецька області.

Часткову релокацію здійснили 14% середніх та 15% великих компаній. Повну релокацію по Україні зробили лише 2% середніх компаній, по 3% мікро та малих компаній, 5% великих компаній. Релокація за кордон серед українського бізнесу не була популярною, оскільки частково релокувалися за межі України 2% мікрокомпаній, 3% малих компаній, 6% середніх компаній та 2% великих компаній. Повністю перевезли бізнес за кордон 1% мікрокомпаній та 1% середніх компаній. В середньому 17% підприємств змушені здійснити релокацію, більшість з них зі Сходу України (44% підприємств Сходу вже релокували свої виробничі потужності та персонал чи здійснять це найближчим часом) [1; 2].

Найбільша частина бізнесів для нового місця роботи обрала Закарпатську та Львівську області — по 120 та 199 компаній відповідно. До топу затребуваних у підприємців безпечних регіонів потрапили також Чернівецька область — 80 релокантів, та Івано-Франківщина — 70. А ось найменш затребуваними виявились Одещина — лише 3 бізнеси, Житомирщина — 6 компаній, та Кіровоградщина — 17 [3].

Щодо релокованих підприємств Чернівецької області (на 80 підприємствах) працює більше півтори тисячі внутрішньо переміщених осіб. Також ці фірми забезпечили роботою і чимало місцевих фахівців, які реально проявили себе і успішно розвиваються. А за 2023 рік сплатили понад 80 млн.грн. до місцевих бюджетів.

Релоковані підприємства Буковини [4]:

1. «Пульс - Автоматика» (Харків) - компанія займається виробництвом різних електроприладів та електрообладнання. Підприємство працює в основному на ринку країни. Продають товари власного виробництва через дилерів. Займаються цим

близько 7 років. Загальний обсяг проданої продукції – тисяч 30. В основному це ринок України, але вже розроблений план виходу на ринок Румунії.

2. Каша маслом. Ресторан швидкого харчування релокували з Харкова. До Чернівців перевезли спеціальне обладнання, техніку, а також переїхали працівники.

3. Ukrledlight (Миколаїв) - виготовляють світлодіодні лампи. Готові вироби відправляють клієнтам в Україні, а також експортують до Польщі, Німеччини, Чехії та Бельгії. Продукція особливо актуальна при відключення електроенергії.

4. В область переїхав один з найбільших книжкових складів України. Компанія Yakaboo (Київщина) перевезла книги з Київщини. Щоб це зробити знадобилось три тижні та 30 вантажівок.

5. Компанія з виготовлення екологічних дерев'яних вікон та дверей (Київщина). Компанія не працювала два місяці. Збитки за цей час склали приблизно мільйон гривень — це витрати на перевезення, податки, зарплати працівникам. Орієнтується на середній сегмент споживачів.

6. Кафе «Ультра Family» (Слов'янськ)

7. «Велотрейд» (Харків) - один з найбільших в Україні складів велосипедів (на основі харківського велозаводу).

8. «Bibliothèque de parfum» (Харків) - парфумерний бренд.

9. Кав'ярня First.Che.CaFe. (Київщина)

Це невелика частина того бізнесу, який релокувався та продовжив свою діяльність не зважаючи ні на що.

Але варто зауважити, що у Чернівецькій області за рік майже на третину зменшилася кількість релокованих підприємств - зі 112 до 80. В першу чергу це пов'язано з бюрократизацією у різних ланках правління та браку кваліфікованої робочої сили. Це негативний сигнал щодо клімату бізнес-середовища краю. Адже релоковані підприємства – це не тільки гарні назви та статистика за кількістю, - це робочі місця як для місцевого населення, так і для ВПО, оскільки дуже часто працівники підприємства переїжджають за робочим місцем; податкові надходження до місцевих бюджетів; розвиток конкуренції. А це саме ті «кити», завдяки яким розвиваються підприємництво та економіка.

Список використаних джерел:

1. Урсакій Ю.А., Пенюк В.О. Український бізнес в період війни: стан, проблеми та перспективи. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2022. Вип. № 3 (87). С. 57-69.
2. Урсакій Ю.А. Ефективне управління інноваціями як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємств. Вісник соціально-економічних досліджень. 2019. Вип. № 2, №70. С. 197-217.
3. Осадчук Л. Буковина у трійці областей, де працює найбільше релокованих підприємств. URL: <https://molbuk.ua/news/289567-bukovyna-u-triici-oblastei-de-pracuie-naibilshe-relovanykh-pidpriemstv.html> (дата звернення 17.03.2024).
4. Буковина входить в трійку регіонів, які прийняли найбільшу кількість релокованих підприємств. URL : <https://promin.cv.ua/2023/05/19/bukovyna-vkhodyt-v-triiku-rehioniv-iaki-pryiniaty-naibilshu-kilkist-relovanykh-pidpriemstv.html> (дата звернення 17.03.2024).

СЕКЦІЯ III.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна*

Щоб забезпечувати процес виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства повинні використовувати необоротні активи. Вони можуть застосовуватись більш як один раз у господарській діяльності підприємства, і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Необоротні активи поступово втрачають свою вартість внаслідок фізичного або морального зносу. В бухгалтерському обліку його відображають у грошових вимірниках за допомогою амортизації. Її нараховують по мірі настання фактичних періодів часу використання необоротних активів або при досягненні фактичного місячного обсягу виробленої продукції (робіт, послуг). Амортизацію розраховують за різними методами. Відповідно до П(С)БО 7 "Основні засоби" передбачено п'ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий [1]. Проте, на розсуд підприємства і у передбачених законодавством випадках можна застосовувати і інші методи амортизації необоротних активів. До прикладу, можна застосовувати метод амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності.

Операційна діяльність є основна та інша.

Згідно з НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу [2].

Відповідно до НП(С)БО 15 "Дохід" дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо) [3].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не відображається, а реєструється чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у статті за кодом рядка 2000 [2; 4].

Раніше у Звіті про фінансові результати дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відображався в окремій статті за кодом рядка 010 [5].

Внаслідок основної (операційної) діяльності вираховується фінансовий результат – валовий прибуток або збиток.

Доходи від основної (операційної) діяльності обліковуються на рахунок 70 “Доходи від реалізації”.

Його призначено для узагальнення інформації про доходи від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг, доходів від оренди об’єктів інвестиційної нерухомості, доходів від страхової діяльності, про доходи від грального бізнесу, від проведення лотерей, а також про суму знижок, наданих покупцям, та про інші вирахування з доходу.

Рахунок 70 “Доходи від реалізації” має такі субрахунки:

701 “Дохід від реалізації готової продукції”;

702 “Дохід від реалізації товарів”;

703 “Дохід від реалізації робіт і послуг”;

704 “Вирахування з доходу”;

705 “Перестраховання” [6; 7].

Відповідно до видів доходів від основної (операційної) діяльності можна застосовувати такі методи амортизації необоротних активів, які формуються на основі: 1) доходу від реалізації готової продукції; 2) доходу від реалізації товарів; 3) доходу від реалізації робіт і послуг; 4) вирахування з доходу; 5) перестраховання.

Обрахунок річної суми амортизації за методом на основі доходів від основної діяльності визначається множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який обчислюється діленням доходів від основної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходів від основної діяльності за увесь період розподілу.

Прорахунок амортизації необоротних активів за методом на основі доходів від основної діяльності виконують за формулами:

$$CA = (ПВ - ЛВ) \times КА,$$

де CA – сума амортизації; $ПВ$ – первісна вартість об’єкта; $ЛВ$ – ліквідаційна вартість об’єкта; $КА$ – коефіцієнт амортизації.

$$КА = ДОД : ПДОД,$$

де $ОЧВП$ – плановий або фактичний обсяг доходів від основної діяльності за окремі періоди; $ПОЧВП$ – плановий обсяг доходів від основної діяльності за увесь період.

Вирахувати метод амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності можна також за іншим варіантом:

$$CA = ДОД \times КА;$$

$$КА = (ПВ - ЛВ) : ПДОД.$$

Нарахування методу амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності можна робити за двома способами: 1) від первісної (початкової)

вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Щоб розрахувати амортизацію необоротних активів за методом на основі доходів від основної діяльності підприємства використаємо приклад.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 144000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 12 років, ліквідаційна вартість – 4000 грн. Вартість, що амортизується, дорівнює 140000 грн ($144000 - 4000 = 140000$).

За період корисного використання (експлуатації) необоротних активів передбачається одержати 430000 грн доходів від основної діяльності, у тому числі: в 1-му році – 70000 грн, в 2-му році – 64000 грн, в 3-му році – 59000 грн, в 4-му році – 48000 грн, в 5-му році – 43000 грн, в 6-му році – 34000 грн, в 7-му році – 30000 грн, в 8-му році – 27000 грн, в 9-му році – 20000 грн, в 10-му році – 15000 грн, в 11-му році – 12000 грн, в 12-му році – 8000 грн.

Обрахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,1628 ($70000 : 430000 = 0,1628$), за 2-й рік – 0,1488 ($64000 : 430000 = 0,1488$), за 3-й рік – 0,1372 ($59000 : 430000 = 0,1372$), за 4-й рік – 0,1116 ($48000 : 430000 = 0,1116$), за 5-й рік – 0,1000 ($43000 : 430000 = 0,1000$), за 6-й рік – 0,0791 ($34000 : 430000 = 0,0791$), за 7-й рік – 0,0698 ($30000 : 430000 = 0,0698$), за 8-й рік – 0,0628 ($27000 : 430000 = 0,0628$), за 9-й рік – 0,0465 ($20000 : 430000 = 0,0465$), за 10-й рік – 0,0349 ($15000 : 430000 = 0,0349$), за 11-й рік – 0,0279 ($12000 : 430000 = 0,0279$), за 12-й рік – 0,0186 ($8000 : 430000 = 0,0186$).

Обчислення амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі доходів від основної діяльності розглянуто в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	140000	70000	0,1628	22792
2	140000	64000	0,1488	20832
3	140000	59000	0,1372	19208
4	140000	48000	0,1116	15624
5	140000	43000	0,1000	14000
6	140000	34000	0,0791	11074
7	140000	30000	0,0698	9772
8	140000	27000	0,0628	8792
9	140000	20000	0,0465	6510
10	140000	15000	0,0349	4886
11	140000	12000	0,0279	3906
12	140000	8000	0,0186	2604
x	Разом	430000	1	140000

[авторська розробка]

Як видно з таблиці 1, використання 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) дає змогу повністю розподілити суму необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

В таблиці 2 наведено обрахунок амортизації необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі доходів від основної діяльності.

Таблиця 2

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	140000	70000	0,1628	22792
2	117208	64000	0,1488	17441
3	99767	59000	0,1372	13688
4	86079	48000	0,1116	9606
5	76473	43000	0,1000	7647
6	68826	34000	0,0791	5444
7	63382	30000	0,0698	4424
8	58958	27000	0,0628	3703
9	55255	20000	0,0465	2569
10	52686	15000	0,0349	1839
11	50847	12000	0,0279	1419
12	49428	8000	0,0186	49428
x	Разом	430000	1	140000

[авторська розробка]

З даних таблиці 2 можна зробити висновок, що при 2-му способі (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) амортизація необоротних активів кожного року нараховувалась із залишкової суми, а тому в останньому році залишкова вартість необоротних активів не була розподілена, а списана у витрати періоду.

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна здійснювати за методом на основі доходів від основної діяльності.

Основна діяльність пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

За видами доходів від основної (операційної) діяльності можна використовувати такі методи амортизації необоротних активів, що обчислюються на основі: 1) доходу від реалізації готової продукції; 2) доходу від реалізації товарів; 3) доходу від реалізації робіт і послуг; 4) вирахування з доходу; 5) перестраховування.

Доходом від основної діяльності підприємства є дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що може бути критерієм для застосування методу амортизації необоротних активів.

Обчислення методу амортизації необоротних активів на основі доходів від основної діяльності можна здійснювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" (Наказ Міністерства фінансів України). № 92. (2000). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 87. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text>.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В СЕКТОРІ ПЕРЕРОБНО-ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ

Левитський Вадим Валентинович

Аспірант

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ, Україна*

Шевченко Н.Ю.

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ, Україна*

На окремих переробно-харчових виробництвах надзвичайно мляво проходять процеси розбудови інфраструктури поводження з відходами та утилізації їх ресурсної цінності, а також повільно впроваджуються проекти ресурсозбереження, що не дає можливості використати значні потенційні можливості підвищення рівня ефективності виробничо-господарської діяльності суб'єктів агропромислового підприємництва. Вирішення вказаної проблеми напряду залежить від активізації інвестиційного забезпечення процесів ресурсозбереження, що потребує використання державою набору фіскальних та грошово-кредитних регуляторів.

Фундаментальним теоретико-методологічним підґрунтям розуміння сутнісних характеристик процесу ресурсозбереження в секторі переробно-харчових виробництв виступає твердження С.Дорогунцова, П.Борщевського та Б.Данилишина про те, що переробні галузі агропромислового комплексу впливають на навколишнє середовище. Зокрема, існуючий рівень і тип розвитку галузі прямо пов'язані з процесом природокористування, який визначає кількість та якість перероблюваної сировини, вилучення з неї цінних компонентів, обсяг утилізації відходів [1, с. 47].

Активізація процесів ресурсозбереження у різних фазах переробки сільськогосподарської сировини дасть змогу зменшити неконтрольоване попадання забруднених зворотних вод та залишків змішаних харчових відходів, а також рослинних та тваринних відходів у навколишнє природне середовище і тим самим упередити процеси забруднення біогеоценозів.

Запровадження технологій ресурсозбереження, зокрема в частині вилучення цінних компонентів вторинної сільськогосподарської сировини дасть змогу диверсифікувати виробничу програму переробно-харчових підприємств і підвищити ефективність господарювання в цілому за рахунок результативного використання вторинної сільськогосподарської сировини.

Територіальна неоднорідність сільськогосподарської спеціалізації визначає структуру потоків залучення сільськогосподарської сировини у відтворювальний процес регіональних агропродовольчих комплексів, що визначальною мірою детермінує структуру утворених тваринних і рослинних відходів, а також змішаних харчових відходів, а це відповідним чином має визначати диференціацію пріоритетів інвестування проектів ресурсозбереження у секторі переробно-харчових виробництв в окремих регіонах. Інвестиційні потоки мають бути зорієнтовані як в розбудову інфраструктури поводження з відходами переробно-харчових виробництв, так і в розбудову логістичних ланцюгів залучення сільськогосподарської сировини у

переробний сегмент національного АПК.

Виходячи з перманентного інвестиційного дефіциту стосовно впровадження ресурсозберігаючих технологій у секторі переробно-харчових виробництв, виникає гостра необхідність формування сучасного механізму фінансово-кредитного забезпечення розвитку переробної ланки аграрного сектору, який враховуватиме глобальні тренди руху інвестиційного капіталу в пріоритетні напрями розвитку переробно-харчових виробництв та буде зорієнтований на стимулювання підвищення рівня комплексності переробки сільськогосподарської сировини.

Саме результативне фінансово-кредитне забезпечення комплексного розвитку переробної ланки аграрного сектору дасть можливість подолати багаторічну сировинну спрямованість національного АПК і прискорити збільшення обсягів виробництва продукції з високою часткою доданої вартості, що прямо корелює зі зростанням рівня капіталізації аграрного бізнесу і соціально-економічним піднесенням передусім сільських поселень [2, с. 124].

Вихід суб'єктів агропромислового підприємництва та спеціалізованих біоенергетичних виробництв на ринок позикового капіталу за умови компенсації державою частини процентних ставок банківським установам уможливить пільгове банківське кредитування та дасть змогу акумулювати необхідну кількість інвестицій у розбудову інфраструктури утилізації тваринних, рослинних та змішаних відходів з метою налагодження виробництва різноманітних видів біологічного палива, в тому числі на основі утилізації відходів, сконцентрованих на полях аерації підприємств харчової промисловості.

Необхідним розглядається перегляд пріоритетів державної підтримки переробно-харчових виробництв для того, щоб забезпечити введення додаткових потужностей по переробці тваринницької та рослинницької продукції, а також утилізації відходів рослинного і тваринного походження з метою суттєвого нарощення обсягів виробництва енергії з відновних джерел, що в умовах воєнного стану – необхідна умова зміцнення енергетичної самодостатності окремих регіонів та територіальних громад базового рівня.

Список використаних джерел:

1. Дорогунцов С.І., Борщевський П.П., Данилишин Б.М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК. Монографія. Київ. Урожай, 1992. 128 с.
2. Шмаров Д.М. Механізм фінансово-кредитного забезпечення комплексного розвитку переробної ланки аграрного сектору. Агросвіт. 2020. №8. С. 123–129.

СЕКЦІЯ IV. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ

Козак Вадим Григорович

ORCID ID: 0000-0002-6136-6239

канд. екон. наук, професор

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна*

Олійник Марія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-5700-1296

доктор філософії

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна*

Про досягнутий на сьогодні рівень цифрової трансформації економічних процесів свідчать такі дані: нині інтернетом користуються від 70 до 95% дорослого населення країн групи ОЕСР, з яких 80% осіб з вищою освітою регулярно використовують його для взаємодії з державними органами влади; а щоденне використання інтернету у період 2014-2019 рр. збільшилось у середньому на 30 хвилин. У 2017 р. близько 12% малих і середніх компаній та 33% великих корпоративних бізнес-структур держав-членів ОЕСР активно застосовували у своїй економічній діяльності аналітику великих даних, у тому числі з широким використанням соціальних медіа. За оцінками авторитетних міжнародних експертів, щорічно на 7% зростає кількість осіб, котрі працюють в онлайн-режимі, а перехід на онлайн-медицину та онлайн-навчання стане у найближчі роки загальнопоширеною практикою.

На тлі глобального поширення технологій 5G (які у найближчі десять років згенерують виробництво додаткової продукції на суму понад 12 трлн дол. США), загальна кількість підключених до інтернету речей різного роду пристроїв зросте на період до 2030 р. до понад 25,4 млрд, тоді як у 2020 р. даний показник не перевищував 8,7 млрд (у тому числі у Китаї – 3,2 млрд).

Своєю чергою, загальна капіталізація глобального ринку когнітивних обчислень досягне у 2025 р. рекордної відмітки у понад 49 млрд дол. США; а загальний вартісний обсяг виручки від використання технологій Інтернету речей становив у 2017 р. 100 млрд дол. США, у 2019 р. – 212 млрд з перспективним трендом зростання до 1,6 трлн дол. на період до 2025 р. З огляду на глибоке «пронизування» цифровими технологіями усіх сфер людської життєдіяльності, цілком закономірним є той факт, що станом на 2019 р. понад 80% держав групи ОЕСР визнали штучний інтелект та аналітику великих даних в якості найбільших викликів операційній діяльності підприємницьких і бізнес-структур, конфіденційності та захисту персональних даних, за якими слідує інтернет речей (IoT) та біометрія. Зокрема,

лише у період 2015-2021 рр. частка компаній і фірм, котрі зазнали значного негативного впливу цифрових збоїв на свою операційну діяльність, зросла з 27 до 90% зі значним збільшенням при цьому частки респондентів, котрі були задоволені реакцією своїх організацій на подібного роду збої – з 25 до 36% відповідно.

У даному контексті важливо зазначити, що глибоке інтуїтивне розуміння вітчизняними і зарубіжними ученими фундаментального впливу технологій Індустрії 4.0 на усі сфери людської життєдіяльності та генезис в останнє десятиліття теоретичного дискурсу даної наукової проблеми так і не сформували, на превеликий жаль, логічної цілісної теорії цифрової трансформації, здатної з системних методологічних позицій пояснити природу і рушійні сили глибокої структурної переформатизації глобального соціально-економічного простору та – найголовніше – спрогнозувати перспективні тренди його структурної динаміки навіть на найближчу перспективу. Більше того, як один з центральних «категоріальних продуктів» становлення і розвитку глобального інформаційного суспільства, поняття «цифрова трансформація» зазнає у сучасних умовах значної змістовної диверсифікації під впливом перетворення інформації у самостійний елемент продуктивних сил і техніко-економічних відносин, глибокої конвергенції телеінформатики й економіки у всій багатоманітності її вимірів, зростання доступу усіх економічних суб'єктів до інформаційно-комунікаційних послуг та «вибухоподібного» розвитку технологій передачі інформаційних даних, здатних повною мірою задовольнити глобальний попит на них.

Відповідно, на сьогодні можемо констатувати наявність значних труднощів як щодо теоретичної ідентифікації даної категорії, так і її методологічно-методичної операціоналізації. Даний факт вже сьогодні настійно орієнтує світову наукову спільноту на ґрунтовне теоретичне осмислення природи і філософії розвитку цифрових трансформацій у всій багатоманітності їх рівнів і форм прояву, системоформуючих елементів та наслідків для світової економічної, політичної, соціальної і технологічної рівноваги.

Список використаних джерел:

1. OECD Digital Economy Outlook 2020. Executive Summary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/bb167041-en/index.html?itemId=/content/publication/bb167041-en>.
2. Smart-інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України. Центр Разумкова. Київ, 2021.
3. Number of Internet of Things (IoT) connected devices worldwide from 2019 to 2030 (in billions). Statista. The Statistic Portal. URL: <https://www.statista.com/statistics/1183457/iot-connected-devices-worldwide/>.

СЕКЦІЯ V. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА

Штундер Валерія Євгеніївна

Слухачка магістратури навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленксандрівна

викладачка кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Сучасний стан державності України направлений на впровадження та розвиток будівництва європейського громадянського суспільства в динамічних умовах ринкової економіки та розвитку правового регулювання індивідуальних відносин які охоплюють приватне й публічне право.

Розмежування публічного та приватного права та їх взаємозв'язок є однією з найбільш обговорюваних тем у юриспруденції Європейського континенту. Ця проблема стимулює багато дискусій і викликає різноманітні думки, оскільки вона має велике теоретичне і практичне значення. Розв'язання цієї проблеми може допомогти в розв'язанні багатьох актуальних практичних питань, таких як обсяг втручання держави в економіку, а також захист приватного життя особи.

Здійснюючи розмежування правової системи на різні аспекти, такі як публічне та приватне право, галузі, матеріальне та процесуальне право, є лише частковим уявленням про її складність. Ми повинні враховувати, те що право охоплює досить велику кількість елементів які тісно взаємодіють між собою і вивчення його вимагає збагачення з різних думок. Розуміння правової системи у всій її складності дозволяє краще розуміти її функції та ефективно використовувати їх для досягнення правової справедливості.

На думку В. Анатійчук «саме комплексний підхід до класифікації різних правових явищ сприяє більш глибокому, об'ємному й об'єктивному з'ясуванню їх багатоманітних можливостей у правовому регулюванні»[3,4].

На думку вчених виділено дві теорії розмежування приватного та публічного права – умовно в правовій літературі поділ здійснено на матеріальний та формальний. Прихильники які в даному розмежуванні вбачають лише матеріальну теорію вказують на те, «що, регулює та чи інша норма права, чи її сукупність», прихильники ж формального поділу зауважують на дещо іншому «в залежності як здійснюється регулювання тих чи інших норм, так і будується те чи інше правовідношення».

В той час О.І. Миколенко зауважує, що поділ публічного та приватного права є: «цікавою теоретичною конструкцією, яка допомагає визначити роль держави як публічної інституції в житті суспільства і встановити межі її втручання в різні сфери суспільного життя, але в практично-прикладній сфері (правотворчість,

правозастосовна діяльність, викладацька діяльність у ВНЗ) вона не спрацьовує та сприяє руйнації традиційної системи права як сукупності галузей права, правових інститутів і норм права»[1, с. 58–64]

Враховуючи концептуальні відмінності між публічним та приватним правом, важливо не підкреслювати їх протистояння, але натомість акцентувати на їх зближенні на новій гуманістичній основі. Ця основа передбачає важливі ідеї, такі як пріоритет прав та свободи людини й громадянина, розумний баланс інтересів особи та загальної спільноти, недопустимість довільного втручання з боку держави й т. д. Всі ці принципи відображаються у загальноправових принципах верховенства права, пропорційності, справедливості та рівності, які мають застосовуватися як у публічному, так і в приватному праві[2].

Якщо звертатись до визначення поняття публічне право, то ми знайдемо відображення того що це централізоване регулювання яке діє в межах правового поля до якого входять норми права, інститути які встановлюють реалізацію сфери публічних інтересів, що регулюють публічно правові відносини які ієрархічно побудовані на субординації.

Приватне право побудоване на системі децентралізованого управління до якого відносяться також норми права, інститути галузі, але які визначають напрямок реалізації приватного інтересу, які регулюють публічно – правові відносини, що побудовані на засадах координації суб'єктів.

З огляду на вищевказаний аналіз науковці в розмежування приватного і публічного права повинен діяти лише формальний критерій. Відмінність якого полягає здійснювати лише у випадках регулювання юридичних відносин які притаманні публічному та приватному праву. Однією з основних ознак розмежування є централізація й децентралізація правового регулювання й відповідне становище суб'єкта правовідносин.

Отже, відображення важливих принципів підходу до взаємодії публічних та приватних інтересів у сфері правового регулювання на нашу думку протистояння між цими інтересами не є продуктивним і неприпустимим, адже вони часто взаємопов'язані й можуть досягти оптимального співвідношення через правові механізми. Замість концентрації на добробут держави, слід акцентувати на добробуті кожної людини. Це важливий напрямок для побудови сучасного суспільства, де головним об'єктом захисту та розвитку є права та інтереси кожного окремого громадянина. Такий підхід сприяє більш справедливому та гуманному суспільству, яке дбає про кожну особу.

Список використаних джерел:

1. Миколенко О. І. Поділ національного права на публічне і приватне право та його теоретичне і практичне значення. Правова держава. 2016. № 23. С. 58–64.
2. Дараганова, Н. В. "Головні критерії розмежування права на приватне та публічне." Аналітично-порівняльне правознавство 1 (2022): 10-14.
3. В. Андрійчук Розмежування приватного та публічного права URL: <https://law.chnu.edu.ua/rozmezhuвання-privatnoho-ta-publichnoho-prava/> (дата звернення 09.03.2024).
4. Лавренко Д.О. Значення юридичної конструкції як засобу юридичної техніки. Аналітично-порівняльне правознавство. № 3. С.56-60. 2023. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284514/278679>.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Головка Альона Володимирівна

здобувачка вищої освіти навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна

викладачка кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

24 лютого 2022 року життя українців назавжди змінилося з початком повномасштабного вторгнення Росії. У відповідь на цю агресію, 24 лютого 2022 року в Україні було введено воєнний стан. Це рішення мало далекосяжні наслідки, які й досі відчуються у всіх сферах життя.

В умовах воєнного стану, який діє в Україні з 24 лютого 2022 року, питання щодо захисту прав людини у зоні бойових дій набуває особливої актуальності, бо у зоні бойових дій права людини часто порушуються через військові дії, терористичні акти та інші форми насильства. Це ставить під загрозу життя, свободу та гідність тисяч людей, і робить необхідним ефективний захист їхніх прав.

У сучасних умовах визначення та захист права людини на життя виявляються очевидними. Життя стає невід'ємною умовою для здійснення всіх інших прав та свобод людини. Це право закріплене у всіх міжнародних договорах з прав людини, оскільки гарантія життя є ключовою складовою загального міжнародного права. Треба відзначити, що право на життя є відносним і може бути обмежене законодавчо в певних правових і фактичних обставинах. Умови збройного конфлікту та насильства всередині держави є основною загрозою та перешкодою для реалізації права на життя.

Підчас війни виникає колізія двох галузей права: міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права. Міжнародне право прав людини застосовується як загальна норма, в той час як міжнародне гуманітарне право виступає як спеціальна норма, призначена для ситуацій війни [1, с. 169-172].

В контексті захисту прав людини велике значення має "Женевське право", яке представлено міжнародними багатосторонніми договорами (конвенціями), спрямованими на захист постраждалих внаслідок збройних конфліктів. Ці документи були укладені 12 серпня 1949 року під час Дипломатичної конференції ООН в місті Женева, Швейцарія, і набрали чинності 21 жовтня 1950 року. Понад 190 держав приєдналися до Женевських конвенцій, що представляє практично всі країни світу [2].

Автори А. Моца та В. Моца [3, с. 280-291] підкреслюють, що права людини в умовах воєнного стану є найціннішими та історично непорушними правами громадян, враховуючи їхню безумовну цінність та потребу у допомозі у складних обставинах. Вони також вказують на обмеження впливу громадян на стратегію регулювання конфлікту через неможливість суб'єктивних рішень чи неефективних дій громадян. Науковці пропонують структурувати права на умовні групи, включаючи політичні та громадянські права, економічні, культурні та соціальні права, а також права солідарності. Незважаючи на труднощі, існують шляхи захисту

прав людини в умовах збройних конфліктів. По-перше, важливо забезпечити доступ до гуманітарної допомоги та медичної допомоги для всіх постраждалих, співпрацюючи з міжнародними гуманітарними організаціями та забезпечуючи їм безперешкодний доступ до конфліктної зони.

По-друге, необхідно проводити незалежне розслідування порушень прав людини в умовах конфлікту та притягати винних до відповідальності, щоб запобігти подібним порушенням у майбутньому.

Також важливо залучати місцеве населення до захисту їхніх прав, враховуючи їхні потреби та думки. Лише спільними зусиллями міжнародного співтовариства, урядів, громадськості та гуманітарних організацій можна забезпечити ефективний захист прав людини в умовах збройних конфліктів.

Держава продовжує активну роботу щодо збору доказів військових злочинів та нелюдського поводження щодо цивільного населення. Міжурядова вебплатформа "Права людини" була створена для цього, збираючи та узагальнюючи інформацію про порушення прав людини країною-агресором. Громадяни, які стали свідками порушень, можуть заповнити електронну форму, надаючи факти, фото та відеозаписи, а їхні дані залишаються під надійним захистом. Ця інформація обробляється кваліфікованими юристами та використовується в судових справах проти країни-агресора [4]

Отже, не дивлячись на складнощі, захист прав людини у зоні бойових дій є можливим завдяки спільним зусиллям та рішучості всіх зацікавлених сторін. Тому, забезпечення захисту прав людини в зонах бойових дій вимагає комплексного підходу, який включає міжнародні домовленості, співпрацю гуманітарних організацій та активну участь міжнародних спільнот. Потрібно посилювати правовий механізм та робити кроки для забезпечення відповідальності за порушення прав людини в умовах конфліктів. Тільки так можна забезпечити належний захист основних прав та свобод громадян у найважчі часи.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Ю. І., Білоус О. А., Захист права на життя під час війни. Забезпечення прав людини: національний і міжнародні виміри: матеріали ІІ всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 09 груд.2022 р., Вінниця, 2023. С.169–172.
2. А.В. Войцеховській Права людини у міжнародному праві. Харків: ООО «Планета- Принт», 2021. 404 с.
3. Моца А. А., Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану. Наукові перспективи. 2022. № 4(22). С. 280-291.
4. Створено єдиний національний портал для збору фактів порушення прав людини російською федерацією. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/stvoreno-yedinij-nacionalnij-portal-dlya-zboru-faktiv-porushennya-prav-lyudini-rosijskoyu-federaciyeu> (дата звернення: 05.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНИХ ГАЛУЗЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ ВЗАЄМОВПЛИВУ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Сидоренко Андрій Антонович

Магістр навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленксандрівна

викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Розмежування права на приватне і публічне є однією з характерних рис континентального європейського права (романо-германського). Об'єктивно це зумовлено складністю та неоднорідністю суспільних зв'язків і відносин, що потребують регулювання, підкреслює системний характер права та його спрямованість на регулювання різних сфер суспільного та особистого життя.

Становлення суверенної держави в Україні, демократизація суспільно-політичного життя та формування громадянського суспільства вимагали відмови від багатьох ідеологічних положень минулого. Розвиток сучасного права відбувається в контексті множинності поглядів і методологічних підходів до з'ясування сутності складних правових явищ. Якщо Україна хоче увійти в європейський правовий простір, вона повинна адаптувати свою правову теорію і практику до цивілізаційних основ європейського континенту і відновити втрачений генетичний зв'язок з базовими категоріями римського права. Такими базовими категоріями, безумовно, є приватне право і публічне право.

Публічне та приватне право розглядаються як якісно різні галузі правового регулювання, два різні “юридичні континенти”, дві різні “юридичні галактики”, функціонально-структурні підсистеми права, “суперблоки” або “супергалузі” права [1, с. 129], або й просто як “галузі права” (див., наприклад, [2, с. 44]). Не вдаючись до аналізу сутності публічного та приватного права, а також понятійно-термінологічного виразу останніх як структурних складових позитивного права, зосередимось лише на понятійному відображенні співвідношення публічного та приватного права, що, як вже було сказано вище, є однією з суто теоретико-методологічних проблем вказаного напрямку

В сучасній юридичній науці процеси “взаємопроникнення режимів правового регулювання з публічних сфер у приватні і навпаки” розглядаються як “одна з істотних ознак їх еволюції в сучасних умовах”, а межі між цими сферами констатуються як такі, що “постійно змінюються, що зумовлено складними і суперечливими процесами, які відбуваються в реальному житті” [3, с. 147], але при цьому процеси взаємопроникнення публічного і приватного права не виключають дуалізм права, який продовжує існувати [4, с. 29], хоч і констатується неможливість в сучасних умовах проведення “чіткої межі між публічним і приватним правом, розташувавши по ту чи іншу його сторону галузі позитивного права”.

Взаємозалежність публічного та приватного права в найбільш загальному вигляді зводиться до наступного. Приватне право спирається на публічне право”, оскільки “усі приватні права пов'язані з публічно-правовим домаганням на визнання та захист. Для галузей приватного права публічне право формує загальні принципи

правотворчості та правозастосування, визначає загальні правозахисні процедури, забезпечує “правові еталони”, “правові рівні”, які життєво необхідні громадянину, а приватне право, в свою чергу, впливає на публічне через визначення змісту та меж суб’єктивних прав та приватних інтересів суб’єктів права, визнання та захист яких здійснюється через публічно-правові механізми та процедури. Так, наприклад, публічне право може обмежувати окремі правомочності власника, зокрема, щодо розпорядження деякими видами майна, внаслідок чого блокується необмежене панування окремої особи над ним. Особливо це стосується випадків, коли необхідно попередити чи перешкодити зловживанню правом. Взаємозалежність публічного та приватного права проявляється і при відчуженні об’єктів приватної власності в публічних інтересах (звісно за умови забезпечення справедливого балансу між приватними та суспільними інтересами), обмеженні прав і свобод людини з мотивів безпеки (при умові забезпечення балансу між свободою та безпекою).

Теорія поділу права на публічне та приватне є багатоаспектним явищем, яке має як теоретичну, так і практичну цінність. Одночасно проблема співвідношення приватного і публічного права важлива тому, що її розв’язання дозволить вирішити значну кількість актуальних практичних питань, зокрема можливих меж втручання держави в економіку та приватне життя осіб тощо. Сьогодні правові системи багатьох цивілізованих країн ґрунтуються на принципі поділу права на приватне і публічне. Світова юридична наука визнає поділ права на приватне і публічне певною мірою умовно, але водночас як необхідне. Протиставлення публічних і приватних інтересів у державному регулюванні правовими засобами є неприпустимими, оскільки саме шляхом упорядкування публічно-правового регулювання приватноправових відносин можливе досягнення оптимального співвідношення публічних і приватних інтересів.

Оптимальність співвідношення приватного та публічного права, з точки зору дуалізму, полягає у взаємозв’язку та взаємозалежності, а також встановленні рівноваги та справедливого балансу приватного та публічного інтересів для досягнення сучасних завдань України [5, с. 78]. Як бачимо, конвергенція публічного та приватного права передбачає формування ще глибших взаємозв’язків між цими підсистемами права.

В загальній теорії права іноді виділяють такі три основні напрями конвергенції підсистем публічного та приватного права: 1) проникнення принципів, методів та інститутів публічного права у галузі приватного права; 2) проникнення принципів, методів та інститутів приватного права у галузі публічного права; 3) формування комплексних (змішаних, гібридних) галузей та інститутів права. Внаслідок цього “у приватному праві з’являються обумовлені публічними інтересами обмеження, заборони і обов’язки, характерні насамперед для публічного права”, а “публічне право, у свою чергу, збагачується зобов’язальними, договірними положеннями, процедурами та інститутами, що мають приватноправове походження” [6, с. 97-98].

Таким чином, співвідношення публічного та приватного права включає статичний (атрибутивна та структурно-субстанційна єдність і відмінність) та динамічний (функціональна взаємодія) аспекти. Статичний аспект співвідношення публічного та приватного права передбачає їх нормативно-інституційне розмежування (поділ), що не має всіх ознак дихотомії чи дуалізму в строгому їх розумінні через умовність межі між вказаними підсистемами права та наявність складних механізмів взаємодії між ними, внаслідок чого терміни “дихотомія права” та “дуалізм права” в зазначеному контексті можна використовувати з відповідними застереженнями лише в силу традицій, що склалися в юриспруденції. Динамічний

аспект співвідношення публічного та приватного права характеризує активні зміни, взаємодію, взаємовплив публічного та приватного права через механізм взаємного зближення та проникнення їх елементів та інструментів, внаслідок чого формуються глибокі взаємозв'язки між цими структурно-функціональними підсистемами права, що дозволяє визнати найбільш адекватним для відображення цих явищ термін "конвергенція", а також відмовитись від синонімічних до нього в певному розумінні та не зовсім відповідних термінів "дифузія", "інтеграція", "синергія" [7, с. 203].

Специфічні принципи, загальні положення, прийоми регулювання, встановлені внаслідок комплексної кодифікації, мають значення своєрідного силового поля, яке не лише об'єднує юридично різнорідний матеріал в певну цілісність, але й надає йому нехай і вторинний, але специфічно галузевий відтінок, особливу окраску. Комплексні утворення формують особливий юридичний режим регулювання, в зв'язку з чим автор не бачить проблеми в тому, щоб іменувати вказані утворення галузями з обов'язковим додаванням слова «комплексні» [8, с. 179].¶

Проблемним питанням є не лише визнання чи не визнання існування змішаних галузей права, а й віднесення до вказаної категорії конкретних галузей. Стосовно вказаної проблеми також існують різні позиції. Приміром, що стосується сімейного права, то більшість науковців традиційно відносить його до приватного права, оскільки у шлюбно-сімейних відносинах домінує приватний інтерес. Однак багато авторів вказують на комплексний характер сімейного права. Тому вони розглядають сім'ю з двох точок зору. "Сім'я як інститут суспільства - це універсальне явище, категорія громадянського суспільства, що займається власними проявами і відтворенням, тоді як сім'я як інститут держави - це юридична категорія, що виражає підлеглі (залежні) відносини сім'ї з відомими правовими нормами, правилами і законами". Сімейне право характеризується тим, що приватний елемент тісно переплітається з публічним, а елемент зобов'язання - з елементом розпорядження. Можна зробити висновок про неможливість віднесення сімейного права лише к праву приватному чи публічному, наголошуючи на комплексному характері даної галузі. Шлюб як приватноправовий інститут являє собою визнаний державою вільний і рівноправний союз чоловіка й жінки, що породжує їхні взаємні права й обов'язки, а як публічно-правовий інститут він є формою державного визнання союзу чоловіка й жінки, укладеного при наявності умов і відсутності перешкод, передбачених законом, зареєстрованого у встановленому законом порядку [7, с. 347]. Важливою рисою сімейного права є наявність розвинутого організаційного-процедурного елементу. Діяльність органів реєстрації актів громадянського стану, органів опіки та піклування, сімейно-правові норми, які встановлюють порядок зміни ім'я та прізвища, встановлення батьківства, мають публічно-правову природу [9, с. 215].

Показовою є також ситуація навколо визначення юридичної природи трудового права. Як окрема галузь трудове право виокремилось лише на початку XX ст., його виникнення пов'язано з переходом від цехового, гільдійського виробництва, притаманного феодальному суспільству, до нового, буржуазного, яке виражалось в поширенні мануфактур, фабрик та заводів.

Співвідношення публічно-правових та приватноправових норм у трудовому праві неодноразово змінювалося. Сьогодні трудове право розглядають як «симбіоз, амальгаму приватного і публічного права» [10, с. 215].

Фінансове право, подібно до інших галузей, являє собою сукупність взаємозалежних правових норм, що закріплюють і регулюють особливе коло суспільних відносин. Специфіка відносин, регульованих нормами фінансового права, полягає в тому, що вони складаються в особливій сфері життя суспільства -

фінансової діяльності держави й місцевого самоврядування. Традиційно фінансове право відносять до публічної підсистеми права, оскільки її прерогативою вважають захист державних інтересів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що взаємовплив приватного та публічного права в сучасних умовах проявляється у появі змішаних (комполітних) галузей права. Особливості суспільних відносин, що регулюються цими галузями права, вимагають поєднання примусових та диспозитивних методів правового регулювання для належної реалізації та захисту приватних і публічних інтересів. Поява змішаних галузей права є закономірним наслідком розвитку права і являє собою процес конвергенції в правовій системі на сучасному етапі історичного розвитку людства.

Список використаних джерел:

1. Сібільов М. Загальна характеристика сфери приватного права. Вісник Академії правових наук України. 2001. № 2(25). С. 123–135.
2. Сивий Р. Б. Приватне право в системі права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Роман Богданович Сивий. Л., 2006. 231 с.
3. Загальна теорія держави і права. Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2016. 392 с.
4. Майданик Р. Право України: дуалізм і система. Приватне право: науковий журнал: додаток до юридичного журналу «Право України» / Редакція журналу «Право України». Київ, 2013. № 1. С. 26-41.
5. Бірюкова А.Г. Співвідношення приватного та публічного права: дуалістичний аспект. Право і суспільство. 2018. № 4. С. 76-80.
6. Дронів Б.М. Взаємовплив приватного і публічного права: сучасна континентально-європейська теорія і практика: Дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Борис Мирославович Дронів. Х., 2012. 192 с.
7. Андріюк В. В. Проблемні питання понятійного відображення співвідношення публічного та приватного права. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2017. Вип. 44. С. 191-204.
8. Теорія держави та права: навч. посіб. [Є. В. Білозьоров, О. Б. Горова, В. П. Власенко, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
9. Дронів Б.М. Змішані галузі як результат взаємовпливу приватного і публічного права. Форум права. 2011. № 4. С. 213-218.
10. Шабуніна А. Приватноправові та публічно-правові тенденції у розвитку трудового права в країнах Західної Європи. Вісник Акад. правових наук України. 2005. № 4. С. 213-220.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ПРАВОЧИНІВ У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Добрунова Кристина Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Колісникова Ганна В'ячеславівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільно-правової
політики, права інтелектуальної власності та інновацій
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

У сучасних умовах цифрові технології все більше проникають у всі сфери суспільного життя, у тому числі і в цивільні правовідносини. Це пов'язано з рядом факторів, зокрема: розвитком Інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють здійснювати правочини дистанційно, без безпосереднього контакту сторін, поширенням електронного документообігу, який робить процес укладання правочинів більш ефективним та зручним, розвитком штучного інтелекту, який може використовуватися для автоматизації деяких етапів укладання правочинів тощо.

Ці фактори призвели до виникнення нових особливостей правочинів у сфері цифрових технологій.

Однією з основних особливостей є форма правочину. У традиційному розумінні правочин може бути укладений у письмовій, усній або конклюдентній формі. У сфері цифрових технологій до цих форм додається електронна форма.

Електронний правочин – це добровільні дії суб'єктів цивільних правовідносин, спрямовані на виникнення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків. Однак такі правочини мають особливість існувати в "цифровій площині", тобто за допомогою електронних засобів зв'язку.[1]

Що стосується електронного характеру правочину, то визначальною ознакою тут є наявність певних електронних засобів зв'язку, за допомогою яких можна зафіксувати наміри сторін цивільних правовідносин. Як відомо, до електронних засобів зв'язку належать електронна пошта, банкомати та веб-сайти.

Слід також зазначити, що особливістю електронних правочинів є їхня миттєвість, тобто можливість знайти необхідну інформацію та здійснити певні розрахунки в будь-який час і в будь-якому місці, навіть за відсутності "живого" контакту.

Г. В. Семененко вказувала[2], що ще однією з особливостей електронних правочинів є те, що науковці не дійшли згоди щодо того, чи є електронні правочини окремим видом правочинів у цивільному праві. У цивільному праві існують різні думки щодо того, що таке форма правочину. Одні вважають, що це форма вираження волі, інші - фіксація волі учасників правочину. Для вирішення цього питання важливо звернутися до визначення правочину, яке однаково дається в цивільному праві та цивільному законодавстві. Згідно з цим визначенням, правочином є дія фізичної або юридичної особи, причому не важливо, скільки осіб бере участь у цивільних правовідносинах, адже дія особи включає в себе і її поведінку, і вираження волі.[3]

Однак електронний правочин не може бути укладений лише шляхом вираження волі. Це пов'язано з тим, що в такому випадку неможливо буде довести, що

волевиявлення було вільним і відповідало внутрішній волі сторін, а також встановити сам факт волевиявлення.[2] Тому укладення правочину слід пов'язувати з фіксацією волі особи, а форму правочину - зі способом фіксації волі.

У теорії права прийнято вважати, що існує лише два способи фіксації волі особи: усна і письмова. Цивільний Кодекс України також визнає ці два способи, але передбачає можливість укладення правочинів в електронній формі [4]. Однак не всі правочини, для яких передбачена обов'язкова письмова форма, можуть бути укладені в електронній формі. Це питання не врегульоване законодавством, тому наразі електронна форма неможлива для правочинів, які потребують нотаріального посвідчення або державної реєстрації. Такі дії можуть бути здійснені лише щодо паперових правочинів.

Отже, високий рівень використання цифрових технологій у сучасному світі відображається не лише в їх поширеності, а й у появі нових правовідносин, пов'язаних з цифровою сферою. Специфіка правочинів у сфері цифрових технологій визначається не лише зміною традиційних аспектів правовідносин, а й появою нових правових питань та викликів.

Електронні правочини потребують постійного правового розвитку, адаптації до нових викликів та ефективного захисту прав учасників цифрового середовища. Тільки враховуючи ці особливості, можна створити стійке та справедливе правове середовище у цифровій епохі.

Список використаних джерел:

1. Уколова В. О. ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРАВОЧИНІВ [Електронний ресурс] / В. О. Уколова. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33406/1/%d0%9e%d0%a1%d0%9e%d0%91%d0%9b%d0%98%d0%92%d0%9e%d0%a1%d0%a2%d0%86%20%d0%92%d0%a7%d0%98%d0%9d%d0%95%d0%9d%d0%9d%d0%af%20%d0%95%d0%9b%d0%95%d0%9a%d0%a2%d0%a0%d0%9e%d0%9d%d0%9d%d0%98%d0%a5.pdf>.
2. Семененко Г. В. ПРАВОВА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОННИХ ПРАВОЧИНІВ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ [Електронний ресурс] / Г. В. Семененко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9a2c7f44-dd07-4e03-ab0c-0f7f9aab62a9/content>.
3. Гудзь О. Еволюція форм правочинів: від усної до «електронної» / О. Гудзь // Юридичний журнал. – 2006. – № 1.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2023 № 3265-IX. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n97>.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ПРАВОМІРНОСТІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ У РАЗІ УМИСНОГО ЗАПОДІЯННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Болгаренко Вадим Миколайович

курсант 3го курсу Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Анотація: дана стаття досліджує питання визначення меж правомірності необхідної оборони у випадках вчинення умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Інститут необхідної оборони є найбільш суперечливим інститутом у кримінальному праві. Нечіткість законодавчих формулювань та суперечлива судова практика часто призводять до проблем при кваліфікації таких діянь. Стаття висвітлює та досліджує основні фактори необхідної оборони, як обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння, та розглядає ці фактори на практичних випадках. Наведена судова практика показує, як само реагують суди на подібні справи.

Ключові слова: необхідна оборона, тяжкі тілесні ушкодження, правомірність, межі, кваліфікація, судова практика.

Постановка проблеми. Збереження життя та здоров'я кожного громадянина, дотримання його прав і свобод, а також їх вільна реалізація - мета кожної цивілізованої країни. Ми підтримуємо твердження про те, що кожен громадянин має право на збереження свого життя і здоров'я, що вважається беззаперечною істиною. Однак існують випадки, коли для захисту одних законно захищених інтересів необхідно завдати шкоду іншим. З точки зору юридичної науки, такі дії є законними і соціально прийнятними за обов'язкових умов. Кримінальне право включає різноманітні інститути, зокрема інститут необхідної оборони, який розглядається в даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження актуальних проблем інституту необхідної оборони присвячені праці таких вчених як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. Я. Тацій, Д. М. Мошенець, І. С. Тишкевич, Л. В. Гусар, Б. М. Орловський та інші. Ці роботи дають потужне наукове підґрунтя, але все ж таки вони не вичерпують кола питань, що вимагають свого вирішення.

Метою дослідження (завданням) є дослідження важливості вогневої підготовки у процесі формування професійних якостей у майбутніх офіцерів.

Мета роботи — розглянути різноманітні аспекти проблеми визначення меж правомірності необхідної оборони в ситуаціях, пов'язаних із свідомим заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Аналізуючи законодавчий фундамент, правову практику та міжнародний досвід, ми спробуємо виявити недоліки в існуючій системі та запропонуємо шляхи подальшого вдосконалення законодавства та судової практики в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Необхідність завдати шкоду певним законно захищеним інтересам, щоб запобігти шкоді іншим, є обґрунтованою та природною в

деяких обставинах. Держава встановлює умови, за яких такі дії вважаються необхідною обороною, пропонуючи компроміс між різними інтересами. Важливо враховувати умови правомірності необхідної оборони, оскільки вони регулюють легітимність завдання шкоди в інтересах суспільства та держави.

Закон дозволяє ці дії лише за конкретних умов, і вони визначаються як умови правомірності необхідної оборони. Зазначається, що дослідження даного питання є актуальним, оскільки існує нестача інформації в спеціальних правових текстах про систему умов, що виключають кримінальну-протиправність діяння, зокрема інституту необхідної оборони. Визначення меж правомірності необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень є складним завданням. Це пов'язано з тим, що в таких випадках необхідно ретельно оцінити всі обставини, зокрема, реальність загрози для життя або здоров'я потерпілого, необхідність заподіяння шкоди та свідомість необхідності заподіяння шкоди. Наприклад, у разі, якщо потерпілий вчиняє насильницькі дії щодо особи, яка захищається, та є більшим за неї за фізичними здібностями, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане правомірною необхідністю захисту. У той же час, у разі, якщо потерпілий не представляє реальної загрози для життя або здоров'я особи, яка захищається, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане неправомірним. Тому при вирішенні питання про правомірність необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень необхідно ретельно вивчити всі обставини та враховувати всі можливі фактори.

Особливо важливим, на нашу думку, є з'ясування справжньої правової природи необхідної оборони як юридичного інституту. Право на необхідну оборону є невід'ємним суб'єктивним правом кожної людини. Існує достатньо підстав вважати (соціальні, правові, морально-етичні норми), що слід включити право на необхідну оборону в структуру правового статусу особи [1, с. 3]. Свідченням, що підтверджуватиме цей факт може бути те, що більшість текстів конституцій різних країн містять положення про право на самозахист. У Конституції України ці положення включено до розділу другого: «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [2].

Конституція України закріпила право на: життя, здоров'я, свободу, недоторканність особистості, захист честі та доброго імені, захист власності. Ці права стали необхідними для нормального функціонування кожної людини і громадянина на сучасному етапі розвитку країни. Основним змістом правового статусу особи є права, передбачені Конституцією України. Право на необхідну оборону передбачене в багатьох національних законодавствах та міжнародних документах. У Сімействі міжнародних пактів про права людини від 16 грудня 1966 року [3] визнається, що кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність. Це право може бути обмежене лише в таких випадках і в такому порядку, як це передбачено законом і є необхідним для охорони безпеки нації, громадського порядку, охорони здоров'я або моральності або прав і свобод інших осіб. У Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [4] також визнається право на необхідну оборону. Ця стаття передбачає, що не вважається порушенням права на життя, якщо воно було спричинене вбивством, здійсненим особою, яка діяла в умовах крайньої необхідності, тобто коли вона перебувала в такому положенні, що примушувала її діяти таким чином, щоб захистити своє життя або життя іншої особи від неминучої небезпеки.

Підсумовуючи, можна зазначити факт, що право на необхідну оборону передбачене в багатьох міжнародних документах, зокрема в: 1) Сімействі

міжнародних пактів про права людини від 16 грудня 1966 року [3]; 2) Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [4]; 3) Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року [5]; Ці документи передбачають, що особа не несе кримінальної відповідальності за заподіяння шкоди іншій особі, якщо вона діяла в умовах крайньої необхідності. При цьому крайня необхідність існує, коли особа перебувала в такому положенні, що примушувала її діяти таким чином, щоб захистити своє життя або життя іншої особи від неминучої небезпеки.

Щодо питання дослідження, правова кваліфікація умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень відповідно до статті 121 Кримінального кодексу України (далі ККУ) [6] є тяжким злочином, ст. 124 ККУ визнає, що має місце заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони, згідно ч.2 ст.12 ККУ це є злочином невеликої тяжкості. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинило смерть потерпілого, є тяжким кримінальним правопорушенням. За вчинення цього злочину передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до десяти років. Пропонуємо розглянути ключові ознаки необхідної оборони.

Об'єктивними ознаками необхідної оборони є:

- Наявність суспільно небезпечного посягання. Посягання є суспільно небезпечним, якщо воно може завдати шкоди охоронюваним законом правам чи інтересам особи, яка захищається. У разі заподіяння тяжких тілесних ушкоджень посягання може бути як фізичним, так і психологічним.

- Реальність загрози для життя або здоров'я особи, яка захищається. Ця ознака є особливо важливою у разі заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Якщо загроза не була реальною, то оборона може бути визнана неправомірною.

- Незаподіяння шкоди, більшої за ту, що загрожує. Ця ознака означає, що особа, яка захищається, має право заподіяти шкоду лише в тому обсязі, який необхідний для відвернення посягання.

Аналізуючи об'єктивні ознаки необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, слід звернути увагу на такі моменти, як наявність суспільно небезпечного посягання. У разі заподіяння тяжких тілесних ушкоджень посягання може бути як фізичним, так і психологічним. Наприклад, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі запобігання сексуальному насильству може бути визнано правомірною необхідністю захисту. Крім того, слід оцінити реальність загрози для життя або здоров'я особи, яка захищається. При оцінці реальності загрози необхідно враховувати такі фактори, як:

- Сила, фізичні дані та психічне здоров'я потерпілого та особи, яка захищається;
- Засоби, які використовувалися при вчиненні;
- Обставини, за яких відбувалося посягання.

Наприклад, якщо потерпілий є більшим за особу, яка захищається, має навички рукопашного бою та вчиняє насильницькі дії щодо особи, яка захищається, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане правомірною необхідністю захисту. Незаподіяння шкоди, більшої за ту, що загрожує.

При оцінці співмірності заподіяної шкоди з відвернутою загрозою необхідно враховувати такі фактори, як: 1) Наявність інших способів відвернути посягання; 2) Тяжкість заподіяної шкоди; 3) Наслідки заподіяної шкоди.

Наприклад, якщо потерпілий вчиняє насильницькі дії щодо особи, яка захищається, та є більшим за неї за фізичними здібностями, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане правомірною необхідністю захисту. У той же час, якщо потерпілий не представляє реальної загрози для життя або

здоров'я особи, яка захищається, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане неправомірним.

Суб'єктивними ознаками необхідної оборони є:

- Свідомість необхідності заподіяння шкоди. Ця ознака означає, що особа, яка захищається, розуміла, що для відвернення посягання необхідно заподіяти шкоду правопорушнику.

- Необхідність заподіяння шкоди. Ця ознака означає, що особа, яка захищається, вважала, що в даній ситуації не було іншого способу відвернути посягання.

Аналізуючи суб'єктивні ознаки необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, слід звернути увагу на такі моменти, як свідомість необхідності заподіяння шкоди.

При оцінці цієї ознаки необхідно враховувати такі фактори, як: 1) Вік, освіту, соціальний статус особи, яка захищається; 2) Психічний стан особи, яка захищається; 3) Обставини, за яких відбувалося посягання. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень є одним із найсерйозніших злочинів проти життя та здоров'я особи. Воно може бути вчинено з різних причин, серед яких можна виділити такі: 1) Стосунки між потерпілим та винним. У більшості випадків умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень вчиняється у зв'язку з конфліктними відносинами між потерпілим та винним. Це може бути конфлікт на роботі, в сім'ї, між сусідами тощо. 2) Під впливом алкоголю або наркотичних речовин. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може бути вчинено під впливом алкогольного або наркотичного сп'яніння. У такому стані людина втрачає контроль над своїми діями та може завдати шкоди іншим людям. 3) Психічний стан винного. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може бути вчинено особою, яка страждає на психічний розлад. У такому випадку особа може не усвідомлювати значення своїх дій або не мати можливості керувати ними. Відповідно до ст. 36 ККУ, дії особи, яка заподіяла шкоду правопорушникові під час захисту охоронюваних законом прав та інтересів своєї або іншої особи, не є злочином, якщо вчинені нею в межах необхідної оборони. Однак визначення меж необхідної оборони є складним завданням. У багатьох випадках виникає необхідність розмежувати необхідну оборону від перевищення її меж.

У практиці судових рішень у справах про необхідну оборону часто виникають розходження. Це пов'язано з тим, що визначення меж необхідної оборони є суб'єктивним процесом, який залежить від оцінки конкретних обставин справи. Крім того, ми вважаємо за необхідне зазначити, що є ряд недоліків у законодавстві, які впливають на визначення меж правомірності, можна віднести такі: 1) Недосконалість визначення поняття "необхідна оборона". У статті 36 Кримінального кодексу України дається лише загальне визначення необхідної оборони, яке не враховує всіх аспектів цього інституту. 2) Недостатність переліку обставин, які враховуються при оцінці меж необхідної оборони. Стаття 36 Кримінального кодексу України передбачає, що при оцінці меж необхідної оборони враховуються такі обставини, як: 1) характер і суспільна небезпечність посягання; 2) ступінь небезпеки для життя, здоров'я або прав і свобод особи, яка захищається; 3) співмірність заподіяної шкоди з відвернутою загрозою [7]. Однак цей перелік є неповним і не враховує всіх факторів, які можуть впливати на визначення меж необхідної оборони. Аналіз вирішених справ про необхідну оборону показує, що у багатьох випадках суди схильні до перекваліфікації дій особи, яка заподіяла шкоду правопорушникові, з необхідної оборони на перевищення її меж. Наприклад, у справі № 286/1465/22 Овруцький районний суд Житомирської області [8] визнав особу винною у умисному заподіянні тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі

перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. 29 червня 2022 року, близько 23 годин 50 хвилин, за адресою_1, між ОСОБА_4 та ОСОБА_5, під час вживання алкогольних напоїв виникла сварка через раптово виниклі непорозуміння. Після сварки ОСОБА_4 покинув місце інциденту, направившись вздовж вулиці Центральна села Коптівщина. Однак ОСОБА_5, з наміром завдати тілесних ушкоджень ОСОБА_4, схопила дерев'яну палицю, яку раптово підібрала з землі. Наздогнавши ОСОБА_4 біля перехрестя вулиць Центральна та Яблунева, ОСОБА_5 нанесла три почергові удари по верхній частині тіла ОСОБА_4 цією палицею. Після цих ударів палиця переламалася. З метою захисту себе та уникнення загрози життю та здоров'ю, ОСОБА_4, перебуваючи у стані необхідної оборони, лівою рукою витягнула кухонний ніж з кишені шортів. Однак, оцінюючи засоби захисту та нападу недостатньо об'єктивно і перевищуючи межі необхідної оборони, ОСОБА_4 умисно нанесла один удар ножем у ліве підребер'я ОСОБА_5. В результаті цих подій ОСОБА_5 отримала тілесні ушкодження у вигляді проникаючої колото-різаної рани передньої черевної стінки на рівні лівого підребер'я по лівій білягрудинній лінії з пошкодженням сальника і брижі. Ці ушкодження відносяться до категорії тяжких за критерієм небезпеки для життя на момент їх завдання. Таким чином, ОСОБА_4 умисно завдала тяжкі тілесні ушкодження ОСОБА_5, перевищуючи межі необхідної оборони.

Аналіз судової практики показує, що суди часто схильні до перекваліфікації дій особи, яка заподіяла шкоду правопорушникові, з необхідної оборони на перевищення її меж, або взагалі не враховують стан необхідної оборони. Це пов'язано з тим, що суди часто не враховують всі обставини справи та не дотримуються вимог законодавства при оцінці меж необхідної оборони.

Так, суди часто не враховують такі обставини, як: 1) сила, фізичні дані та психічне здоров'я потерпілого та особи, яка захищається. Наприклад, якщо потерпілий є більшим за особу, яка захищається, має навички рукопашного бою та вчиняє насильницькі дії щодо особи, яка захищається, то заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень може бути визнане правомірною необхідністю захисту. Однак суди часто не враховують цей фактор та вважають, що особа, яка захищається, могла уникнути заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, використовуючи менш небезпечні засоби захисту; 2) Наявність інших способів відвернути посягання. Наприклад, якщо особа, яка захищається, мала можливість звернутися за допомогою до інших осіб або органів влади, то заподіяння шкоди правопорушникові може бути визнане перевищенням меж необхідної оборони. Однак суди часто не враховують цей фактор та вважають, що особа, яка захищається, мала право заподіяти шкоду правопорушникові, оскільки в даній ситуації не було іншого способу відвернути посягання; 3) Тяжкість заподіяної шкоди. Наприклад, якщо особа, яка захищається, заподіяла потерпілому тяжкі тілесні ушкодження, які не були необхідні для відвернення посягання, то її дії можуть бути визнані перевищенням меж необхідної оборони. Однак суди часто не враховують цей фактор та вважають, що особа, яка захищається, мала право заподіяти шкоду потерпілому, оскільки в даній ситуації було необхідно запобігти вчиненню злочину.

Для вдосконалення законодавства та судової практики у сфері необхідної оборони необхідно вжити таких заходів:

Уточнити визначення поняття "необхідна оборона". У законодавстві необхідно чітко визначити, що являє собою необхідна оборона. Це дозволить судам більш об'єктивно оцінювати дії осіб, які захищаються.

Розширити перелік обставин, які враховуються при оцінці меж необхідної

оборони. У законодавстві необхідно передбачити, що при оцінці меж необхідної оборони враховуються не лише характер і суспільна небезпечність посягання, ступінь небезпеки для життя, здоров'я або прав і свобод особи, яка захищається, але й інші обставини, такі як сила, фізичні дані та психічне здоров'я потерпілого та особи, яка захищається, наявність інших способів відвернути посягання, тощо.

Забезпечити ефективний захист прав осіб, які діяли в рамках необхідної оборони. Необхідно забезпечити, щоб особи, які діяли в рамках необхідної оборони, мали можливість звернутися за допомогою до правоохоронних органів та отримати захист своїх прав.

Для вдосконалення законодавства у сфері необхідної оборони можна внести такі зміни до Кримінального кодексу України:

У ст. 36 ККУ необхідно уточнити визначення поняття "необхідна оборона". Так, необхідно зазначити, що необхідна оборона - це дії особи, яка заподіяла шкоду іншій особі, заподіяння якої було ніеобхідним для відвернення небезпеки для життя, здоров'я або прав і свобод цієї особи або іншої особи від суспільно небезпечного посягання.

У ст. 36 ККУ необхідно розширити перелік обставин, які враховуються При оцінці меж необхідної оборони. Так, необхідно передбачити, що при оцінці меж необхідної оборони враховуються також такі обставини, як: 1) сила, фізичні дані та психічне здоров'я потерпілого та особи, яка захищається; 2) наявність інших способів відвернути посягання; 3) наявність у особи, яка захищається, можливості звернутися за допомогою до правоохоронних органів.

Для забезпечення ефективного захисту прав осіб, які діяли в рамках необхідної оборони, судовій системі необхідно вжити таких заходів. Суди повинні більш об'єктивно оцінювати дії осіб, які захищалися. При цьому необхідно враховувати всі обставини справи, зокрема ті, які передбачені у статті 36 Кримінального кодексу України. Суди повинні забезпечувати захист прав осіб, які захищалися, зокрема на справедливий судовий розгляд, на захист від незаконного та свавільного позбавлення волі, на відшкодування шкоди, завданої незаконним затриманням або арештом. Впровадження таких змін у законодавство та судову практику дозволить забезпечити більш ефективний захист прав осіб, які захищалися від суспільно небезпечного посягання.

Необхідна оборона є одним із найважливіших інститутів кримінального права, який забезпечує право особи захистити себе, своїх близьких або інших осіб від суспільно небезпечного посягання. Однак визначення меж правомірності необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень є складним завданням. Це пов'язано з тим, що в таких випадках необхідно ретельно оцінити всі обставини справи, зокрема, реальність загрози для життя або здоров'я потерпілого, необхідність заподіяння шкоди та свідомість необхідності заподіяння шкоди.

Аналіз законодавчого фундаменту правової практики показує, що існують ряд недоліків у законодавстві, які впливають на визначення меж правомірності необхідної оборони при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень. Зокрема, недосконалість визначення поняття "необхідна оборона", недостатність переліку обставин, які враховуються при оцінці меж необхідної оборони, а також схильність судів до перекваліфікації дій особи, яка заподіяла шкоду правопорушникові, з необхідної оборони на перевищення її меж. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалити законодавство, зокрема, внести зміни до ст. 36 КК України, які б передбачали більш детальне визначення поняття "необхідна оборона";

Розширення переліку обставин, які враховуються при оцінці меж необхідної

оборони; встановлення чітких критеріїв для розмежування необхідної оборони та перевищення її меж. Крім того, необхідно удосконалити судову практику у справах про необхідну оборону, зокрема, забезпечити більш об'єктивне та неупереджене розгляд таких справ.

Список використаних джерел:

1. Ляпунов Ю. Соціально-правова природа інституту необхідної оборони. Законність. 1994.4. с. 2-4.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.http> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 22.03.2024).
4. Гусар Л. В. Необхідна оборона Кримінологічні та кримінально-правові аспекти: автореферат. Київ: Знання, 2002. 200 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50594340.pdf>.
5. Вирок. Печерський районний суд м. Києва. Справа № 757/15805/22-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105685583>.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 22.03.2024).
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 22.03.2024).
8. Конвенція про статус біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 22.03.2024).

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Пілат Олександра Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Колісникова Ганна В'ячеславівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільно-правової
політики, права інтелектуальної власності та інновацій
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Особисті немайнові права є невід'ємною частиною особистості людини, вони визначають її самобутність і гідність. Ці права мають важливе значення для забезпечення свободи, розвитку індивіда, його правової захищеності.

Питання особистих немайнових прав дітей є одним з найважливіших питань сімейного та цивільного права. Справжні права людини є результатом демократичних відносин і визнаються ознакою розвиненої правової держави. У правовій державі кожен повинен мати можливість користуватися правовими та соціальними гарантіями, і в такому суспільстві повага до особистості є нормою повсякденного життя.

Права людини тісно пов'язані з поняттями рівності, свободи та недоторканності. Дійсно, ідеї рівності, свободи та недоторканності використовувалися протягом всієї історії цивілізації в боротьбі між новим і старим, прогресивним і консервативним.

Основні права і свободи людини є невід'ємними та непорушними, а їх захист є однією з найважливіших функцій держави. Діти є особливими суб'єктами цивільних правовідносин і повинні мати особливі права та особливий захист, що має часовий вимір і конкретну мету. Як і всі люди, діти народжуються з правами людини. Але діти повинні мати ще більше особливих прав. Це пов'язано з тим, що вони фізично, розумово, морально і духовно незрілі. Для того, щоб дитина стала зрілою людиною в усіх відношеннях, вона повинна мати додаткові особливі можливості. Як наприклад, право на участь у прийнятті рішень, право на доступ до інформації, право на захист від дискримінації тощо. Отже, особисті немайнові права дитини - це нематеріальні блага, які складають духовний світ дитини, її особистість, і які є невід'ємними від неї.[1] Ці права забезпечують дитині гідне існування та розвиток, сприяють її всебічному та гармонійному вихованню.

Конвенція ООН про права дитини, передбачає всі права, що забезпечують виживання, розвиток і захист дітей. Вона встановлює право на життя, виживання та здоровий розвиток; право на ім'я та громадянство при народженні; право на усиновлення; права дітей-інвалідів, дітей-біженців та дітей, які вчинили правопорушення; право на активну участь у власному розвитку; право висловлювати свої погляди та бути врахованими при прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя. У ній викладені особисті права дитини, відмінні від майнових, у тому числі право бути врахованою при прийнятті рішень, що впливають на її життя. Вона також розширює юридичні межі прав людини, захищаючи дітей від усіх форм експлуатації.[2]

Частина перша статті 269 Цивільного кодексу України визначає[3], що особисті немайнові права фізичної особи належать кожній фізичній особі від народження за

законом, незалежно від її віку, дієздатності та іншого стану (у тому числі від того, де вона перебуває та з якими подіями свого життя пов'язана). При цьому всі люди є рівними у своїй здатності здійснювати та захищати свої права. Кожна дитина від народження визначається суб'єктом права і наділяється правоздатністю. Підставою для виникнення її прав є або факт народження, або юридичний факт (подія чи дія), передбачений законом. Звичайно, більшість особистих немайнових прав виникають з моменту народження, наприклад, право на життя, здоров'я, свободу та особисту недоторканність. Деякі особисті немайнові права можуть виникати з іншого моменту. Наприклад, особа, яка досягла 16 років, має право на зміну імені або ж особа, яка досягла 14 років має право на зміну імені за згодою батьків[3].

Проте, останніми роками права та законні інтереси дітей часто порушуються, в тому числі через неналежне виконання батьківських чи опікунських обов'язків. Оскільки дітям може загрожувати будь-яка форма порушення їх особистих немайнових прав з боку батьків або опікунів, необхідно ввести нове положення, яке надасть дітям практично будь-якого віку можливість звернутися до органів опіки та піклування.

Резнік Г.О. висловив пропозицію [4], щодо регулювання такої проблеми. Зокрема, він пропонує внести зміни до Сімейного кодексу України, щоб забезпечити більш ефективний захист прав дітей у вигляді таких положень:

- встановити, що дитина має право на захист своїх прав і інтересів незалежно від віку.
- надати дітям, які досягли 14 років, право звертатися за захистом своїх прав до суду.
- забезпечити захист дітей від зловживань батьківськими правами.

Згідно із запропонованими змінами, діти зможуть реалізовувати своє право на захист особисто або через свого законного представника. Природно, що право дитини на захист своїх прав та законних інтересів пов'язане з відповідними обов'язками батьків або опікунів. Батьки є законними представниками своїх дітей. Та представляють захист прав та інтересів своїх дітей без будь-якого спеціального на те уповноваження.

Отже, цивільне та сімейне законодавство України забезпечує широке коло особистих немайнових прав дітей, які є основою для їх всебічного розвитку та щасливого життя. Однак у практиці здійснення цих прав існують певні проблеми, які потребують вирішення. Для цього необхідно вдосконалити законодавство України в частині забезпечення немайнових прав дітей забезпечити ефективність механізмів захисту цих прав та підвищити рівень поінформованості батьків та опікунів, які несуть відповідальність за виховання дітей.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л. В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2004. – 202 с.
2. Конвенція ООН про права дитини: ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. // інформ.-пошук. система / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2023 № 3265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n97>.
4. Резнік Г. О. Право на захист особистих немайнових прав дитини / Г. О. Резнік. // Цивільне право та цивільний процес: актуальні питання. – 2016.

СЕКЦІЯ VI. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ (ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ)

Федорчук Микола Васильович

начальник командно-штабного курсу тактичного рівня (L-2)
факультету підготовки керівних кадрів
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, Україна*

З початком вторгнення російських військ на територію України Президентом України було підписано Указ про введення воєнного стану в Україні [1], який був затверджений Верховною Радою України [2], що змушує вносити корективи в діяльність роботи органів управління прикордонного загону.

Сучасні виклики сьогодення та динамічність зміни обстановки вимагають оптимізувати процеси управлінської діяльності органів охорони державного кордону. Разом з тим велика кількість керівних документів, які регламентують роботу органів управління охорони державного кордону вимагає значних витрат часу на їх опанування.

Враховуючи вищенаведене виникає потреба в узагальненні розпорядчих (керівних) документів, в розробці алгоритмів і методик та проведенні розрахунків на їх основі.

Вирішення цього завдання можливе шляхом розробки методичних рекомендацій по роботі органів управління прикордонного загону. Для оптимізації роботи органів управління в умовах правового режиму воєнного стану можна рекомендувати наступні кроки:

- провести аналіз структури та функцій органів управління прикордонного загону і визначити можливість оптимізації процесів управління;

- розробити чіткі та ефективні процедури та інструкції щодо прийняття рішень та взаємодії між різними рівнями управління в умовах воєнного стану;

- забезпечити належний рівень комунікації та координації між органами управління прикордонного загону та іншими військовими та правоохоронними структурами;

- провести навчання та підготовку керівних кадрів для ефективного управління прикордонним загonom в умовах воєнного стану;

- впровадити систему моніторингу та звітності, що дозволить вчасно виявляти проблеми та приймати необхідні корективні рішення;

- забезпечити постійне оновлення стратегій та планів дій органів управління прикордонного загону з урахуванням змін у ситуації в країні та на кордоні;

- забезпечити належний рівень матеріально-технічного забезпечення для

органів управління прикордонного загону, щоб вони могли ефективно виконувати свої обов'язки в умовах воєнного стану;

розробити механізми співпраці та взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями для забезпечення безпеки на кордоні під час воєнного стану;

провести аналіз можливих загроз та ризиків на кордоні в умовах воєнного стану і розробити стратегію їх запобігання та протидії.

забезпечити психологічну та соціальну підтримку працівникам органів управління прикордонного загону, які працюють в умовах воєнного стану.

запровадити систему контролю та оцінки ефективності діяльності органів управління прикордонного загону під час воєнного стану для постійного вдосконалення роботи;

провести навчання та тренування персоналу з питань дії в умовах воєнного стану, включаючи симуляції подій та тренування на макетах.

Ці заходи допоможуть оптимізувати роботу органів управління прикордонного загону і забезпечити ефективне функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Методичні рекомендації плануються використовуватися у нормативно-правовій діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України, у оперативно-службовій діяльності органів (підрозділів), що відповідають за забезпечення недоторканності державного кордону [3], а також в навчальному процесі у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 19.03.2024).
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: закон України від 24.02.2022 № 2102-IX [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20> (дата звернення: 19.03.2024).
3. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

СЕКЦІЯ VII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ РІЗНИХ М'ЯСНИХ І М'ЯСО - МОЛОЧНИХ ПОРОДНИХ ТИПІВ ХУДОБИ З ВИКОРИСТАННЯМ МАТОК СИМЕНТАЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ДЕШЕВОЇ ЯЛОВИЧИНИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ РЕГІОНУ БУКОВИНИ

Калинка А.К.

завідувач відділом тваринництва, канд. с.-г. наук, старший науковий співробітник
Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція ІСГ КР НААН, Україна

Лесик О.Б.

заступник директора з наукової роботи,
канд. с.-г. наук, старший науковий співробітник
Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція ІСГ КР НААН, Україна

Анотація. В статі пропонується вперше порівняльне вивчення різних планових порід м'ясних і м'ясо-молочних породних типів жуйних з використанням симентальської породи худоби при виробництві дешевої яловичини в умовах лісостепової зони регіону Буковини. Встановлено, що при середньому кормовому фоні піддослідні бугайці, які характеризувалися досить високою енергією росту з середньодобовими приростом за 15 - місяців вирощування, які досягали 760 г, сягаючи в окремі вікові періоди до 900 грамів з 12 до 15 місяців. У 15-ти місячному віці бугайці III дослідної групи перевищували по живій масі контроль, I і II дослідних груп на 54, 44 і 25 кг, або на 14,4%, 11,4 та 6,2%.

У сьогоденні в реаліях війни та в період завершення реформуваних сільськогосподарських підприємств різних форм власності в яких існуючі технології годівлі не дають змоги реалізувати власний генетичний м'ясний потенціал продуктивності молодняку різних планових порід жуйних в зоні Карпат.

Нині із значним зменшенням кількості худоби, яку вирощують на м'ясо, зменшилося та виробництво дешевої яловичини, знизилися добові прирости та здавальна жива маса тварин в регіоні Південно-західного лісостепу Карпат.

У зв'язку з цим виникає необхідність розробити нову перспективну дешеву технологію годівлі м'ясної худоби в зимово-стійловий та літній періоди для одержання дешевої та якісної яловичини в умовах Буковини.

Оскільки м'ясна продуктивність м'ясного контингенту, яка варіює в значних межах і рівень її слід визначати окремо в господарствах з високим рівнем виробництва мінімальна межа м'ясної продуктивності відгодівельного поголів'я повинна бути 900-950 г в середньому за рік, а з середнім виробництвом не нижче 500г. для різних господарств суспільного сектору різних форм власності регіону Буковини.

Тому в технологічному ланцюзі, який складається з тварин, кормів і продуктів

(сировини), одержане від всіх тварин в якому визначальними факторами є тварина певного типу, кількість і якість використання кормів.

При створенні в регіоні нової популяції м'ясних комолих сименталів жуйних, які виявляють свій високий генетичний потенціал не лише при прийнятому типі годівлі, а й вивчити при високому рівні енергії в рецептах раціонів при інтенсивному вирощуванні на кормах власного виробництва [2-5].

В господарствах різних форм власності в Чернівецькій області через різні причини в рецептах раціонів для даної нової популяції м'ясної худоби м'ясного контингенту, де переважають солома та силос із низькою концентрацією енергії.

У зв'язку з цим, як для науки, так і для виробництва, важливо не тільки виявити генетичний м'ясний потенціал худоби в оптимальних умовах годівлі та утримання, коли спадкові задатки в тварин проявляються найповніше, а й вивчити господарську цінність їх у виробничих умовах господарств різних форм власності.

Оскільки проблема збалансування годівлі м'ясної худоби за протеїном при високому рівні енергії в рецептах раціонів, що займає основне місце в технології виробництва дешевої і якісної яловичини для переробної м'ясної галузі в даному регіоні Буковини.

Так використання загальновідомих високо протеїнових добавок при вирощуванні та відгодівлі молодняку жуйних, що обмежується всезростаючим їх дефіцитом і значною високою вартістю. Це зумовило необхідність пошуку альтернативних протеїнових кормів, які за продуктивною дією не поступалися б традиційним кормовим добавкам, а з економічного боку були б доступними для нинішнього споживача.

При цьому особливий інтерес нині становить м'ясна продуктивність і забійні якості м'ясного контингенту м'ясних порід, типів та помісей при інтенсивному вирощуванні для одержання 900-950 г середньодобових приростів.

У завдання досліджень входило: вивчення особливостей розвитку та формування м'ясної продуктивності помісей молодняку великої рогатої худоби від схрещування бугаїв-плідників м'ясних і комбінованих порід та типів з матками симентальської породи; виявлення найефективнішого поєднання порід з метою подальшого використання його в поглинальному схрещуванні для створення нових стад м'ясної худоби для передгір'я Карпат.

Для проведеного дослід у ДП «Рокитне» СТОВ «Авангард» с. Рокитне Новоселицького району Чернівецької області де сформували 4 групи бугайців-аналогів різних типів симентальської породи жуйних по 8 голів в кожній за місячному віці. У контрольну групу увійшли тварини: симентальська × симентальська; до I дослідної – симентальська × симентальська м'ясо-молочна; до II дослідної – симентальська × симентальська молочно-м'ясна; до III дослідної – симентальська × симентальська м'ясна австрійської селекції.

Після розселення корів утримували в приміщенні на прив'язі, а телята до 6-ти місячного віку вирощувались за технологією м'ясного скотарства. Контроль за живою масою тварин проводився шляхом зважування з наступною екстраполяцією на вік 6, 12, 15 місяців та вивчили забійні та м'ясні якості тварин вивчали при проведенні контрольного забою в 15-ти місячному віці.

Зміни живої маси молодняку визначали за даними щомісячних індивідуальних зважувань тварин та затрати кормів – на основі групового обліку.

Співвідношення кормів, спожитих піддослідними тваринами за період від народження до 15-ти місячного віку, склало: молочних – 7,5%, концентрованих – 12,0, грубих – 25,5, соковитих – 40,0 та зелених – 15% за масою.

Зміни в живій масі бугайців різних типів симентальської породи худоби за дослідний період від народження до 15-ти місячного віку наведену в (табл. 1).

Таблиця 1

Інтенсивність росту бугайців різних типів симентальської худоби, ($M \pm m$, $n=8$)

ПОКАЗНИК	ГРУПА			
	Контрольна	I дослідна	II дослідна	III дослідна
Кількість тварин, гол.	8	8	8	8
Жива маса, кг на початок дослідів на кінець дослідів	25,0 $\pm$ 0,2 375,0 $\pm$ 1,2	24,0 $\pm$ 0,6 386,2 $\pm$ 2,2	22,0 $\pm$ 0,4 404,2 $\pm$ 1,8	25,0 $\pm$ 0,8 429,5 $\pm$ 1,4
Приріст: Загальний, кг Середньодобовий, г $\pm$ до контролю, г	350,0 797 $\pm$ 0,018 -	361,2 823 $\pm$ 0,025 26,0	382,2 870 $\pm$ 0,031 73,0	404,5 921 $\pm$ 0,015 124,2
Витрати корму на 1 кг приросту к. од.	8,8	8,6	8,0	7,8

Доведено (табл.1), що протягом 439 днів дослідів при однаковій структурі раціонів у помісних бугайців симентальської м'ясної породи худоби австрійської селекції середньодобові прирости становили 921 г, що на 124 г (15,5%) більше за ровесників-аналогів контрольної групи.

Незважаючи на те, що при середньому рівні годівлі піддослідні бугайці за період вирощування та відгодівлі, що споживали з кормами однакову кількість поживних речовин та енергії, при різних затратах корму. Так, затрати корму на 1 кг приросту в III дослідній групі становили 7,8 кормових одиниць, що менше на 1,0 кормову одиницю, ніж у бугайців контрольної групи, що при однаковій структурі та поживності кормів раціонів більш скороспілими були тварини симентальської м'ясної породи австрійської селекції.

Формування м'ясної продуктивності худоби для відгодівельних цілей методом поглинального схрещування є ефективнішим з використанням на симентальській породі бугаїв м'ясних порід, зокрема австрійської м'ясної породи в лісостеповій зоні Карпатського регіону Буковини.

Вивчено динаміку живої маси та енергії росту бугайців різних типів симентальської породи жуйних в різних вікових періодах вирощування (табл. 2).

Таблиця 2

2. Динаміка живої маси бугайців (в середньому на 1 голову)

ГРУПА	Віковий період, міс.	Тривалість періоду, дні	Жива маса, кг		Абсолютний приріст, кг	Добовий приріст, г	Відносна швидкість росту, разів
			початкова	кінцева			
Від народження (0 міс.) до завершення вирощування тварин (15 міс.)							
Контрольна	0-6	180	25	123	98	544	4,92
	0-9	271		205	180	644	8,2
	0-12	362		279	254	702	11,2
	0-15	453		375	350	773	15,0
I дослідна	0-6	180	24	126	102	567	5,2
	0-9	271		215	191	705	9,6
	0-12	362		330	306	845	13,7
	0-15	453		385	361	797	16,0
II дослідна	0-6	180	22	127	105	583	5,8
	0-9	271		225	203	749	10,2
	0-12	362		307	285	787	13,9
	0-15	453		404	382	843	18,4
III дослідна	0-6	180	25	137	112	622	5,5
	0-9	271		240	215	793	9,6
	0-12	362		330	305	842	13,2
	0-15	453		429	404	892	17,2

Зміни живої маси (табл.2) помісного піддослідного молодняку по вікових періодах від народження до 15-ти місячного віку свідчать про певні відмінності в характері росту чистопорідних і помісних тварин в умовах лісостепової зони Карпатського регіону Буковини.

Незважаючи на те, що дослід проведений на середньому кормовому фоні (господарські раціони) піддослідні бугайці характеризувалися досить високою інтенсивністю росту. Середньодобовий приріст за 15 - місяців вирощування досяг 760 грамів, сягаючи в окремі вікові періоди до 900 грамів з 12 до 15 місяців.

У 15-ти місячному віці бугайці III дослідної групи перевищували по живій масі контроль, I і II дослідних груп на 54, 44 і 25 кг, або на 14,4%, 11,4 та 6,2% ($P<0,01$, $P<0,05$, $P<0,05$).

Отже, результати досліджень свідчать, що помісні бугайці, одержані від поглинального схрещування корів симентальської породи з плідниками різних типів цієї ж породи худоби, де швидкість росту тварин австрійської селекції перевищують ровесників контрольної групи на 14,4%, в кормових умовах Карпат.

На основі проведеного аналізу звернули увагу на можливість більш цілеспрямованої зоотехнічної роботи для використання компенсаторного росту на збільшення вагових кондицій відгодівельного молодняку нової генерації худоби в умовах середньої годівлі їх в окремі періоди в даному підконтрольному регіоні Карпат.

Як видно, що за однакового рівня годівлі бугайців де усі показники витрат корму на 1 кг приросту живої маси в усіх групах були однаковими (табл. 3).

Таблиця 3

3. Витрати кормів бугайцями різних типів в різні вікові періоди

Вікові періоди, міс.	Приріст живої маси за період, кг	Витрати кормів на 1 кг приросту живої маси				На 1 к. од. припадає перетравного протеїну, г
		Кормових одиниць, кг	Перетравного протеїну, г	Сухой речовини, кг	Обмінної енергії, МДж	
Контрольна						
0-6	180	4,86	513,3	4,6	61,1	105,6
0-9	271	5,79	46,4	8,7	72,0	80,5
0-12	362	8,55	697,0	12,6	103,0	81,5
0-15	453	9,5	77,5	14,1	114,3	81,6
I дослідна						
0-6	180	4,77	511,6	4,7	60,2	107,2
0-9	271	5,63	481,1	8,6	72,6	85,4
0-12	362	8,02	722,0	12,8	105,0	90,0
0-15	453	9,65	785,5	15,1	113,2	81,4
II дослідна						
0-6	180	4,88	515,5	4,59	63,3	105,6
0-9	271	5,68	458,5	8,61	73,8	80,7
0-12	362	7,95	710,0	13,1	102,8	89,3
0-15	453	9,61	778,5	14,5	115,5	81,1
III дослідна						
0-6	180	4,91	511,2	4,65	62,2	104,1
0-9	271	5,81	476,2	8,8	73,0	91,5
0-12	362	8,61	701,0	12,8	105,5	81,4
0-15	453	9,61	785,5	15,1	115,7	81,7

Для більшого вивчення м'ясної продуктивності де було проведено контрольний забій піддослідних бугайців у віці 15 місяців і найбільш важкі туші в III дослідній групі: їх маса досягала 236,3 кг і на 2,4; 16,3; 7,1 ($P<0,01$, $P<0,05$, $P<0,05$) перевищили масу туші жуйних контрольної, I і II дослідних груп (табл. 4).

Таблиця 4

Забійні показники бугайців, ($M \pm m$, $n=8$)

ПОКАЗНИК	ГРУПА			
	Контрольна	I дослідна	II дослідна	III дослідна
Перед забійна жива маса, кг	375 $\pm$ 2,0	385,5 $\pm$ 2,0	404,2 $\pm$ 2,1	429,5 $\pm$ 1,6
Маса парної туші, кг	194,7 $\pm$ 2,7	203,2 $\pm$ 2,6	220,7 $\pm$ 1,5	236,3 $\pm$ 4,3
Вихід туші, %	51,9	52,7	54,6	57,5
Маса внутрішнього жиру, кг	5,4 $\pm$ 0,4	6,2 $\pm$ 0,2	5,2 $\pm$ 0,3	4,8 $\pm$ 0,1
Забійна маса, кг	200,1 $\pm$ 2,9	209,4 $\pm$ 3,1	225,9 $\pm$ 1,7	240,4 $\pm$ 4,5
Забійний вихід, %	53,4	54,3	55,9	56,8

Проте найкращі забійні результати одержано в помісній австрійської селекції м'ясного напрямку продуктивності. Так, по забійному виходу та виходу туші на 5,6-3,4% ($P < 0,01$), I дослідна – на 4,8-1,9% ($P < 0,05$) та II дослідна – на 2,9-0,9 ($P < 0,05$).

Таким чином, помісні бугайці, одержані від поглинального схрещування симентальської породи худоби з бугаями-плідниками різних типів симентальської породи, відзначаються найбільш швидким ростом і незначним відкладанням жиру м'язової тканини в молодому віці. Туші, одержані від помісних жуйних, характеризуються кращою виповненістю та обмускуленістю стегна.

У (табл. 5) подано дані про алометрію між масою охолодженої туші й масою м'якоті: важчі туші мали більшу масу м'якоті.

Таблиця 5

Морфологічний склад туш бугайців різних типів симентальської породи ($M \pm m$, $n=3$)

ПОКАЗНИК	ГРУПА			
	Контрольна	I дослідна	II дослідна	III дослідна
Маса охолодженої туші, кг	192,0	201,2	217,5	242,2
В тому числі м'якоті, кг	147,8	157,8	171,3	198,4
Вихід м'якоті, %	76,9	78,4	78,4	81,9
Маса жиру, кг	5,4	6,2	5,2	4,8
Вихід жиру, %	0,3	0,3	0,2	0,2
Маса кісток, кг	41,3	40,5	43,25	44,54
Вихід кісток, %	21,5	20,1	19,9	18,1
Маса сухожилля та хрящів, кг	1,8	1,5	2,1	1,45
Вихід сухожилля та хрящів, %	0,9	0,7	0,9	0,6
Індекс м'ясності	3,6	3,9	3,9	4,5
Вихід на 100 кг перед забійної живої маси, кг				
м'якоті	39,4	40,9	42,4	46,2
кісток	11,0	10,5	10,7	10,4

Доведено (табл.5), що по мірі збільшення маси туші з віком тварин, відбувається не тільки збільшення абсолютної маси м'якоті (м'язи + жир), але та їх питома вага, у напів тушах бугайців III дослідної групи містилося 198,4 кг, що на 50,6 кг (34,2%) більше, ніж у ровесників контрольної групи. Збільшення в туші м'якоті відбулось за рахунок зниження кількості кісток і сухожилків. Індекс м'ясності в бугайців австрійської м'ясної породи перевищував на 1,25%. По виходу м'якоті та кісток на 100 кг живої маси істотної різниці між групами не спостерігалось, але в бугайців III дослідної групи було м'якоті більше на 6,8 і 5,3 кг від ровесників контрольної та I дослідної груп. За вмістом сухої речовини і жиру в найдовшому м'язі спини де бугайці III дослідної групи переважали аналогів контрольних тварин на 0,95 та 0,4%.

Таким чином встановлено, що за період вирощування від народження до 15-місячного віку помісні тварини нової генерації австрійської селекції на однакових

рецептах раціонах годівлі, які мали найвищі середньодобові прирости 921 г, що на 124 г (15,5%), на 98 г (11,9%) та на 54 г (5,9%) більше відповідно від ровесників контрольної, I та II дослідних груп тварин, одержання живої маси 429 кг у 15-місячному віці при середньому рівні годівлі в структурі раціонів у передгірній зоні Карпат повинно бути: 3,4% – соломи, 0,6 – сіна, 3,4 – концкормів, 48,8 – кукурудзяного силосу, 24,1 – сінажу, 6,1 – молока та 16,4% – зеленої маси за масою кормів.

Висновки. 1. Доведено, що за період вирощування від народження до 15-місячного віку симентальські помісні тварини австрійської селекції при однакових рецептах раціонах годівлі, які мали найвищі середньодобові прирости 921 г, що більше на 124 г (15,5%), на 98 г (11,9%) та на 54 г (5,9%). 2. Встановлено, що при помірно - інтенсивному вирощуванні помісні бугайці м'ясної худоби австрійської селекції за результатами контрольного забою в 15-місячному віці мали важкі туші, їх маса досягала 236,3 кг, що на 21,4, 16,3 і 7,1 кг перевищували масу туші тварин ровесників контрольної групи I й II дослідних груп. 3. Для одержання живої маси 429 кг помісних бугайців по м'ясному сименталу австрійської селекції в структурі раціонів у лісостеповій зоні Карпат в яких повинно бути: соломи – 3,4%, сіна – 0,6, концкормів – 3,4, силосу кукурудзяного – 48,8, сінажу – 24,1, молока – 6,1% і зеленої маси 16,4% за масою кормів.

Список використаних джерел:

1. Бабич А.О. [та ін.]. (1998) Методика проведення дослідів з кормо виробництва і годівлі тварин / К.: Аграрна наука, 80 с.
2. Калинка А.К. (2003) Інтенсивне вирощування ремонтних бугайців симентальської м'ясної породи американської селекції в умовах передгір'я Карпат /Калинка А.К. Тваринництво України. № 11. С.19-20.
3. Калинка А. К. (2009) Інтенсивність росту м'ясних сименталів / Калинка А. К. Тваринництво України. № 9. С. 37-39.
4. Калинка А. К. (2020) Вплив раціонів для підсисного молодняка м'ясного сименталу в стійловому періоді вирощування в умовах передгірської зони Західного регіону Карпат / Les tendances actuelles de la mondialisation de la science Mondiale collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique international Vol 1) 3, 2020. Monaco Principauté de Monaco Plateforme scientifique européenne. С.50-54.
5. Калинка А. К. (2020) Розведення сименталів нової популяції в умовах Карпатського регіону Буковини / Матеріали міжнародної наукової конференції, «Наукові тренди постіндустріального суспільства», Рівне. Том.1 С. 56-59.
6. Методичні рекомендації уніфікації досліджень по годівлі м'ясної худоби. Богданов Г.О., Славов В.П., Ібатулін І.І. і ін. Київ. 2002.- 42 с.

СЕКЦІЯ VIII. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ОЗОНОЛІТИЧНИЙ СИНТЕЗ 3-НІТРОБЕНЗАЛЬДЕГІДУ

Курченко Оксана Іванівна

здобувач вищої освіти факультету захисту рослин, біотехнологій та екології
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Галстян Андрій Генрійович

ORCID ID: 0000-0001-8475-8166

Д-р. хім. наук, професор, професор кафедри загальної, органічної та фізичної хімії
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

3-Нітробензальдегід є важливим хімічним проміжним продуктом, який широко використовується в синтетичній медицині, барвниках і активних агентах. Користується великим попитом у країні та за кордоном, тому велике значення має вивчення та вдосконалення синтезу 3-нітробензальдегіду.

Промисловим методом синтезу 3-нітробензальдегіду є пряме нітрування, де використовують бензальдегід як сировину, нітратну кислоту і суміш нітратів калію та натрію. Вихід 3-нітробензальдегіду становить близько 60 %, при цьому утворюється велика кількість побічних продуктів, що значно утруднює виділення цільового продукту.

В роботі показана можливість прямого окиснення 3-нітротолуолу озоном у рідкій фазі. Використання озону дозволяє вести екологічно чистий, низькотемпературний синтез 3-нітробензальдегіду з високим виходом.

Відомо [1], що у розчині оцтової кислоти метилбензени озонуються за метильною групою переважно з утворенням відповідних бензойних кислот. Зупинити окиснення на стадії утворення відповідних бензилових спиртів або альдегідів практично не можливо за їх високу реакційну здатність в реакціях з озоном. Проте, ця задача може бути успішно вирішена, якщо озонування метилбензенів вести у присутності, так званих, стоп-реагентів, тобто речовин, які б могли утворювати з спиртами та альдегідами сполуки, стійкі до дії озону.

Показано, що в оцтовому ангідриді окиснення 3-нітротолуолу протікає переважно за бензеновим кільцем. Основними продуктами реакції є озоніди - аліфатичні пероксидні сполуки та 3-нітробензойна кислота. В значно меншій кількості утворюються 3-нітробензилацетат та 3-нітробензилідендіацетат (табл.1). Склад продуктів озонування 3-нітротолуолу змінюється в присутності сульфатної кислоти: домішка кислоти практично не впливає на співвідношення одержаних пероксидів та продуктів окиснення метильної групи, але дозволяє захистити реакційні гідроксильні та карбонільні групи за рахунок каталізу їх перетворення в більш стійкі до дії озону ацетатні та ацилальні форми [2] (табл.1).

Таблиця 1

**Окиснення 3-нітротолуену озоном в оцтовому ангідриді
при 293К. $[O_3] = 4 \cdot 10^{-4}$ моль/л, $[ArCH_3] = 0,40$ моль/л, $V_p = 0,05$ л.**

$[H_2SO_4]$, моль/л	Продукти окиснення метильної групи, %			Пероксиди, %
	3-нітро- бензилацетат	3-нітробензиліден- діацетат	3-нітробензойна кислота	
1,2	9,3	22,82	—	65,7
0	0,5	5,1	25,6	65,8

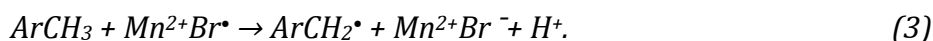
Селективність окиснення 4-нітротолуену озоном за метильною групою підвищується за наявності сульфатної кислоти та змішаного каталізатора на основі манган(II) ацетату та калій броміду. При температурі 293 К швидкість і глибина окиснення зростають і основним продуктом реакції стає 3-нітробензилідендіацет з виходом 72,5 %. В реакційній масі також виявлені 3-нітробензилацетат (15,2%) та 3-нітробензилбромід (4-ААББ) (5,3%) (табл. 2). При вичерпному окисненні субстрату в системі починає нагромаджуватись 3-нітробензойна кислота. Слід відзначити, що на відміну від каталізу манган(II) ацетатом ацильовані спирт і альдегід в цих умовах накопичуються паралельно. Припинення подачі озону в зону реакції призводить до гальмування процесу окиснення, при цьому відбувається швидке відновлення каталізатора.

Таблиця 2

**Продукти окиснення 3-нітротолуену озоном в оцтовому ангідриді при
293К. $[O_3] = 4 \cdot 10^{-4}$ моль/л, $[ArCH_3] = 0,40$ моль/л, $[H_2SO_4] = 1,2$ моль/л $V_p = 0,05$ л.**

Продукти окиснення метильної групи, %			Аліфатичні пероксиди, %
3-нітробензилацетат	3-нітробензилідендіацетат	3-нітробензилбромід	
15,2	72,5	5,3	5,7

Висока каталітична активність системи манган(II) ацетат - калій бромід спричинена утворенням комплексу іон-радикального характеру $Mn(II)Br^\cdot$, який окиснює субстрат з більшою швидкістю ніж $Mn(III)$:

Утворений за реакцією (3) бензильний радикал далі перетворюється у ароматичні продукти.

Висновки. Розроблено новий озонолітичний метод синтезу 3-нітробензальдегіду шляхом окиснення 3-нітротолуену озоном в присутності манганбромідного каталізатора. Одержаний 3-нітробензилідендіацет може бути легко гідролізований до відповідного альдегіду майже з кількісним виходом.

Список використаних джерел:

1. Андреев П.Ю., Галстян Г.А., Галстян А.Г. Кінетика та механізм окиснення нітротолуолів озоном у розчині оцтової кислоти // Український хімічний журнал. – 2005. – Т.71, №3. – С. 43-46.
2. Gillespie R.J. Reactions of acetic anhydride // J. Am. Chem. Soc. – 1950. – V.39. – P. 2997 – 3003.

СЕКЦІЯ ІХ. ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ОГЛЯД ЗАСОБІВ РОЗРОБЛЕННЯ АДАПТИВНИХ ВЕБ-САЙТІВ

Кисельов Тимофій Сергійович

здобувач вищої освіти ОС «бакалавр» факультету інформаційних технологій
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Хорошевська Ірина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0001-8990-9891

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри комп'ютерних систем та технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Сучасний світ не уявляється без швидкого доступу до великого обсягу інформації, особливо з інтернет-ресурсів. Це стосується як особистого використання, так і бізнесу. Люди шукають інформацію про товари, послуги, новини, розваги та багато іншого в інтернеті. Для багатьох компаній присутність в Інтернеті стала обов'язковою, і вони активно використовують веб-сайти та інші онлайн ресурси для просування своєї продукції та залучення клієнтів. Тому розробка адаптивних веб-сайтів стає все більш важливою, оскільки користувачі використовують різні пристрої і розміри екранів для доступу до інформації, і вони очікують, що веб-сайти будуть зручно працювати на будь-якому пристрої.

У світлі зростання мобільного трафіку та різноманітності пристроїв, з яких користувачі отримують доступ до веб-ресурсів, розробка адаптивних веб-сайтів залишається ключовим елементом успішної веб-стратегії для багатьох організацій та бізнесів.

Ця тенденція акцентує увагу на потребі використання сучасних технологій та інструментів, які допоможуть розробникам створити веб-сайти з адаптивним дизайном.

Загалом, для розробки базової адаптації веб-сайтів знадобляться інструменти, які допоможуть створити веб-сайт, а також, підлаштовувати сайт під різні пристрої та розміри екрану [1]. Ось деякі з базових засобів розробки, які зазвичай використовуються для цього: HTML (Hypertext Markup Language), CSS (Cascading Style Sheets), JavaScript, PHP, CSS-фреймворки (Bootstrap, Foundation, Bulma тощо), Media Queries та Responsive Frameworks (Foundation, Bootstrap і Semantic UI).

Вибір середовища та методу розробки веб-сайтів є не менш важливим етапом розробки будь якого веб-ресурсу. Сучасна розробка має такі основні вектори розвитку: використання веб-редакторів (наприклад, VS Code, Sublime Text), або систем керування вмістом (CMS, таких, як Joomla, WordPress тощо).

Для розробників, які мають бажання повного контролю над процесом та результатом роботи і не обмежені у часі для створення веб-сайтів, більш привабливими є інтегровані середовища розробки (IDE), як-от PhpStorm [2], або

WebStorm [3]. Цей вектор включає в себе знання всіх базових засобів та інструментів для розроблення адаптивного веб-сайту.

Розробка з використанням CMS дозволяє швидко створити веб-сайт без потреби в глибоких технічних знаннях [4]. CMS дозволяють використовувати готові розширення (модулі, плагіни, шаблони тощо [5]) для створення та налаштування вигляду веб-сайту (наприклад, в шаблоні можна легко змінити або створити власну колірну схему [6]) та функціональності його елементів. Такі сайти легко створювати, розширювати та здійснювати керування контентом [7, 8]. Таким чином, якщо користувач має потребу у швидкому створенні веб-сайту з типовим функціоналом для особистого (наприклад, сайт-блог [8], сайт-портфоліо тощо), навчального (наприклад, сайти для опанування навчальних дисциплін, реалізовані як мережеві інтерактивні середовища, як-от мультимедійний навчальний мережевий комплекс з дисципліни «Теорія кольору», розроблений на CMS Joomla [9]) та комерційного використання (наприклад, ведення бізнесу невеликої фірми, прийом поліграфічних замовлень малими / середніми підприємства засобами веб-базованих систем класу web-to-print, реалізованих на CMS [10, 11, 12, 13] та ін.), вибір засобу розроблення у вигляді CMS може бути оптимальним рішенням. Що стосується вибору певної CMS, то тут раціонально виходити з аналізу необхідного для створення веб-сайту функціоналу (як критеріїв вибору), а самі системи розглядати як альтернативні рішення для здійснення вибору [14, 15].

З іншого боку, якщо вимагається створення складного веб-додатку з повним доступом до коду, з великою кількістю інтерактивних елементів і специфічної функціональності, може бути доцільним використання фронтенд та бекенд фреймворків, спрямованих на розробку високопродуктивних і сучасних веб-ресурсів.

Враховуючи сучасні тенденції та швидкі темпи розвитку інформаційних технологій, важливо постійно оновлювати свої знання та дотримуватися кращих практик у веб-розробці.

Розглянуті базові засоби та методи створення адаптивних веб-сайтів відкривають широкі можливості для реалізації різноманітних проєктів веб-сайтів (різного ступеня складності) в галузі сучасних інформаційних та мультимедійних технологій. Однак, процес вибору певного засобу для розроблення веб-сайту повинен базуватися на аналізі багатьох чинників, таких як: вимоги, побажання, допущення та обмеження до проєкту веб-сайту, надані замовником; функціональні можливості конкретних засобів (CMS, фреймворків тощо), що виступають як альтернативи для розроблення; рівень знань та вмінь самого розробника та ін. фактори, які важливо проаналізувати в процесі розроблення адаптивного веб-сайту відповідного за структурою та функціоналом до поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Responsive vs. Adaptive Design. URL: <https://careerfoundry.com/en/blog/uidesign/responsive-vs-adaptive-design/> (дата звернення 15.03.2024).
2. PhpStorm – довідка. URL: <https://reporter.zp.ua/phpstorm-dovidka.html> (дата звернення 16.03.2024).
3. WebStorm. URL: <https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/WebStorm.html> (дата звернення 18.03.2024).
4. Хорошевський О. І. Вибір інструментальних засобів для розробки електронних видань. Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття» (м. Черкаси, 8 грудня 2023 р.). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 232-233.

5. Jonna Ustico. Multilingual Joomla Website: Create And Manage Content Categories And Articles For Each Language. Independently published. 2022. 145 p.
6. Бондар І. О. Теорія кольору: навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа». Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 164 с.
7. Luca Marzo. Joomla! 4 Masterclass: A practitioner's guide to building rich and modern websites using the brand-new features of Joomla 4. Packt Publishing. 2023. 338 pages.
8. Хорошевська І. О. Системи керування вмістом (CMS): методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів спеціальності 186 "Видавництво та поліграфія" першого (бакалаврського) рівня. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 80 с.
9. Бондар І. О. (2018). Контентний аналіз мультимедійного навчального комплексу дисципліни «Теорія кольору». Інформаційні технології і засоби навчання, 63(1), 95-106. <https://doi.org/10.33407/itlt.v63i1.1886>
10. Хорошевська І. О. Дослідження особливостей розроблення веб-базованої системи для прийому замовлень оперативної поліграфії. (2022). URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/06d9e377-7131-4ed6-af16-212eef26ce0/content> (дата звернення 19.03.2024).
11. Хорошевська І. О., Бізюк А. В. Обґрунтування доцільності створення веб-базової системи для прийому замовлень оперативної поліграфії. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: тези доповідей VII Міжнар. наук.-техн. конф. (17-21 травня 2022 р). Харків: ХНУРЕ, 2022. Т. 1. С. 86-87.
12. Content Management System. URL: <https://www.flexiweb2print.com/web-to-print-content-management-system.html> (дата звернення 19.03.2024).
13. Хорошевська І. О., Хорошевський О. І. (2024). Дослідження можливостей та особливостей систем, побудованих на основі web-to-print. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. серія: технічні науки, Ч.1, 35(74), 1, 303–308.
14. Бондар І. О. (2016). Моделювання процесу вибору платформи для розробки мультимедійного навчального комплексу. Scientific Journal «ScienceRise», 10, 2(27), 28–34. DOI: 10.15587/2313-8416.2016.80464.
15. Бондар І.О., Хорошевський О. І. Моделювання вибору середовища розробки web-додатку для прийому поліграфічних замовлень. Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики: колективна монографія у 2т. Т.2. / за заг. ред. Савчук Л.М. Павлоград: АРТ Синтез-Т, 2014. С. 143-152.

СЕКЦІЯ Х. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ЗАСТОСУВАННЯ ІОННОГО ПАЯННЯ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Часник Дмитро Васильович

провідний науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна*

Актуальною проблемою сучасної технології напівпровідникових приладів є безфлюсове лудіння та паяння, оскільки залишки флюсів є потенційними ініціаторами корозії та забруднень. Крім того, наявність у припої залишків флюсу і бульбашок повітря призводить до локального перегрівання силових електронних компонентів і виходу їх з ладу. Ультразвукові і вакуумні способи дають змогу виключити застосування флюсу, проте мають низку істотних недоліків: великі температури і час лудіння або паяння, що збільшує глибину дифузійної зони; очищення поверхонь припою і деталі не поєднується з операцією лудіння або паяння, що призводить до адсорбції забруднень органічного і неорганічного походження і, як результат, до погіршення механічних, електричних і теплових характеристик паяних з'єднань.

Для технологічних цілей паяння використовують електронні та іонні потоки. Доцільність іонних потоків визначається тим, що за однакової прискорювальної напруги та однакових струмів електронний та іонний потоки переносять однакову енергію, проте імпульс, який переносять іони, значно вищий за імпульс, який переносять електрони. Під час взаємодії іонного потоку з кристалічною решіткою, в силу закону збереження кількості руху, іони решітки отримують значно більше кінетичної енергії, і її руйнування відбувається значно інтенсивніше. Використання концентрованих потоків енергії в технології пайки напівпровідникових приладів дає змогу забезпечити локальний вплив на зону нагріву, активувати припій і матеріал, що паяється, та інтенсифікувати процес фізико-хімічної взаємодії під час пайки.

Для процесів лудіння і паяння виробів перспективним напрямком є використання низькоенергетичних іонних потоків. Використовуючи досить невисокий вакуум (10-2 Па) і змінюючи енергію і щільність потоку іонів, можна поєднувати процеси підготовки до лудіння і паяння з самим процесом паяння і лудіння. При цьому процеси протікають у контрольованій атмосфері, що дає змогу збільшити їхню чистоту і відтворюваність і підвищити вихід придатних приладів.

Енергія прискорених іонів інертних газів ефективно використовується для видалення оксидів і забруднень з поверхні металу і припою, для нагрівання припою і деталі до певної температури, активації поверхні металу і припою і збільшення ступеня розтікання припою по поверхні металу.

Один з основних процесів, що протікають під час бомбардування твердих тіл іонами, - іонне розпилення, тобто видалення поверхневих атомів твердого тіла. Отже, він сприятиме ефективному видаленню окисної плівки та забруднень. Важливою особливістю взаємодії іонів із твердим тілом є те, що понад 90% енергії іона переходить у теплові коливання атомів твердого тіла, тобто витрачається на розігрів

оброблюваного матеріалу.

Процес розпилення часто супроводжується ініціюванням радіаційно-стимульованих хімічних реакцій. Бомбардування іонами інертних газів може викликати дисоціацію складних за складом сполук, зміну хімічного складу поверхневого шару, стимульовану дифузію, відновлення матеріалу з окисленого стану. Іонне бомбардування також активує атоми поверхневого шару, що стимулює фізико-хімічну взаємодію між припоєм і металом.

Концентровані потоки прискорених іонів, сфокусовані у вигляді променя на поверхню деталей, що паяються, дають змогу досягти високої питомої щільності потужності нагріву, забезпечують його швидкість і локальність, а також точність управління тепловою енергією. Впливаючи іонним променем на поверхню деталі, здійснюють очищення від забруднень і окисної плівки, а після суміщення деталей збірку піддають повторному опроміненню, розплавляючи припій [1]. Недолік такої активації - необхідність вакууму, що обмежує продуктивність і можливості групової пайки.

Фізичні основи іонного нагріву і поширення пучка визначають нові принципи технології пайки. Під час іонного нагрівання відбувається незначне проникнення пучка в метал, тому швидкість підйому температури обмежена тільки межею густини потужності пучка, за якої відбувається оплавлення основного металу, і досягає 100 °C/хв, що дає змогу підвищити продуктивність процесу паяння для великої кількості виробів у 5-10 разів.

Іонна пайка має такі переваги:

- можливість використання тугоплавких припоїв з температурою плавлення 1600-2000 °C;
- локальний нагрів сприяє меншому розчиненню металів, що паяються, і обмежує зайве розтікання припою;
- швидкість нагріву понад 100 °C/хв у процесі пайки не сприяє зростанню зерен тугоплавких металів, що унеможливорює підвищення їхньої крихкості;
- додаткове очищення поверхні, що паяється, у процесі паяння завдяки іонному бомбардуванню забезпечує гарне затікання припою в зазор з утворенням повномірних галтелей;
- порівняно з традиційним обладнанням для високотемпературної пайки іонні установки мають у десятки разів меншу споживану потужність;
- при іонній пайці у вакуумі або форвакуумі витрата газу менша в сотні разів;
- відсутня необхідність використання нагрівальних елементів з дорогих тугоплавких сплавів.

Використання енергії потоків прискорених іонів, що фокусуються у вигляді пучка на поверхню деталей, що паяються, за допомогою електростатичних та електромагнітних лінз у вакуумі, дає змогу досягти високих питомих густин потужності нагріву, забезпечує його швидкість та локальність, дає можливість точно керувати тепловою енергією. Впливаючи іонним пучком на поверхню деталей, можна здійснити очищення від забруднень і окисної плівки. Після суміщення деталей збірку піддають повторному опроміненню, розплавляючи припій і з'єднуючи деталі після охолодження.

Для реалізації цих умов ефективно використання енергії прискорених іонів інертних газів.

Список використаних джерел:

1. Kohno A., Sasaki Y., Udo R., Harada T., Usami M. Bonding of IC bare chips for Microsystems using Ar atom bombardment // Journal of Micromechanics and Microengineering. 2001. V. 11. № 5.

СЕКЦІЯ XI. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ КОМІВОЯЖЕРА В КОНТЕКСТІ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Татарников Андрій Олександрович

Асистент кафедри Комп'ютерних Інтелектуальних Технологій та Систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Аксак Наталія Георгіївна

доктор технічних наук, професор, професор кафедри
комп'ютерних інтелектуальних технологій та систем

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Зі стрімким розвитком та розширенням міст, що відображається збільшенням кількості автотранспорту, збільшується також кількість викидів чадного газу в атмосферу з кожним разом зменшуючи показники індексу якості повітря AQI відповідно до кількості автотранспорту у місті. AQI – являє собою показник забрудненості повітря, що розраховується на основі вмісту в одиниці об'єму повітря кількох типів забруднювальних компонентів: зважені частки діаметром 2,5 нанометра, зважені частки діаметром 10 нанометрів, озон, діоксид азоту, діоксид сірки та чадний газ [1]. Через те, що кількість жителів може перевищувати пропускні можливості доріг у місті, створюються багатокілометрові затори, в яких люди можуть перебувати дуже довгий час. Перебуваючи заторах автомобілі створюють ще більшу кількість чадного газу на протязі більшого часу, ніж якщо б людина доїхала до місця призначення без додаткових складнощів.

Зазначені проблеми тісно пов'язані з розв'язання задачі комівояжера. Основна задача комівояжера (Travelling Salesman Problem, TSP) полягає у вирішенні проблеми знаходження найкоротшого та найвигіднішого маршруту, який буде проходити через завчасно вказані міста за найменшу кількість кроків [2].

В процесі створення критеріїв задачі вказуються такі параметри як критерії вигідності маршруту, відстані між містами, вартість одного кілометра шляху, тощо. Найчастіше при визначенні параметрів задачі вказується, що маршрут має проходити через одну точку лише один раз і знову у теж саме місто комівояжер не може повернутися. Це створює додаткові складнощі для розрахунку найкращого маршруту, але при цьому отримані результати будуть максимально оптимальними, економічно та екологічно вигідними. Існує дуже велика кількість різновидів узагальненої постановки задачі TSP, серед них можна виділити:

- Трикутну;
- Геометричну;
- Симетричну;

- Асиметричну;

У загальному вигляді геометрична представляє собою матрицю в якій відстань між точками є точками на площині матриці. В свою чергу трикутна, представляє собою матрицю вартостей в якій виконується нерівність трикутника. Симетрична задача представляє собою неорієнтований граф, ребра якого мають однакову довжину в усіх напрямках. В свою чергу асиметрична задача відрізняється тим, що ребра між вершинами графа можуть мати різну вагу в залежності від напрямку і представляє собою орієнтований граф [2, 3].

Математична модель задачі виглядає наступним чином:

$$C_f = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \rightarrow \min \quad (1)$$

де:

x_{ij} – це наявність з'єднання між i та j ;

c_{ij} – це довжина з'єднання між пунктами;

Додатково встановлюються обмеження (2) – (5) на максимальну кількість входів до одного і того самого міста. Оскільки вирішенням задачі є побудова замкненого маршруту, то не допускається ділення цього маршруту на два або більше контурів [4].

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^m x_{ij} = 1 \quad (3)$$

$$u_i - u_j + n x_{ij} \leq n - 1 \quad (4)$$

$$x_{ij} \in \{0,1\} \quad (5)$$

Однак при всіх перевагах використання TSP як методу вирішення задачі планування руху транспорту, його може бути недостатньо. В першу чергу це пов'язано з тим, що процес планування маршрутів громадського транспорту у великих містах представляє комплексну задачу, вирішення якої залежить від таких змінних:

- Визначення найбільшого скупчення потенційних пасажирів;
- Пропускна спроможність доріг;
- Обмеження та габарити транспортних засобів;
- Розрахунок шкідливих викидів для транспортного засобу, який в загальному вигляді можна отримати за наступною формулою:

$$Q'_{hs} = 0,0548 \cdot M_{hs} \cdot \rho_T \cdot Q_a \cdot a \cdot X_{hs} \quad (6)$$

де:

M_{hs} – молекулярна маса молекулярная масса речовини, г/моль;

ρ_T – щільність палива, г/см³;

Q – витрати пального, л/100 км;

a – коефіцієнт надлишку повітря;

X_{hs} – процентна концентрація шкідливої речовини у відпрацьованих газах;

Для вирішення проблеми необхідно використовувати системний підхід, який базується на використанні математичних моделей, з проведенням попередньої обробки зібраних даних, та побудові на основі цієї інформації майбутніх оптимальних маршрутів руху.

На сьогоднішній день існує велика кількість методів та підходів планування транспортних маршрутів:

- Евристичний підхід представляє собою набір правил і стратегій, які можуть бути використані для пошуку рішення за короткий проміжок часу;

- Генетичні алгоритми засновані на принципах еволюції та використанні природного відбору;

- Програмування обмежень являє собою метод вирішення задачі за допомогою представлення проблеми як набору обмежень і використання засобів вирішення цих обмежень для отримання результатів;

- Машинне навчання або нейронні мережі можуть навчатися на основі попередніх даних та передбачати оптимальні маршрути, використовуючи для цього історичні дані, такі як схеми руху транспорту, інформація про затори на дорогах, дорожні умови в різні часи року;

- Мурашиний алгоритм представляє собою метод натхнений поведінкою колонії мурах. За своїм принципом дуже схожий на генетичний алгоритм, та може бути використаний для вирішення проблеми TSP та інших подібних проблем оптимізації;

Серед цих методів окремо можна виділити генетичні, які можуть бути побудовані за менший час та показують дуже точні результати моделювання маршрутів з урахуванням всіх необхідних вхідних даних [2, 3, 5]. Завдяки чому досягається високий рівень точності результатів за менший час роботи.

Запропоноване в роботі рішення полягає у створенні програмного забезпечення у форматі десктопного стосунку, який буде завантажуватися на комп'ютер користувача і основною задачею якого є можливість оброблювати вхідні дані у будь-якому форматі, відображати результати у зручному для користувача форматі та на картах Google Earth (Рис. 1).

Данні в програму будуть відправлятися в форматі xml, kml або ішому форматі. Після чого в програмі буде будуватися найкоротший маршрут, який можна буде завантажити в Google Earth та побачити цифрове позначення в якому порядку необхідно відвідувати точки. Білі лінії необхідні для демонстрації найкоротших маршрутів, без урахування доріг.

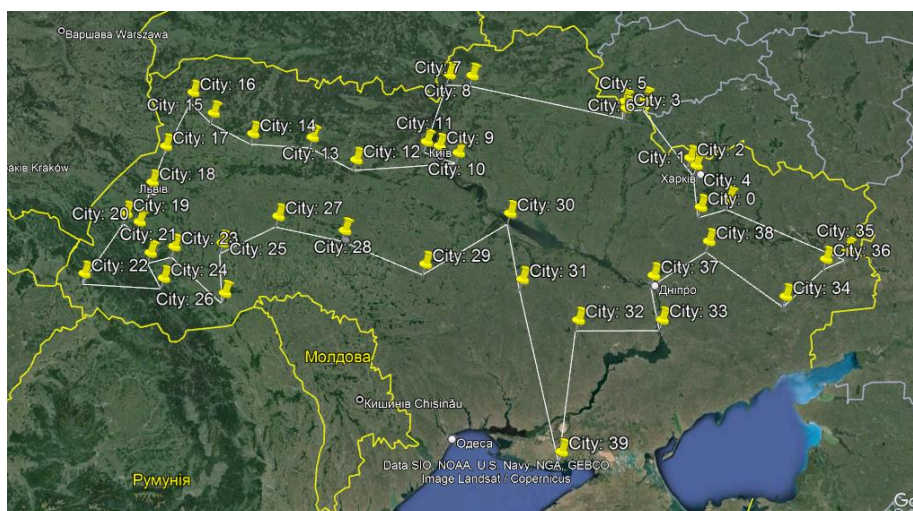

Рис. 1. Найкоротший шлях між містами України

Можливість переглянути результати роботи алгоритму дає змогу користувачу внести необхідні корективи та проводити повторні генерації, доки не буде отримано найкращий результат.

Список використаних джерел:

1. Як визначається індекс якості повітря? URL: <https://cutt.ly/iw9glT28> (дата звернення: 23.03.2024).
2. Холодова. О., Бугайова. М., Бугайов. В., Чередниченко. А. Математичне моделювання рівня викидів шкідливих речовин для оцінки ефективності організації дорожнього руху. Grail of science. 2023. № 26. С. 275-282.
3. Швець, А. В. Управління міською доставкою товарів в умовах Європейського зеленого курсу. 2022. С. 33-39.
4. Ковбаса. В.В., Серебряков. В.О. Розрахунок викидів шкідливих речовин легкового автомобіля (на прикладі шкоди октавії). 2021. С. 1-4.
5. Москальський. Б. А. Оптимізація логістичних операцій підприємств малого бізнесу на основі інтелектуальних технологій. 2022. С. 29-30.

СЕКЦІЯ XII. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПРАВОВА СКЛADOVA РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТУ

Степанов О.В.

ORCID ID: 0000-0003-4954-2532

*доктор технічних наук, професор кафедри тракторів і автомобілів
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна*

Кобзар І.Ю.

асистент

Одеська державна академія будівництва та архітектури, Україна

Безпека автотранспорту базується на економічних, організаційних, соціальних і правових засадах, що визначені законами, кодексами, статутами та іншими державними й міжнародними нормативними актами. Саме за таких умов надзвичайно важливим є розгляд правової складової реформування державного механізму забезпечення безпеки автотранспорту України.

В Україні спостерігається помітна активізація нормотворчої діяльності в транспортній сфері. Зокрема, численні Закони України [1–4], Укази Президента України щодо забезпечення БДР в Україні та постанови Кабінету Міністрів України, якими постійно вносяться зміни до Правил дорожнього руху [5]. При цьому, всупереч критичному загостренню проблеми аварійності та зростання кількості ДТП із тяжкими наслідками, відзначимо, що в Україні ще багато питань до державних програм безпеки дорожнього руху (БДР). На жаль, ні Концепції Державної цільової програми підвищення рівня БДР, ні Стратегії підвищення БДР в Україні також не передбачали програмного комплексу заходів забезпечення БДР в Україні [6].

Усе це свідчить про потребу вироблення сучасної Концепції безпеки автотранспорту та Державної цільової програми підвищення БДР в Україні на довгостроковий період. Метою Концепції має бути визначення принципів, положень та основних напрямів максимального усунення негативних чинників, зменшення кількості фатальних випадків унаслідок дорожніх транспортних пригод (ДТП), створення перспективної системи реалізації основних завдань діяльності органів влади в галузі БДР.

Відомо, що державна політика в галузі БДР реалізується через законодавство України. Але не менш важливу роль відіграють і суб'єкти забезпечення БДР, від злагоджених дій яких залежать стан аварійності, рівень транспортного обслуговування населення, якість надання автотранспортних послуг тощо. Тобто актуалізується потреба модернізації системи управління БДР. Зокрема, існування значної кількості різноманітних суб'єктів забезпечення БДР. При цьому досягнення

необхідного результату залежить насамперед від ефективності впливу уповноваженого на це державного органу контролю.

Забезпечення БДР не можна досягти лише в рамках основної діяльності центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Оптимальним вбачається створення єдиного планово-регульовального, науково-методичного, координаційного та контрольного центру (надалі – Центр). Центр повинен бути наділений достатніми повноваженнями щодо організації взаємодії всіх органів державної влади України в цій сфері.

Створення Центру дало б змогу, по-перше, сконцентрувати весь комплекс управлінських функцій із забезпечення БДР в одному органі та здійснювати централізоване керівництво. По-друге, правильніше розв'язувати питання раціональної організації контрольно-наглядової діяльності в досліджуваній сфері. По-третє, виключити дублювання функцій у діяльності згаданих суб'єктів, сприяти подальшому удосконаленню керівництва й координації діяльності всіх державних органів, розподілу фінансових і матеріально-технічних засобів, що витрачаються на проведення масштабних заходів із забезпечення БДР.

Відсутність наукової складової стратегічного реформування державного механізму забезпечення безпеки автотранспорту ускладнює реалізацію заходів, спрямованих на недопущення ДТП. Більшість досліджень фахівців до проблем дорожньої безпеки, на жаль, виконані на теоретичному рівні та мають багато практичних питань дискусійного характеру. При цьому важливі питання, від яких залежить стан автодорожньої безпеки, залишаються поза увагою вітчизняної науки. Йдеться про стратегічне реформування державної політики щодо визначення ролі та забезпечення конструктивної взаємодії всіх інституційних суб'єктів державного управління автодорожньою безпекою. Зокрема, вироблення ефективного механізму використання технічних засобів нагляду за автодорожнім рухом в діяльності контрольних органів, забезпечення невідворотності покарання за скоєні злочини та правопорушення на автотранспорті.

Вади сучасної науки в галузі БДР спричинені вузькою профільністю досліджень, спрямованих переважно на вивчення адміністративних і кримінальних особливостей ДТП. Левова частка наукових робіт зі згаданої проблематики ґрунтуються на застарілому емпіричному матеріалі. Крім того, дослідження мають фрагментарний характер, вирішують окремі локальні завдання, не аналізують проблему комплексно і, найголовніше, не окреслюють стратегічні напрями безпеки автотранспорту в транспортному процесі на перспективу.

Результати аналізу правової складової реформування державного механізму забезпечення безпеки автотранспорту свідчать про важливість сфери безпеки автотранспорту як інтегральної складової національної безпеки України. При цьому однією з найбільш актуальних проблем в автотранспортному комплексі є: опрацювання нової редакції організаційно-правових документів регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі з урахуванням здобутків сучасної наукової думки; баланс інтересів учасників транспортного процесу; посилення впливу механізмів державного контролю на діяльність автотранспорту та розвитку безпеки автотранспорту в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про транспорт». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 51, ст.446, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX.
2. Закон України «Про дорожній рух». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 31,

- ст. 338, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX.
3. Закон України «Про автомобільний транспорт». Відомості Верховної Ради України, 2001, № 22, ст.1 05) {В редакції Закону № 3492-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 32, ст.273} із змінами і доповненнями.
 4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, N 5, ст.34, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX.
 5. Про Правила дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306, м. Київ, редакція від 01.12.2023, підстава – 1242-2023-п.
 6. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 року № 2174 р.

СЕКЦІЯ XIII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

THE INFLUENCE OF MUSICAL ART ON THE MENTAL HEALTH OF A CHILD

Tsuranova Oksana

candidate of Arts, Associate Professor, Head of the Department of Piano
Municipal institution «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy»
Kharkiv Regional Council, Ukraine

Ryasina Sofia

higher education applicant of the second (master's) level
Municipal institution «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy»
Kharkiv Regional Council, Ukraine

Musical art has been used for centuries as a powerful tool for improving well-being and treating psychological illnesses. During Russia's military aggression in Ukraine, the issue of children's mental health is particularly acute. Constant anxiety, nervous system tension, excitement, fear for life, all these deviations from mental balance lead to certain problems with the child's physical and mental health. One of the most effective factors influencing the state of mental health is music, both in its passive and active forms.

The relevance of the issue is proved by its practical demand, which finds some answers in the works of contemporary scholars such as H. Poberezhna and O. Turchenko. But the depth of the problem leaves significant gaps in the study of this phenomenon. After all, there is a huge demand for art therapy support in the correction and treatment of mental disorders.

It is well known that music can help reduce stress and anxiety: calm music can slow the heart rate, lower blood pressure, and relax muscles, leading to a sense of calm and peace. Improving mood: Energetic and upbeat music can lift your mood and make you feel happy and optimistic. Stimulating emotional expression: Music can help people express emotions that are difficult to verbalize, leading to better self-awareness and emotional regulation. Increased self-esteem: Achievement in musical activities, whether playing an instrument, singing, or dancing, can provide a sense of success and competence. It also has an impact on improving cognitive function and strengthening social connections.

There are several methods of music therapy that use passive and active music making.

Passive music therapy involves listening to certain musical material that meets the request of a person in need of treatment or psychocorrection. Depending on the child's mental state, the music can be of one or another content. For example: calm and soothing music helps to reduce stress and anxiety. Energetic and stimulating music can improve mood and motivation, while emotionally stimulating music can enhance the emotional background, adjust mood, etc.

Music material, including both complete works and excerpts that represent the necessary fragments, should be selected to match personal preferences and therapeutic goals.

Active music therapy involves the use of musical instruments, singing, dancing, and other musical activities to achieve therapeutic goals. The use of such therapeutic tools will help to develop motor skills and coordination, improve communication skills, increase self-esteem, express emotions and feelings, and strengthen social connections.

Creating music has a significant impact on improving a child's mental health. Involving such forms of music as composition and improvisation will help to express emotions and self-knowledge. This method of art therapy can help develop creativity, improve emotional regulation, increase self-awareness, reduce stress, and feel more emotionally stable.

It is important to remember that music therapy is not a panacea. Its effectiveness depends on many factors, such as the type and severity of the psychological illness, the age and personal characteristics of the patient, and the qualifications of the music therapist. Music therapy can be a useful complement to traditional methods of treating psychological illnesses. It can help a child better understand themselves, express their emotions, improve their mood, reduce stress and anxiety, and strengthen social connections.

Thus, we can conclude that music is a powerful tool that should be used alongside other types of art therapy in the correction and treatment of certain mental illnesses in children. The impact of music on a child's emotional state and cognitive functions makes it a valuable complement to traditional therapies.

ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕСТОРОННЬОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ООП

Товстоган Володимир Святославович

ORCID ID: 0000-0002-7384-8710

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії й
методики виховання, психології та інклюзивної освіти

*Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради, Україна*

Цегельник Тетяна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-7643-0208

доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна*

Постановка проблеми. В сучасному світі концепція освіти переживає значні трансформації, враховуючи різноманітність потреб та можливостей кожної особистості. Відтак у сучасному світі, де кожна дитина має право на якісну освіту та повноцінне включення в соціум, проектування освітнього середовища для забезпечення всестороннього розвитку дітей з особливими освітніми потребами стає нагальною проблемою. Особливу увагу приділяють дітям з особливими освітніми потребами, для яких створення сприятливого освітнього середовища є важливим кроком на шляху до повноцінного включення в суспільство та розвитку їхнього потенціалу.

Аналіз останніх публікацій та досліджень показав, що проблема педагогічного проектування широко представлено у науковому доробку Т.Батієвої, О.Онопрієнко, Я.Фруктової [2], О.Таранченко [1] тощо.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна освіта на сьогодні виступає концепцією, що передбачає включення дітей з різними освітніми потребами до освітніх закладів. Відтак, створення інклюзивного середовища вимагає не лише адаптації фізичних умов, але й створення дружнього, підтримуючого та емпатичного клімату, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та важливою.

В умовах інклюзивного освітнього середовища актуальності набуває проектування освітнього середовища, яке здатне було б забезпечити всесторонній розвиток дітей з ООП. Ми розуміємо, що проектування в освіті може здійснюватися на різних рівнях, однак ми зосередимось на концептуальному рівні.

Поняття «педагогічне проектування» розглядається вченими і практиками як інтегративна діяльність, яка установлює в інноваційному процесі єдність теоретико-методологічних і практико-технологічних складників та утверджує сутність інновації – отримання реальних, стійких результатів, що характеризуються новизною та ефективністю [1; 2].

Досвід показує, що задля ефективності проектування освітнього середовища для забезпечення всестороннього розвитку дітей з ООП слід дотримуватись таких підходів, центральним із яких є, по-перше, індивідуалізація навчальних методик, що зумовлює розроблення індивідуальних навчальних програм, враховуючи потреби кожної дитини, передбачатиме необхідну підтримку й адаптацію навчального

процесу. По-друге, всесторонній розвиток дітей з ООП забезпечуватиметься активним застосуванням інноваційних технологій. Сучасні технології відкривають безліч можливостей для підтримки навчання та розвитку дітей. Використання спеціалізованих програм, інтерактивних засобів навчання та онлайн-ресурсів дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, забезпечуючи доступ до освіти для всіх дітей. Такими програмами та ресурсами можуть виступати комп'ютерні програми для індивідуалізованого навчання (Boardmaker, LessonPix), інтерактивні дошки та програмне забезпечення (SMART Board або Promethean Board), мультимедійні програми для навчання різних навичок (програми для розвитку мовлення, математичних навичок, соціальних навичок, до прикладу Language Builder, що слугує для розвитку мовлення).

По-третє, проектування освітнього середовища для забезпечення всестороннього розвитку дітей з ООП передбачає залучення батьків у ході організації спільних заходів, розробці програм тощо. Видами взаємодії можуть слугувати індивідуальні консультації, організація зустрічей, заходів, святкування, семінарів, тренінгів, партнерство у проєктах (зокрема у благодійних), створення батьківських асоціацій.

Висновки. Отже, Проектування освітнього середовища для дітей з ООП є складним, але надзвичайно важливим завданням для сучасної педагогіки та суспільства в цілому. Створення інклюзивного та підтримуючого середовища сприяє не лише розвитку дітей з особливими потребами, а й покращує якість освіти та зміцнює соціальну справедливість у суспільстві. Розуміння та впровадження принципів інклюзивної освіти є кроком у напрямку створення більш рівного та демократичного суспільства для всіх його членів.

Список використаних джерел:

1. Таранченко, О. (2020). Технологізація та проектування педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Всеукраїнської науково-практичної конференції, 88.
2. Фруктова, Я. С. (2006). До питання проектування сучасного освітнього середовища. Освітнє середовище як методична проблема: зб. наук. пр.–Херсон: Вид-во ХДУ, 72-73.

УКРАЇНСЬКЕ ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

Денисюк Варвара Валеріївна

студентка 41м групи

Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна

Погода Олена Василівна

викладач-методист кафедри фортепіано

Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна

Розбудова національної системи освіти згідно нормативним документам висуває якісно нові вимоги до учасників освітнього процесу. Стає актуальним питання формування професійно значущих якостей фахівця, серед яких одне із чільних місць належить виконавській культурі, оскільки відтворення музики виступає необхідним чинником проведення занять і позакласних заходів у закладах освіти.

Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять п'ять-тридцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання.

Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє особистісному культурному розвитку, розвитку технологій, здатності швидко реагувати на запити часу. Європейські країни сьогодні розпочали ґрунтовну дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними вміннями та знаннями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [3].

Відродження та розвиток національних традицій у культурі, мистецтві та освіті є одним із пріоритетних напрямків державної політики. В умовах сьогодення український народ відкриває себе світові та відкриває себе для себе. Саме тому формування національної ідентичності, звернення до свого коріння та вивчення невідомих та недостатньо вивчених сторінок минулого дозволить, спираючись на ці знання, побудувати стратегію оновлення та збагачення духовного життя нашої держави.

Метою роботи є обґрунтування основних аспектів ролі українського фортепіанного мистецтва у вирішенні проблеми формування національної ідентичності молоді.

Безперечно, що одним із найпотужніших засобів національного виховання є мистецтво. Воно виступає не тільки однією з найдосконаліших форм опанування світу у всій повноті його творчої універсальності, але й найбільш тонким інструментом поглиблення в атмосферу почуттів. Вагомий аспект підготовки висококваліфікованих фахівців для мистецьких закладів освіти представлено в роботах з методології, теорії та методики музичної освіти таких науковців, як:

Е. Абдулін, О. Апраксина, Л. Арчажникова, О. Берегова, О. Вишневський, Н. Гуральник, В. Капітонова, Л. Масол, О. Михайличенко, О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Рейзенкінд, О. Рудницька, О. Устименко-Косоріч, О. Щолокова та ін. Естетичні засоби впливу мистецтв, зокрема музики, на особистість є найбільш дієвими і творчо розвиваючими, оскільки формують найважливіші людські якості (А. Болгарський, Т. Завадська, Л. Коваль). Музичне мистецтво відображає в людській свідомості цінності минулого і сучасного, володіє даром синтезування узагальненого досвіду людства, чим і впливає на багатство духовного світу особистості [1, С.257].

Мистецтво найбільш повно і довершено виявляє свій етнонаціональний потенціал там і тоді, коли всі ланки культури спрацьовують бездоганно в загальній системі «мистецтво – нація». З урахуванням цих позицій національно-культурну ідентичність можна розглядати як своєрідний сплав художнього мислення і переживання в кожен історичну добу, а також вплив на неї характерних ознак колективної психології, відбитої в традиціях та звичаях народу. При цьому сфера національної свідомості складається із сукупності культурного досвіду, мистецьких навичок та образних уявлень певного соціоетнічного угруповання та його окремих індивідуумів [5, С.65]. Формування національної ідентичності молоді може бути успішним, зокрема, завдяки інтеграції української музики та культурних елементів у процес навчання гри на фортепіано. У цьому процесі важливе забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента на шляху опанування вітчизняною фортепіанною спадщиною; розвиток творчої самостійності в опрацюванні фортепіанних творів українських композиторів, що допомагає освоювати основні музичні поняття та одночасно відчувати національний дух у музиці. Українське фортепіанне мистецтво ґрунтується на національних традиціях, реалізується на основі загальних освітньо-виховних принципів і спеціальних методико-технологічних прийомів та відбивається в естетично обґрунтованій інтерпретації художньо-образного змісту музичних творів. Викладачі фортепіано мистецьких закладів освіти додають до програми занять детальний аналіз творів, пояснення історичного та культурного контексту, що допомагає формувати повноцінне розуміння музичного матеріалу. Проведення тематичних заходів, концертів із участю здобувачів освіти, де вони виконують твори українських композиторів, сприяє розвитку самовираження та встановленню особистого зв'язку зі своєю національною культурою. Такий комплексний підхід дозволяє враховувати вікові особливості та забезпечує ефективне формування національної ідентичності молодого покоління [4].

Сучасний етап модернізації освітнього процесу все більше набуває естетичного характеру, тому для формування національної ідентичності засобами музичного мистецтва скомпоновано комплекс принципів, організаційних форм, методів та прийомів. Нові обставини буття і творчості вимагають від людини не тільки вміння усвідомити нові напрями своєї діяльності, вивчити особливості умов, спланувати роботу, особисто встановити робочий і людський контакт, визначити можливості та творчі завдання, усвідомити свою роль у статусі керівника або виконавця творчої роботи, але перш за все, творчість у нових обставинах вимагає самоорганізації та волі [2, С. 49].

Основні методичні принципи та прийоми, що застосовуються в українській фортепіанній педагогіці в процесі формування національної ідентичності: опора на основні структурні компоненти самосвідомості; засвоєння здобувачами освіти історії виникнення творів; проведення інтонаційного та образного аналізу творів; виявлення специфічних національних ладових та гармонійних особливостей

музичної мови твору; зв'язок із іншими видами мистецтва; спрямованість на емоційне сприйняття та засвоєння національної культури, використання естетичних категорій в оцінці національного музичного мистецтва; розвиток основних сфер прояву національної самосвідомості засобами національної музики тощо.

Фортепіанна музика українських композиторів стає ефективним інструментом у процесі формування національної ідентичності молоді. Шляхом широкого впровадження творів українських композиторів у програму освіти, здобувачі отримують глибокий зв'язок зі своєю культурою та традиціями, що сприяє формуванню національної самосвідомості, зануренню в багату та унікальну музичну спадщину країни.

Переваги використання фортепіанної музики у процесі національного виховання очевидні: проявлення почуття гордості за свою культуру та ідентичність; ознайомлення з творами українських композиторів допомагає осмислити унікальність національних музичних традицій.

Фортепіанна музика сприяє розвитку творчих та когнітивних навичок, бо гра на інструменті вимагає уваги, координації та музичного чуття, формує уміння не лише передавати технічні аспекти виконання творів на фортепіано, але й розповідати про історію та контекст створення кожного музичного твору.

Узагальнюючи, необхідно підкреслити, що використання фортепіанної музики українських композиторів стає ефективним засобом формування національної ідентичності молоді й сприятиме не лише розвитку музичних талантів, а й глибокому зануренню в культурну спадщину рідної країни.

Отже, вирішення проблеми формування національної ідентичності молодого покоління – це складний, багатоаспектний процес, у якому зосереджуються великі можливості для вияву власних творчих якостей, віддзеркалюється набутий естетичний, музично-виконавський досвід, максимально розкривається індивідуальність засобами українського фортепіанного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. / О. І. Вишневський. – 2-ге вид., доопрац. і доп. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
2. Капітонова В. Умови становлення художньо-творчої особистості / В. Капітонова // Сучасне музичне мистецтво як соціокультурне явище. – Дніпро, 2020. – С. 46–50.
3. Погода О. Освітня діяльність майбутніх фахівців музичного мистецтва в умовах сьогодення. / О. Погода // Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення: матеріали Регіон. наук.-практ. конф., Харків, 22 трав. 2022 р. – Харків, 2022. – С. 206–208.
4. Погода О. Основи формування концертмейстерської майстерності / О. Погода, Т. Бившева, О. Лосєва // «Topical tendencies of science and practice»: The XII International Science Conference, Edmonton, 7–10 груд. 2021 р. – Edmonton, 2021. – С. 374–377.
5. Щолокова О. Формування національно-культурної ідентичності студентів як проблема педагогіки мистецтва / О. Щолокова // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 152. – С. 63–68.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ПОМІЧНИК У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Жиденко Тамара

старший викладач, кафедра іноземних мов
Національний університет Оборони України, м. Київ, Україна

Почнемо з того, що ж саме таке штучний інтелект?

Простими словами, Штучний інтелект – це здатність машин виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і мовний переклад. Це означає, що системи штучного інтелекту можуть аналізувати дані, навчатися на них і робити прогнози або приймати рішення на основі цього навчання, що дозволяє машинам виконувати завдання з більшою точністю швидкістю та ефективністю, ніж люди. Тому і наголошують на необхідності застосування засобів машинного навчання, оскільки це значною мірою сприяє досягненню очікуваних результатів навчання.[4]

Глобальний вплив штучного інтелекту передбачає зміну підходів до процесів навчання та управління в освіті. І це не залишає ніякого вибору, окрім того, що прийняти штучний інтелект як необхідність та ефективність покращення освітніх процесів як на аудиторному, так і на системному рівнях. Використанню штучного інтелекту в процесі вивчення іноземних мов - значною мірою сприяє досягненню очікуваних результатів навчання. В оволодінні навичками вимови, граматики, словникового запасу та інших лінгвістичних аспектів. [1] На основі штучного інтелекту допомагають зокрема, такі додатки як Lingvist, Duolingo, Quizlet і загально відомі інструменти Google, а саме Google Docs, Google Assistant, Google Maps.

На заняттях з ІМ ШІ виконує **чотири** головні функції:

- незалежне оцінювання досягнень студента,
- допомога у навчанні,
- глобальне навчання та
- індивідуальний підхід.

При цьому, вивчення мови зі застосуванням ШІ перетворюється у захоплюючу гру.

В чому ж **переваги** застосування інструментів штучного інтелекту як для викладачів, так і для студентів. Застосування, наприклад, Chat OpenAI в освітньому процесі сприяє для спрощення підготовки до уроку (план уроку), генерація ідей (розробка вправ), скорочення текстів (як українською так і іноземною), створення таблиць із заданими параметрами, перевірка письмових робіт з аналізом помилок.

Серед основних також варто звернути увагу на адаптацію до потреб студента; персоналізоване навчання; миттєвий зворотній зв'язок; відсутність страху зазнати невдачі; переосмислення ролі викладача; більш глибоке залучення до процесу навчання. [2]

Але ж, незважаючи на очевидні переваги, штучний інтелект не здатний повністю замінити викладача, а може лише надати додаткові можливості на шляху до мети. Не зважаючи на «плюси», існують також і **негативні наслідки**: чрезмірне захоплення ШІ веде до зниження когнітивних здібностей студентів; втрата реальних зв'язків між учасниками навчального процесу; зниження ролі викладача; погіршення стану здоров'я; втрата персональних даних. Зате, коли штучний інтелект і навчання поєднані, освітній процес досягає нового рівня.[2]

Як саме штучний інтелект змінює наш підхід до навчання?

Штучний інтелект здатен адаптуватися до індивідуальних потреб учня, аналізуючи його навчальні досягнення, слабкі місця та інтереси. Це дозволяє створити персоналізовані програми навчання, які допомагають учням краще розуміти та запам'ятовувати матеріал. Також Штучний інтелект допомагає вчителям відстежувати прогрес студентів та надавати зворотній зв'язок. Він збирає дані про продуктивність роботи та відповіді студентів і дозволяє аналізувати їх навчальні потреби. [3]

Штучний інтелект і вивчення мови тісно переплітаються. Коли мова йде про онлайн-освіту, ШІ швидко стає стандартною практикою в освіті. З прискореним впровадженням ШІ у вивчення іноземної мови ми наразі переживаємо певну зміну парадигми. Вивчення мови на базі ШІ в поєднанні з використанням можливостей нейронних мереж призводить до нової ери освіти як для студентів, так і для викладачів.[1]

Таким чином, розвиток та удосконалення штучного інтелекту в галузі освіти має дійсно велике значення. Застосування штучного інтелекту в освіті має позитивні сторони. Передбачає активне його використання у сфері програмного забезпечення навчання, покликаний полегшувати роботу освітніх працівників, вивільняти час для виконання інтелектуальної та професійної частин педагогічної діяльності.

Вивчення саме іноземної мови є складним і довготривалим процесом. Однак, з появою нових технологій та програм, цей процес можна значно полегшити.

Впроваджені вже деякі програми, корті налаштовані на використання штучного інтелекту у вивченні та для вивчення іноземних мов.

Одним з таких інструментів є чат-бот GPT, який може стати чудовою допомогою у вивченні іноземної мови.

ChatGPT - інтерактивний помічник, який не просто знаходить запитані факти, але ще й інтелектуально обробляє знайдені дані, аналізує їх і формує вже готову відповідь, максимально релевантний поставленому питанню або завданню.

На даний момент нейромережі вже доступні кожному. Тому GPT дуже легко користуватись. Але без повного уявлення про можливості можна його недооцінити або переоцінити.

ChatGPT – це і є нейромережа у форматі чат-бота. [5] Чат-бот Chat GPT підтримує десятки мов і вміє відповідати на запитання у людській манері. Останнє зумовлено тим, що, крім стандартних навичок нейромережі вивчати та аналізувати величезні масиви даних і робити з них висновки, нейромережа навчається зворотним зв'язком від людей. По суті, бот переймає манеру спілкування та “мислення”. Також він індивідуально підбирає стиль спілкування, виходячи з питань. На більш складні питання йде цікава, ускладнена відповідь. На прості питання, отримується відповідь відповідного рівня.

Що можна створити за допомогою чат GPT?

Chat GPT може використовуватися як чат-бот для вирішення завдань, пов'язаних з обробкою мови.

Чат був попередньо навчений вести нескінченний діалог, ставлячи запитання і виправляючи помилки. Якщо модель виявить помилку в тексті, вона повинна відповісти відкоригованою німецькою фразою. Далі буде коментар моделі українською. Якщо все було правильно, модель просто продовжить розмову німецькою мовою. Модель завжди повинна продовжувати розмову, ставлячи запитання. Це тільки одна із версій і можливостей Chat GPT.

Іншим прикладом використання GPT для вивчення іноземної мови є

використання його в повсякденному житті. Наприклад, можна встановити чат-бота на своєму телефоні та задавати запитання на данній мові, коли потрібна допомога у пошуку інформації. Це може бути корисно, якщо подорожуєте або працюєте з іноземними партнерами.

GPT може бути потужним інструментом для вивчення англійської мови. Використання чат-бота та застосунки, які базуються на GPT, надає змогу навчитися граматики, правопису, розширити свій словниковий запас та навчитися різним типам виразів. Слід не забувати про важливість спілкування з реальними людьми, але GPT може бути корисним доповненням. Не варто боятися експериментувати та повторювати вправи, це допоможе зробити великий прогрес у вивченні іноземної мови.

Список використаних джерел:

1. Візнюк І. М., Буглай Н. М., Куцак Л. В., Поліщук А. С., Киливник В. В. Використання штучного інтелекту в освіті. збірник наукових праць. – Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2021. – Вип. 59.
2. Еліезер Юдковський, Штучний інтелект як позитивний та негативний фактор глобального ризику, Каліфорнія, 2006.
3. Карташова Л., Сорочан Т., Шеремет Т. Штучний інтелект як засіб формування освітнього досвіду майбутнього. Хмельницький: ХНУ, 2022. – С. 59–63.
4. Карташова Л., Гуржій А., Цифрове навчальне середовище нового покоління. Сучасні досягнення в науці та освіті. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 63–66.
5. Сокирчук Наталія, Стрибок у майбутнє чи крок у прірву?, 2023, glavcom.ua.

СЕКЦІЯ XIV. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

КРЕАТИВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ У ВИМІРІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ

Герасименко Людмила Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-8635-5288

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри

фундаментальних дисциплін, магістр з психології

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Рівненської обласної ради, Україна

Сучасні тенденції розвитку суспільства, євроінтеграційний поступ України зумовлюють необхідність реформування системи освіти щодо її змісту, якості, рівня, шляхів та активних пошуків і вдосконалення сучасних підходів до формування особистості. Суспільство формує нові освітні вимоги, однією з яких є становлення особи як фахівця конкурентоспроможного на ринку праці, всебічно освіченого, творчого, з високим рівнем розвитку креативності. Саме креативні особистості забезпечать творчу трансформацію соціуму та сприятимуть розбудові Української держави.

Питання що досліджується є досить складним і комплексним. Такі науковці як М. Воллах, Е. Гізеллі, Дж. Гілфорд, С. Медник, В. Сміт, П. Торренс, П. П. Горностай, В. В. Зарицька, О. В. Лобода, Н. І. Пов'якель, Л. В. Скрипко та багато інших вивчали різні аспекти окресленої тематики. Крізь призму сьогодення активно досліджується специфіка поведінки, спілкування, різних видів діяльності школярів. Однак проблема формування творчого потенціалу, здібностей і креативності у спектрі психологічних характеристик особистості, зокрема у підлітків, потребує подальшого обґрунтування.

Вибір для дослідження саме молоді підліткового віку зумовлений важливістю зазначеного етапу онтогенезу людини, оскільки це період бурхливого розвитку самосвідомості, психологічної готовності до дорослого життя, розуміння себе як неповторної особистості, рефлексії, перебудови взаємин із соціумом, відкриття власного внутрішнього світу.

Підкреслимо, що мета дослідження полягала у виявленні психологічних характеристик формування креативності у підлітків. Об'єкт дослідження ми визначили як творчий потенціал особистості, а предмет як психологічні характеристики формування креативності у підлітків.

Гіпотеза дослідження полягала в наступному: у підлітковому віці високими є показники продуктивності, гнучкості, допитливості, схильності до ризику, саме вони визначають специфіку креативності, творчого потенціалу особистості у цьому віковому періоді. Завдання дослідження ми окреслили як здійснення теоретичного аналізу проблеми творчого потенціалу особистості, діагностування творчих можливостей, креативності, обґрунтування змісту, процедури та програми тренінгу розвитку креативності у підлітків.

У процесі наукового пошуку реалізовано наступні методики дослідження:

«Оцінка творчого потенціалу особистості за допомогою малюнкового тесту» (розробленого на основі методики «Діагностика творчої креативності» П. Торренса), «Діагностика особистісної креативності» О. Є. Тунік, «Діагностика соціальної креативності особистості» (А. В. Батаршов).

Контингент досліджуваних становив 50 учнів підліткового віку загальноосвітніх шкіл, із них 25 дівчаток і 25 хлопчиків.

У дослідженні ми розглядаємо креативність (лат. creatio – створення, творіння) як творчий потенціал та здібності підлітків, які є чинником їх ефективної діяльності, комунікації із соціумом, реалізації пізнавальної, регулятивної та інструментальної функцій психіки [1].

Зауважимо, що вивчення і вимірювання креативності здійснюються у двох напрямках: особистісному і пізнавальному, тобто вплив на креативність особистісних та інтелектуальних пізнавальних характеристик. Найвідоміші тести для вимірювання пізнавального аспекту креативності розроблені американськими психологами Дж.-П. Гілфордом і П. Торренсом. У них креативність оцінюється за показниками швидкості перебігу творчих процесів, гнучкості, оригінальності і розробленості ідей. Окрім тестів для визначення креативності використовують спеціально розроблені опитувальники [2].

За даними наших досліджень серед психологічних характеристик креативних підлітків варто окреслити наступні: інтерес та відкритість до всього нового, вміння диференціювати проблеми, самостійність думок, поглядів, заперечення стереотипів, динаміка поведінки, емоційно-вольової сфери під впливом умов довкілля. Суттєвою відмінністю таких школярів є наявність у них дивергентного мислення (тобто здатності досліджувати світ поліаспектно) на відміну від конвергентного. Однак, розвитку креативності у підлітковому віці перешкоджають стійкі стереотипи у мисленні і поведінці, схиляння перед авторитетами, намагання уникнути ризику, прагнення до успіху за будь-яку ціну та ін. [3].

Як підтверджують підсумки проведеного дослідження, досвід педагогів, мисленню креативних підлітків притаманні пластичність (здатність пропонувати декілька варіантів рішень), рухливість (швидкий перехід до різних точок зору), оригінальність поглядів, думок та ін.

Зазначимо чинники формування креативності підлітків – це індивідуально-психологічні особливості школярів, вплив соціальних сегментів – сім'ї, школи, класного, творчого колективів, інших спільнот.

Результати анкетування, бесід із підлітками та батьками дозволяють виділити сприятливі умови для формування креативності особистості у родинному довіллі: наявність у складі сім'ї дітей молодших за віком, позитивне ставлення родини до життя, саногенне мислення, енергійність, динамічність, пластичність вчинків, повага батьків до своєї професії, незалежність поведінки від суспільних стереотипів, відсутність авторитарного стилю виховання та надмірної опіки, формування у дітей почуття відповідальності за власний життєвий шлях [4].

Підсумковий аналіз наших спостережень, анкетування підлітків, батьків, вчителів, дослідницької роботи підтверджує те, що кореляція креативності та інтелекту не завжди є умовою успішного навчання школяра. У дослідженні ми виокремили чотири групи підлітків згідно критеріїв розвитку креативності та інтелекту (табл. 1). Високі показники креативності у дітей не гарантують їх творчих досягнень у майбутньому, а лише вказують на можливість таких досягнень за наявності високої мотивації до творчості і оволодіння необхідними творчими вміннями.

Таблиця 1

Групи підлітків за рівнем розвитку креативності та інтелекту

№ з/п	Рівень розвитку креативності	Рівень розвитку інтелекту	Домінуючі психологічні характеристики
1	Високий	Високий	Віра у свої можливості, самоконтроль та оптимальна структура поведінки, вчинків, позитивна інтеграція у соціум, високі показники концентрації уваги, інтерес до всього нового.
2	Низький	Низький	Добрий розвиток соціально-адаптаційних механізмів поведінки, віра у свої можливості, компенсація низького рівня інтелекту товариськістю, адаптаційною пасивністю.
3	Низький	Високий	Зусилля максимально спрямовані на досягнення статусу успішного учня, катастрофічність невдач, ризик висловлювання власної думки, замкненість, ізолюваність від колективу, несамостійність, тривожність.
4	Високий	Низький	Постійний конфлікт між власним світоглядом і неспроможністю виконувати педагогічні вимоги, комплекс меншовартості, нездатність концентрувати увагу, боязнь оцінки своєї поведінки однокласниками, вчителями, ізоляція в колективі, бажання будувати структуру поведінки згідно власних переконань, фантазій і поглядів.

[авторська розробка]

Схарактеризуємо результати однієї із методик дослідження. Методика «Діагностика соціальної креативності особистості» (Д. В. Батаршов) проводилась на підставі самооцінки поведінки підлітка у нестандартних ситуаціях життєдіяльності, що дозволило визначити рівень соціальної креативності особистості. На бланку методики (18 запитань – показники рівня соціальної креативності від «дуже низького» до «дуже високого») за дев'ятибальною шкалою здійснювалась самооцінка особистісних якостей або частота їх прояву в певних ситуаціях. Рівень творчого потенціалу підлітка визначався сумарною кількістю балів.

У дівчаток і хлопчиків рівень соціальної креативності нижчий середнього та відповідно становить 77,6 бали і 74,6 бали. У дослідженні була проведена кореляція, де визначався зв'язок між показниками інтелектуальної та особистісної креативності. Виявилося, що у підлітків значний зв'язок мають такі показники як допитливість (Д) та уява (У). Неоднозначний зв'язок мають показники розробленості (Р) і оригінальності (О). У дівчаток зв'язок мають такі показники соціальної і особистісної креативності як допитливість (Д) і складність (С), допитливість (Д) і уява (У). У хлопчиків між показниками творчого потенціалу значного зв'язку не спостерігається.

Проведений тренінг «Підвищення творчої активності підлітків» автором якого є Г. Полякова, сприяв активізації, зростанню показників особистісного творчого потенціалу підлітків. Тренінг проводився один раз на тиждень і включав п'ять занять тривалістю 1,5-2 год. кожне. Усі заняття окрім останнього в структурі мали по чотири вправи. П'яте заняття складалося із двох завдань і було заключним. Зміст тренінгу розвитку творчого потенціалу підлітків включав наступну тематику: релаксація, самопізнання, самопрезентація, усвідомлення і розуміння творчості як важливої складової особистості, розвиток креативності. Так як і в практичній частині ми досліджували інтелектуальну, особистісну і соціальну креативності, відповідно вправи були спрямовані на їх розвиток.

Із 50 учнів підліткового віку було обрано 12 школярів (6 дівчаток і 6 хлопчиків) з нижчими результатами показників методик. Після проведеного тренінгу показники

всіх критеріїв інтелектуальної креативності збільшилися (продуктивність, гнучкість, розробленість, оригінальність), зросли за всіма шкалами показники творчого потенціалу підлітків (схильність до ризику, допитливість, складність і уява). Результати повторної діагностики соціальної креативності учнів також засвідчили зростання показників. Якщо порівняти результати «до» та «після» тренінгу, то можна зробити наступний висновок: після тренінгу в групі значно покращилися результати за всіма показниками і вони зафіксовані на рівні вище середніх.

Отже, на підставі досліджень можна стверджувати, що саме система психологічних характеристик визначає специфіку креативності, творчого потенціалу особистості. Зауважимо, що посиленню ефективності процесу формування креативності у підлітків сприятиме низка специфічних рис освітнього процесу та соціального середовища: спеціальне навчання, становлення таких рис особистості як незалежність, відкритість, творче мислення та здібності, відповідальність, самостійність у судженнях, увага та підтримка вчителів, батьків, ровесників. Підсумовуючи вищезазначене, акцентуємо, що шляхом реалізації соціально-психологічного тренінгу можна забезпечити зростання рівня креативності підлітків.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у більш детальному визначенні, дослідженні специфіки творчої особистості, розробці форм, змісту та методів, формування підвищеного рівня креативності у підлітків.

Список використаних джерел:

1. Герасименко, Л. Б. (2023). Психологічний аналіз креативності школярів підліткового віку. The 3rd International scientific and practical conference «Innovations and prospects in modern science» (March 13-15, 2023). 209–215.
2. Ткачук, Є. С. (2020). Особливості творчих здібностей учнів підліткового періоду. Соціально-психологічні технології розвитку особистості: зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчен., аспірантів та студентів (м. Херсон, 14 трав. 2020 р.), 368–371.
3. Кравець, Р. С. (2021). Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ: Алерта.
4. Карпенко, Н. А. (2016). Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС.

ПСИХОЛОГІЯ МАС І ПОВЕДІНКА ІНДИВІДА В ГРУПІ

Бархоева Вікторія Олександрівна

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
факультету управління та економіки

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Більша частина нашого життя проходить у спілкуванні з іншими людьми. Серед людей проходить процес нашого становлення і зростання. Поведінка людини визначається культурними нормами суспільства. Але не завжди поведінка є прогнозованою. Іноді люди поведуться непередбачувано, в певних ситуаціях вони втрачають критерії правильності і не прогнозують наслідків своїх дій. Усі люди самі по собі індивідуальні, кожен має власну думку, робить свій вибір, керує своєю поведінкою. Проте все змінюється коли людина знаходиться в натовпі. Індивідуальна свідомість наче розчиняється і навіть без психологічного тиску збоку вона сприймає поведінку інших і наслідує її. Але питання чому людська психіка саме так поводить себе в натовпі ще досі є відкритим і принципово важливим. Так і сьогодні психологи, філологи, соціологи досліджують цей аспект. Відповідно, досить важливим і значущим є дослідження психології масової поведінки, що і обумовило *актуальність теми* дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: охарактеризувати психологічні особливості масової поведінки та проаналізувати етапи поведінки індивіда у масі.

Французький психолог Г. Лебон зазначав, що «Не має значення хто перед вами: натовп академіків або натовп водовозів. І те, й інше – натовп» [2]. Чи можемо ми погодитись з цією думкою? Чи актуально це зараз? Основні ідеї психології мас і натовпу, які вперше було сформульовано в роботах В. Лебона, З. Фрейда і Г. Тарда в середині 19-го століття, досі залишаються важливими для розуміння групової поведінки. Проте, сучасна наука в галузі психології мас і натовпу враховує деякі нові аспекти, такі як вплив соціальних мереж, технологій та глобальних культурних змін на структуру і динаміку масових груп. Таким чином, психологія мас і натовпу залишається актуальною і досліджується в сучасній науці.

Психологія мас вивчає суспільну свідомість, особливості поведінки і мислення великої групи людей, об'єднаних загальними поглядами і загальним емоційним станом, рухомих загальними інтересами, а також що виконують однакові дії впродовж невеликого проміжку часу. На відміну від індивідуальної психології конкретної людини, маса людей характеризується психічною спільністю [1].

Психологія колективної поведінки вивчає взаємодію та взаємовідносини між індивідами в колективі, їх спільність і реакції на зміни усередині групи або на зовнішні стимули. Це включає в себе розглядання процесів прийняття рішень, міжособистісної взаємодії, реакцій на стресові ситуації, впливу лідерів на групу та багато іншого. Взаємодія між індивідами у групі може сприяти або гальмувати досягнення спільних цілей, і вивчення цих процесів допомагає розуміти, як групова динаміка впливає на поведінку та рішення учасників. Крім того, психологія колективної поведінки досліджує вплив суспільства та культурних чинників на групові процеси і реакції.

Один із загальних механізмів, що впливає на виникнення та розвиток стихійних форм поведінки, – це так звана «циркулярна реакція», механізм емоційної стимуляції, що здійснюється на несвідомому, психофізичному рівні. Усталеним є підхід, що описує

В. Л. Зливков [2]. У ньому виділяються наступні етапи трансформації великого скупчення людей в емоційну спільність, особливу "масу".

I етап. Циркуляція. На першому етапі, що відомий як циркуляція, виникає загальна цікавість до конкретного предмета, і критичність знижується. У багатьох людей виникають однакові емоції, які передаються від одного учасника групи до іншого, утворюючи коло. Ця емоція може протриматися певний час, але якщо процес переривається, вона поступово зникає.

II етап. Кружіння. Своєрідне «емоційне кружіння» певного психофізичного стану. У стихійно створеній спільноті емоція поширюється серед людей як цикл, постійно підсилюючи саму себе. Почуття стають сильнішими, а збудження зростає. Поведінка та емоційний стан індивідів вже не визначаються раціональним розумінням обставин, але впливом інших людей. Підтримка та розвиток емоцій залежать від появи нових людей, які непомітно впадають у цей стан. Збільшення емоційного кружіння призводить до різкого зниження критичності та підвищення впливу на індивідів. Навіюваність зростає стосовно впливів, що йдуть від внутрішньої частини спільноти, індивіди стають менш спроможними приймати раціональні повідомлення ззовні. Спільнота стає "закритою" та самодостатньою в емоційному сенсі. Група людей може повністю змінити свою природу, стаючи однорідною масою, яка несвідомо реагує на певні стимули. На цьому етапі індивідам стає більш готовими до спільних дій.

III етап. Створення образу. На цьому етапі виникає новий об'єкт загальної уваги, який стає центром уваги індивідів. Від об'єкта події група переходить до образу, який виникає в процесі емоційного спілкування та формує загальну орієнтацію та єдину ціль спільноти. У процесі цього «емоційного кружіння» та «циркулярної реакції» емоційна напруга зростає. Люди стають більш емпатичними та менш критичними до внутрішньої інформації, але не реагують на зовнішню. Виникає відчуття «ми» проти «вони», а це створює потребу у негайних спільних діях.

IV етап. Активізація. Завершальний етап формування стихійної поведінки членів групи, або маси, полягає в активізації їх. Це досягається через додаткове емоційне впливання, а також за допомогою навіювання від лідера. Лідер направляє членів групи на конкретні дії, які потрібні йому. Цей вплив повинен відповідати загальному образу, який утворився раніше у групи. Стан напруження та збудження, в якому перебуває група, перетворюється на реальні дії. Якщо лідер відсутній, група самостійно знаходить об'єкт для дій. Кілька вчених вважають, що описані етапи створення групи є незаперечними і характеризуються швидкими змінами. Описані механізми працюють на основі як позитивних, так і негативних емоцій.

Поведінка індивіда у масі змінюється, вона суттєво відрізняється від тієї, що властива йому зазвичай. У натовпі в людини підвищується емоційне сприйняття усього, що вона бачить або чує, зростає схильність до навіюваності, заражуваності, ірраціональності, різко зменшується здатність до критичної переробки інформації. Інтелекту, послідовності, логічній аргументації немає місця у психології мас. На відміну від окремого індивіда, який керується, перш за все, власними інтересами, маса нейтральна. Масі може бути властиве прагнення до руйнування, так само, як і дії в ім'я певних ідеалів. Один із українських дослідників цієї проблеми, М. М. Слюсаревський, зазначає: «натовп справляє враження не лише сили, а і захисту його членів, з'являється відчуття сили та безкарності». Ставши часткою натовпу, людина перестає усвідомлювати себе як, особистість, в ній починає переважати несвідоме, а також бажання негайно здійснити навіяні ідеї [2].

У здійсненому дослідженні було виявлено, що психологія мас та поведінка

індивіда у групі – це важлива та складна галузь психології, яка вивчає взаємодію, взаємовідносини та вплив масових процесів на індивіда. Вона дозволяє розуміти різноманітні аспекти взаємодії між індивідами у групі, включаючи динаміку групової діяльності, роль лідера, механізми формування стереотипів та інші.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що психологія мас та поведінка індивіда у групі – це важлива галузь, яка вимагає подальшого дослідження та розвитку. Розуміння принципів та механізмів взаємодії у групі може сприяти покращенню спілкування, управління групою та досягненню спільних цілей.

Список використаних джерел:

1. <https://uaeu.top/sposib-zhyttia/shcho-take-psikholog-ya-mas-psikholog-ya-natovpu.html>.
2. Психологія мас Г.Лебон— «Мультимедийное издательство Стрельбицкого».

СЕКЦІЯ XV. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

CHARGE-СИНДРОМ: ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Ластівка І.В.

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний
медичний університет», Україна

Синдром CHARGE (OMIM № 608892) - це рідкісне аутосомно-домінантне генетичне захворювання. Ознаки синдрому вперше описані у 1979 р. незалежно один від одного Hall та Hittner. Pagon вперше описав кардинальні аномалії (колобома, атрезія хоан, вади серця, аномалії статевих органів, затримка росту і вушних раковин), і запропонував термін CHARGE-синдром [1]. У 1998 р. Blake та ін. опублікували клінічні діагностичні критерії синдрому, а також запропонували головні симптоми захворювання – 4С: атрезія заднього відділу носа, дефекти очей, атрезія заднього відділу носа, атрезія задньої носової раковини та інші аномалії. У 2004 р. стало відомо, що мутації гену *CHD7* є основною причиною захворювання; у 2016 р. Хейл та інші запропонували патогенні мутації гену *CHD7* як основний діагностичний критерій.

Синдром CHARGE викликаний у більшості хворих мутаціями в гені *CHD7*, що розташований в 8q12 та кодує хромодомен-вміщуючий ДНК-зв'язуючий білок з хеліказною активністю. Ген *CHD7* надає інструкції для створення білка, який регулює експресію гена за допомогою процесу, відомого як ремоделювання хроматину, відомого як один із способів регуляції експресії генів під час розвитку. Мутації в гені *CHD7* призводять до утворення аномально нефункціонального, короткого білка CHD7, який перериває регуляцію експресії генів і порушує розвиток нервового гребеня. Якщо ці зміни відбуваються в ембріональному періоді, це призводить до розвитку синдрому CHARGE [2]. У пацієнтів із синдромом виявлені гетерозиготні нонсенс- та місенс-мутації в гені *CHD7*, а також делеції ділянки 8q12, які зачіпають ген. Аномалії гену *CHD7*, які зазвичай виникають *de novo*, можна виявити у 65-90% усіх дітей із синдромом CHARGE. Ризик для сибса становить 1% [3]. Це – найбільш часта причина вродженої глухоти та сліпоти. Поширеність при народженні – 1:3000-12000.

Клітини нервового гребеня відіграють важливу роль у формуванні його похідних, включаючи кістки, пігментні, гладкі м'язи, ендокринні клітини, нейрони, глію та хрящі. Мутації в гені ДНК-зв'язуючого білка 7 (*CHD7*) викликають синдром CHARGE, оскільки CHD7 відіграє життєво важливу роль у розвитку нервового гребеня [4].

Акронім "CHARGE" (англ.) був наданий поєднанню вроджених вад розвитку (ВБР): С - колобоми; Н - вроджені вади серця; А - атрезія хоан; R - затримка психомоторного розвитку (олігофренія); G - гіпоплазія геніталій та аномалії сечостатевої системи; Е - дефекти розвитку вуха. Вади розвитку, які входять до CHARGE-асоціації (за Jacques E. Leclerc та Blair Fearon): 1) окуло-пальпебральні

дефекти (80-90%); 2) серцево-судинна система (75-80%); 3) центральна нервова система (80-90%); 4) сечостатева система (75%); 5) дефекти вуха (90%). Наразі діагноз ставлять на основі критеріїв, запропонованих Blake та ін. і модифікованих Verloes, які були оновлені в 2016 р. і включають 4 основних (аномалії вуха, колобома, атрезія хоан, дисфункція черепних нервів) і 7 другорядних критеріїв [1, 2]. Для верифікації діагнозу CHARGE -синдрому мають бути присутні 4 основні або 3 основні та 3 другорядні критерії [5].

Діагноз синдрому CHARGE слід розглядати у будь-якого новонародженого з колоболом, атрезією хоан, асиметричним лицевим паралічем або деформацією вуха у поєднанні з іншими специфічними вродженими аномаліями з наступною лабораторною діагностикою (загальний аналіз крові, електроліти в сироватці, аналіз функції нирок, лютеїнізуючий гормон, хоріонічний гонадотропін людини, азот сечовини крові, креатинін, рівень гормону росту та імунограма), проведенням візуалізаційних досліджень (рентген-обстеження скелета, УЗД органів черевної порожнини, ЕхКГ, НСГ, а також КТ та МРТ голови) та генетичного аналізу.

Діагноз підтверджується генетичним дослідженням. Каріотип для підтвердження цілісності 22, 14 і 9 хромосом. Флуоресцентна гібридизація *in situ* (FISH) для виключення делеції 22q11. Порівняльну геномну гібридизацію слід розглянути у пацієнтів із синдромом CHARGE і нормальними результатами аналізу мутації *CHD7*. Підходи до молекулярно-генетичного тестування можуть включати комбінацію генно-націленого тестування і комплексного геномного тестування, залежно від фенотипу. Аналіз гену *CHD7* виконується для виявлення невеликих внутрішньогенних делецій/вставок і варіантів міссенс-, нонсенс-сайтів і сайтів сплайсингу. Якщо використаним методом секвенування не виявлено жодного варіанту, наступним кроком є виконання генно-націленого аналізу делеції/дуплікації для виявлення делецій або дуплікацій екзонів і цілого гена та/або хромосомного мікрочипу для виявлення делецій цілого гена. Мультигенна панель, яка включає *CHD7* та інші гени, швидше за все, ідентифікує генетичну причину стану, одночасно обмежуючи ідентифікацію варіантів невизначеного значення та патогенних варіантів у генах, які не пояснюють основний фенотип. Комплексне геномне тестування не вимагає від клініциста визначення того, який ген задіяний. Найчастіше використовується секвенування екзомів; можливе також секвенування геному. Також доцільно провести тестування хромосомних мікрочипів, якщо класичні ознаки розладу не є очевидними. В якості альтернативи, якщо секвенування екзомів не є діагностичним, можна розглянути масив екзомів для виявлення делецій екзонів або дублікацій, які неможливо виявити за допомогою аналізу послідовностей.

Пренатальна діагностика передбачає виявлення за допомогою УЗД у 2-му триместрі багатоводдя, вад розвитку ЦНС, серця, сечостатевої системи, аномалій вуха. Можна провести молекулярні дослідження. Пренатальна діагностика обмежується сімейними випадками, за допомогою амніоцентезу хоріона або ворсин на 10-12 та 18-20 тижнях вагітності.

Диференційна діагностика проводиться із синдромом Abruzzo-Erickson, синдромом BOR синдромом Joubert, синдромом Kallmann, синдромом Kabuki, renal coloboma синдромом, VACTER/VATER-асоціацією, велокардіофаціальним синдромом, хромосомними абераціями.

Генетичне консультування повинно бути доступним для осіб з підвищеним ризиком для потенційно уражених нащадків, щоб описати варіанти майбутніх вагітностей, включаючи передімплантаційну та пренатальну генетичну діагностику. Відкриття гену *CHD7* дозволило зробити висновок, що більшість пацієнтів із

синдромом CHARGE мають аутосомно-домінантну мутацію *de novo* з низьким ризиком повторення у батьків.

Ризик для членів родини: 1. Батьки пробанда. Якщо патогенний варіант *CHD7*, ідентифікований у пробанда, не ідентифікований у жодного з батьків, слід розглянути такі можливості: а) пробанд має патогенний варіант *de novo*; б) пробанд успадкував патогенний варіант від батька із соматичним/ зародковим мозаїцизмом. 2. Брати пробанда. Ризик для сибсів пробанда залежить від генетичного статусу батьків пробанда: а) якщо один із батьків пробанда має патогенний варіант *IXC7*, ризик успадкування патогенного варіанту для сибсів становить 50%; б) якщо патогенний варіант *IXC7*, ідентифікований у пробанда, не можна виявити в ДНК жодного з батьків, емпіричний ризик рецидиву для сибсів пробанда становить 1%-2% через можливість батьківського мозаїцизму зародкової лінії. 3. Нащадки пробанда. Багато людей із розладом *CHD7* не здатні до відтворення. Кожна дитина людини з розладом *CHD7* має 50% шансів успадкувати патогенний варіант. 4. Інші члени сім'ї. Ризик для інших членів родини залежить від генетичного статусу батьків пробанда; якщо один із батьків має патогенний варіант *IXC7*, члени родини цього батька можуть бути під загрозою. Оптимальний час для визначення генетичного ризику та обговорення можливості пренатального / передімплантаційного генетичного тестування – до вагітності. Після виявлення патогенного варіанту *CHD7* у ураженого члена сім'ї можливе пренатальне та передімплантаційне генетичне тестування [6].

Список використаних джерел:

1. Bedeschi, M.F., Crippa, B.L., Colombo, L. et al. A case series of CHARGE syndrome: identification of key features for a neonatal diagnosis. *Ital J Pediatr* 46, 53 (2020). Взято з: <https://doi.org/10.1186/s13052-020-0806-8>.
2. OMIM: Менделююче успадкування у людини online. Інститут генетичної медицини McKusick-Nathans, Університет Джона Хопкінса, Національний центр біотехнологічної інформації. Національна медична бібліотека. Взято з: <http://omim.org/entry/214800?search=CHARGE&highlight=charge>.
3. Blake, K.D., Prasad, C. CHARGE syndrome. *Orphanet J Rare Dis* 1, 34 (2006). <https://doi.org/10.1186/1750-1172-1-34>.
4. 张贝贝 巩纯秀. CHARGE综合征诊疗新进展. *中华实用儿科临床杂志*, 2019,34(14): 1116-1120. DOI: 10.3760/cma.j.issn.2095-428X.2019.14.019. Взято з: <https://rs.yiigle.com/CN2021/1155450.htm>.
5. Thomas, A.T., Waite, J., Williams, C.A. et al. Phenotypic characteristics and variability in CHARGE syndrome: a PRISMA compliant systematic review and meta-analysis. *J Neurodevelopmental Disord* 14, 49 (2022). Взято з: <https://doi.org/10.1186/s11689-022-09459-5>.
6. Conny M van Ravenswaaij-Arts, Meg Hefner, MS, Kim Blake and Donna M Martin. *CHD7 Disorder*. Adam MP, Feldman J, Mirzaa GM, et al., editors. Seattle (WA): University of Washington, Seattle; 1993-2024. Взято з: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/books/NBK1117/#_NBK1117_dtls_.

АПОПТОЗ НЕЙРОНІВ ПРИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВІЙ ТРАВМІ

Скобенко Марія Володимирівна

Харківський національний медичний університет, Україна

Кулікова Катерина Тимурівна

Харківський національний медичний університет, Україна

Шестопалова Дар'я Дмитрівна

Харківський національний медичний університет, Україна

Масалітін Ігор Миколайович

асистент кафедри нейрохірургії

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Черепно-мозкова травма (ЧМТ) є однією з найбільш актуальних патологій у сфері нейрохірургії в умовах сьогодення. Травматичні пошкодження черепа та головного мозку складають приблизно 40% усіх травм і посідають перше місце, враховуючи показники летальності та інвалідизації серед осіб працездатного віку. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я повідомляє, що щорічно понад 10 млн осіб у світі отримують ЧМТ, 250–300 тис із них призводять до летального наслідку. В довоєнний час частота ЧМТ в Україні щорічно становила від 2,3 до 6 випадків на 1000 населення, внаслідок війни, кількість випадків ЧМТ значно збільшилася. Зростання частоти ускладнень та смертельних випадків опосередковано застосуванням нових видів артилерійських снарядів, тому вивчення патофізіологічних механізмів розвитку пошкодження нейронів після ЧМТ є дуже актуальним питанням.

Мета. Проаналізувати та визначити роль апоптозу у розвитку відсроченої гибелі нейронів головного мозку після ЧМТ. Встановити шляхи розвитку апоптозу, його ініціатори та ключові модулятори.

Матеріали та методи. Аналіз літературних джерел та досліджень на платформах PubMed та Medscape. Пошук був здійснений за такими ключовими словами: «Черепно-мозкова травма», «Апоптоз», «Нейрони», «Нейрохірургія», «Каспази», «Травматологія», «Каспазозалежний апоптоз», «Каспазnezалежний апоптоз».

Результати. Під поняттям апоптоз розуміють енергозалежний процес запрограмованої клітинної смерті, що має місце як у нормальних, так і у патологічно змінених тканинах організму еукаріотів, що обумовлений дією стимулів всередині та поза клітиною. Апоптоз нейронів може розвиватися двома шляхами: з активацією каспаз (каспаозалежний апоптоз) або без участі каспаз, але з експресією апоптотичних факторів мітохондрій (каспазnezалежний апоптоз).

Каспаозалежний апоптоз. Взагалі у сімействі каспаз існує 14 протеаз, вони синтезуються зі своїх попередників, які активуються шляхом з'єднання у тетрамерні структури. При дії каспаз на клітину, розвиваються зміни, які є характерними для апоптозу (фрагментація ДНК, організація хроматину, зморщення клітини та утворення апоптотичних тілець). Цей вид апоптозу може протікати двома шляхами-внутрішнім та зовнішнім. Внутрішній шлях у свою чергу індукується, коли до

рецепторів клітинної стінки приєднується фактор некрозу пухлин (TNF) або при взаємодії рецептора Fas з позаклітинним Fas- лігандом. В результаті цього формуються комплекси внутрішньоклітинних сигнальних молекул і так званого домена смерті. Цей сигнальний комплекс сприяє активації каспази-3,8 та 10, які призводять до необоротного ушкодження клітини. Внутрішній шлях ініціюється стресовим пошкодженням органел клітин, при якому має місце вивільнення цитохрому С. Він, при взаємодії з ферментом Араф-1, АТФ та прокаспазою-9, утворює апоптосому. Після виходу із мітохондрій цитохрому С, він може надходити до цитоплазматичного ретикулуму та блокувати рецептори до інозитол-1,4,5-трифосфату, ушкоджуючи кальцієві канали. Внаслідок порушення гомеостазу Ca^{2+} та присутності цитохрому С активується каспаза-12, яка знаходиться в цитоплазматичному ретикулумі.

Каспазnezалежний апоптоз. В апоптозі нейронів після ЧМТ приймають участь також лізосомальні ферменти та катепсини. Апоптозіндукуючий фактор (AIF) вивільняється із мітохондрій після їх мембранних деполяризації. В умовах оксидативного стресу AIF-обумовлений апоптоз може відбутися у нейронах. У мітохондріях також є інші білки, такі як ендонуклеаза G, Htr2A/Omi, Smac/Diablo, полі-АДФ-рибозил-полімераза, які призводять до апоптозу нейронів.

Висновок. Питання, що стосується апоптозу нейронів є доволі актуальним в умовах сьогодення. Тому вивчення патогенетичних механізмів розвитку апоптозу нейронів є дуже важливим для розробки методів терапії, через які лікарі могли б впливати на окремі патогенетичні ланки апоптозу та в результаті цього зменшити кількість ускладнень та летальних наслідків після ЧМТ.

Список використаних джерел:

1. Alawieh A., Langley E. F., Weber S., Adkins D., Tomlinson S. (2018). Identifying the role of complement in triggering neuroinflammation after traumatic brain injury. *J. Neurosci.* 38 2519–2532. 10.1523/JNEUROSCI.2197-17.2018 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
2. Amorini A. M., Lazzarino G., Di Pietro V., Signoretti S., Lazzarino G., Belli A., et al. (2017). Severity of experimental traumatic brain injury modulates changes in concentrations of cerebral free amino acids. *J. Cell. Mol. Med.* 21 530–542. 10.1111/jcmm.12998 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
3. Anderson C. V., Bigler E. D. (1995). Ventricular dilation, cortical atrophy, and neuropsychological outcome following traumatic brain injury. *J. Neuropsychiat. Clin. Neurosci.* 7 42–48. 10.1176/jnp.7.1.42 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
4. Arezoomandan R., Aliaghaei A., Khodagholi F., Haghparsat A. (2019). Minocycline induces the expression of intra-accumbal glutamate transporter-1 in the morphine-dependent rats. *Asian J. Psychiatr.* 46 70–73. 10.1016/j.ajp.2019.10.007 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
5. Arneson D., Zhang G., Ying Z., Zhuang Y., Byun H. R., Ahn I. S., et al. (2018). Single cell molecular alterations reveal target cells and pathways of concussive brain injury. *Nat. Commun.* 9:3894. 10.1038/s41467-018-06222-0 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].

ГІГІЄНІЧНА ОЦІНКА СТРЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ШКТ

Батюк Лідія Вадимівна

здобувач вищої освіти 3 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Древаль Мар'яна Василівна

асистент, аспірант кафедри гігієни та екології № 1
Харківський національний медичний університет, Україна

Чуприна Марія Валеріївна

здобувач вищої освіти 3 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Коробчанський Володимир Олексійович

Д-р. мед. наук, професор
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. В сучасному світі, за сучасних умов, стрес став основною складовою буденного життя для багатьох людей. Він переповнює наші розуми, виснажує наше тіло та впливає на нашу загальну якість життя. Зрозуміти природу цього стану, його вплив на нас і те, як з ним впоратися, стає все більш важливим у сучасному суспільстві. Стрес - це суцільний негатив і кому, як не українцям, знати про його нещадний вплив на здоров'я. Сучасний світ, військові події дають все більше підстав для деталізації наслідків негативного впливу нервозності на людський організм. Війна, - як подія, що супроводжується, конфліктами, загрозою для життя, постійними вибухами та корективами в цивільну мирну буденність, - значно впливає на психічне та емоційне становище людей. Ці стани погіршують фізичне здоров'я, призводять до розладів сну, спричиняють проблеми з концентрацією уваги та прийняттям рішень. Також стрес має великий вплив не тільки на загальний стан людського організму, а і на окремі органи та системи органів. Зокрема, безщадний удар приймає на себе травна система.

Мета дослідження. Гігієнічна оцінка тенденції стресу за сучасних умов військового стану та вплив цього явища на шлунково-кишковий тракт.

Матеріали та методи. Проведено аналіз літературних джерел, зроблено власне дослідження, проведено анкетування на платформі Google Forms і здійснено статистичний аналіз результатів.

Основна частина. Приймали участь в опитувальній процедурі 30 студентів ХНМУ, віком від 16 до 30 років (93,3% студенти віком 16-20 років; 3,3% студенти віком 21-25; 3,3% студенти віком 26-30). Серед цих 30 студентів стать: 73,3% - жіноча і 26,7% - чоловіча.

Для того, щоб зрозуміти етіологію та патогенез захворювань ШКТ, що викликані стресом, варто структурувати зв'язок нервової і травної систем:

1. *Блукаючий нерв (nervus vagus / 10 пара ЧМН).*

Він є найбільшим парасимпатичним нервом, який іннервує багато органів, в тому числі, і шлунок. Вагусний нерв регулює функції шлунка (секрецію шлункового соку, тонус сфінктерів, кровопостачання) і кишечника (перистальтику).

2. *Симпатичні нерви.*

В ситуації стресу або під час активності стану «боротьби чи втечі» збуджуються

симпатичні нерви, які іннервують шлунок.

3. Ентерична нервова система (ENS).

Ця система регулює роботу шлунка, забезпечує координацію його рухів, контролює секрецію ферментів і забезпечує пропускання їжі через шлунково-кишковий тракт.

Отже, нервова система взаємодіє зі шлунком через складну мережу нервових зв'язків та нейромедіаторів, регулюючи його функції та допомагаючи в підтримці здоров'я та ефективного травлення.

З вище сказаного про тісний взаємозв'язок між нервовою системою (психічним станом) та функціонуванням ШКТ можна навести влучний та абсолютний перелік негативних наслідків-захворювань. Досить поширеним явищем серед них є біль у шлунку. Він може бути спричинений збільшенням продукції кислоти, надмірним впливом гормонів стресу та зниженням імунної відповіді.

Стрес може бути фактором, що сприяє розвитку або загостренню різних захворювань шлунково-кишкового тракту (ШКТ):

1. Виразкова хвороба (збільшується кислотність шлункового соку, з'являються виразки).

2. Запальні захворювання кишечника – регіонарно-термінальний ілеїт та виразковий коліт.

3. Функціональні розлади ШКТ – синдром подразненого кишечника (СПК) (змінюється рухливість кишечника).

4. Діарея і запор (тривалий стрес впливає на перистальтику кишечника).

На основі проведеного дослідження-анкетування отримані такі результати:

Протягом останніх кількох тижнів 40% студентів відчувають себе схильними до стресу дуже часто; 33,3% - часто; 10% - рідко; 16,7% - дуже рідко. Також студентам-респондентам було запропоновано 10-бальну шкалу рівня стресу. Рівень стресу 9 – 3,3%; рівень стресу 8 – 20%; рівень стресу 7 – 16,6%; рівень стресу 6 – 16,6%; рівень стресу 5 – 6,6%; рівень стресу 4 – 6,6%; рівень стресу 3 – 16,6%; рівень стресу 2 – 10%; рівень стресу 1 – 3,3%. Симптоми, пов'язані зі стресом (біль у животі здуття, діарея чи запори) за собою помічали 33,3% опитаних респондентів; у 40% ці симптоми були відсутні і 20% не виявили жодних з них. Було запропоновано відмітити свій варіант і 3,3% відмітили «тремтіння по тілу»; ще 3,3% мають проблеми з кишківником, що не пов'язані зі стресом. Схильність іноді споживати певні продукти харчування при стресі відмітили 50,0% опитуваних; схильність до постійного споживання – 26,7%; останні 23,3% не схильні до цього явища. 80,0% вважають, що стрес має безпосередній вплив на здоров'я і 20,0% дотримуються думки, що вплив стресу на здоров'я- не прямий.

Висновок. Загалом, стрес може мати широкий вплив на функціонування шлунково-кишкової системи та провокувати розвиток складних захворювань органів травлення. Аби уникнути цих проблем та попередити на ранніх стадіях ці неприємності варто слідувати певним правилам. Правильний спосіб життя, збалансоване харчування, регулярні медичні огляди та самовлада над стресом є ключовими компонентами профілактики хвороб шлунково-кишкового тракту.

Список використаних джерел:

1. Богач П. Г., Механізми нервової регуляції моторної функції тонкого кишечника, К., 1961.
2. Е. Д. Соколова, Ф. Б. Березин, Т. В. Барлас «Емоційний стрес» С. 5-25 (с скороч.).
3. Ж.Д. Кобалав «Лікар на прийомі. Захворювання органів ШКТ» С. 79-154.

ЛАРИНГОТРАХЕАЛЬНИЙ СТЕНОЗ ПІСЛЯ ШВЛ У ДІТЕЙ З ОПІКАМИ

Юзьо Ліна Олегівна

студентка III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Кучеренко Богдан Юрійович

асистент кафедри екстреної та невідкладної медичної
допомоги ортопедії та травматології
Харківський національний медичний університет, Україна

Власенко Дмитро В'ячеславович

асистент канд. мед. наук
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Великі педіатричні опіки, особливо інгаляційні травми, часто потребують ендотрахеальної інтубації та механічної вентиляції. Ларинготрахеальний стеноз (ЛТС) — це звуження верхніх дихальних шляхів, які складаються з гортані, голосової щілини, підголосової щілини та трахеї. Вважається, що тривалість ендотрахеальної інтубації є найважливішим фактором у розвитку набутого ЛТС [1,2]. Дослідження повідомляють про частоту до 3% у пацієнтів з опіками після ендотрахеальної інтубації або трахеостомії та 5%-23,5% у пацієнтів з опіками з інгаляційним ушкодженням [3,4,5]. Пацієнтам, які потребують тривалої механічної вентиляції легенів, було запропоновано створення трахеостомії для зниження ризику ЛТС, хоча рутинне використання трахеостомії у пацієнтів з опіками залишається суперечливим без чіткого консенсусу щодо часу та показань

Мета. Визначити частоту ЛТС у педіатричних пацієнтів з опіками, які потребують штучної вентиляції легень, щоб розробити рекомендації щодо трахеостомії.

Методи. В ході проведення наукового дослідження нами був проведений систематичний огляд відповідно до рекомендацій «Переважні елементи звітності для систематичних оглядів та мета-аналізів» (PRISMA) [6] - пошук у CrossRef, Google Scholar, Pubmed статей, опублікованих з грудня 2013 до грудня 2023 року, з використанням наступних термінів: «стеноз гортані, підголосовий стеноз, стеноз трахеї, педіатричні опіки, ШВЛ»

Когорта дослідження складалася з дітей віком до 16 років, які потребували інтубації через опік. Пацієнтів виключали, якщо показання до ендотрахеальної інтубації не були пов'язані з їх опіковою травмою.

Результати. Протягом 10-річного періоду дослідження було ідентифіковано 115 пацієнтів, які мали ендотрахеальну інтубацію після перенесеної опікової травми. З них 11 було виключено: 7, оскільки вони були інтубовані у зв'язку з іншими травмами, 3, оскільки вони були інтубовані після побічної реакції на ліки, і 1, оскільки пацієнт помер внаслідок опіків на 38-й день. Решта 104 пацієнта були все включено для аналізу[7].

Характеристики опіку

Середній вік становив 6,2 року (0-15), більшість пацієнтів були чоловіками (65%). Середня загальна площа поверхні тіла (ЗППТ) становив 18,5% з діапазоном

0,1-70%. Полум'я було найпоширенішим механізмом опіку ($n = 59$), потім опіки ($n = 39$).

Опіки голови та/або шиї були найпоширенішим показанням для інтубації [8], потім ЗППТ понад 15% і пацієнти демонстрували стридор, хриплий голос або опухлі губи. Середня тривалість інтубації становила 6,1 дня (діапазон 0-40). 68 пацієнтів спочатку пройшли оротрахеальну інтубацію (з них 3 були замінені на назотрахеальну), тоді як 31 пацієнт пройшов початкову назотрахеальну інтубацію. Для 5 пацієнтів шлях інтубації не був зафіксований. 81 пацієнта було інтубовано за допомогою ендотрахеальної трубки (ЕТТ) з манжетою, хоча тиск надування манжети не було зареєстровано для жодного пацієнта. З решти 23 пацієнтів 14 були інтубовані ендотрахеальними трубками без манжет, а у 9 це не було зареєстровано.

Характеристики механічної вентиляції

Серед пацієнтів, які не перенесли ЛТС або не перенесли трахеостомію [9], середня тривалість інтубації становила 5,4 дня з діапазоном 0-38 днів. 17 пацієнтам під час госпіталізації виконано ларингоскопію, бронхоскопію та езофагоскопію (ЛБЕ). Показання до ЛБЕ включають; стридор після екстубації або невдалої екстубації ($n = 6$), набряк дихальних шляхів, помічений під час інтубації ($n = 6$), загроза опіку дихальних шляхів з огляду на механізм опіку та оцінку перед трахеостомією. Двом пацієнтам (1,9%) виконано трахеостомію: одному – на 18-й день після опіку через виразку голосових зв'язок, пов'язану з манжетою. Інший був виконаний за бажанням на 40-й день після опіку, враховуючи очікуваний тривалий період інтубації. У двох пацієнтів виявлено ЛТС (1,9%). Механізмом обох опіків був опік полум'ям, причому в обох пацієнтів були опіки голови та шиї. Пацієнт 1 був інтубований протягом 18 днів, а пацієнт 2 був інтубований, поки йому не зробили трахеостомію на 18 день після травми - через 46 днів його деканюлювали. Обидва ці пацієнти потребували хірургічного втручання для лікування їх ЛТС. 13 пацієнтів були інтубовані протягом 18 днів або довше, що призвело до частоти ЛТС 15% у пацієнтів, інтубованих протягом щонайменше 18 днів. ЛБЕ виявили зміни дихальних шляхів через ЕТТ ще у 8 пацієнтів із загальом 10 змін дихальних шляхів; набряк голосової щілини ($n = 3$), виразки голосових зв'язок ($n = 2$), грануляція голосових зв'язок ($n = 1$), набряк голосової щілини ($n = 1$), задній голосовий рубець ($n = 1$), задня голосова виразка ($n = 1$) і підголосову виразку ($n = 1$) [10]. Ці зміни були відзначені після середньої тривалості інтубації 10,3 дня (діапазон 5-18).

Нижче представлений випадок одного пацієнта, який страждав від ЛТС.

Опис випадку

Пацієнт

8-річний хлопчик отримав 70% ЗППТ опік полум'ям, включаючи голову та шию, після небаченої події з ацетоном як прискорювачем. Його інтубували назально ендотрахеальною трубкою 5,5 з манжетою. На 15 день після опіку ЛБЕ виявив виразку голосових зв'язок і гранульому навколо ЕТТ у гортані. Було прийнято рішення виконати відкриту трахеостомію через три дні з використанням 5,5 довгою трахеостомічної трубки з манжетою [9]. На ЛБЕ не було знайдено доказів опіку дихальних шляхів. Пацієнту деканюляцію зробили на 64-й день після опіку, але згодом розвинувся стридор під час збудження через 8 днів після деканюляції (72-й день після опіку). ЛБЕ виявив еліптичний стеноз безпосередньо дистально від трахеостоми з грануляційною тканиною в попередньому місці стоми. Після видалення грануляційної тканини його симптоми покращилися. За пацієнтом спостерігали протягом 29 місяців після травми, перш ніж переїхати з родиною. Він не відчував жодних додаткових симптомів і не потребував подальших втручань для його

ЛТС протягом цього часу.

Висновок. Наше дослідження показало, що ЛТС у педіатричній популяції опіків після ШВЛ є рідкісним явищем. Великий відсоток опіків полум'ям, інгаляційне ушкодження та тривала інтубація повинні посилити підозру щодо потенційного розвитку ЛТС. Таким чином, ці пацієнти потребують ретельного спостереження та відповідного тривалого спостереження для полегшення ранньої діагностики та своєчасного лікування. Низька частота ЛТС демонструє, що тривалу ендотрахеальну інтубацію можна безпечно використовувати як шлях тривалого доступу до дихальних шляхів у педіатричних пацієнтів з опіками. Враховуючи наявні дані, ми не можемо надати чітких рекомендацій щодо ролі та часу трахеостомії у педіатричних пацієнтів з опіками; скоріше наше дослідження підкреслює необхідність проведення багатоцентрового рандомізованого контрольного дослідження для подальшого вивчення цих питань.

Список використаних джерел:

1. Но AM, Mizubuti GB, Dion JM, Beyea JA. Підголосовий стеноз у дітей після інтубації. Арка Діс Чайлд. 2019 рік; 105 :486.
2. Schweiger C, Marostica PJ, Smith MM, Manica D, Carvalho PR, Kuhl G. Частота постінтубаційного підголоскового стенозу у дітей: проспективне дослідження. J Laringol Otol. 2013 рік; 127 :399–403.
3. Кошарева Ю.А., Хьюз В.Б., Соліман А.М.С. Ларинготрахеальний стеноз у опікових пацієнтів, які потребують ШВЛ. World J Otorinolaringol Head Neck Surg. 2018 рік; 4 :117–121.
4. Міллер Р.П., Грей С.Д., Коттон Р.Т., Майєр С.М. 3-й. Реконструкція дихальних шляхів після термічної травми гортані. Ларингоскоп. 1988 рік; 98 :826–9.
5. Jayawardena A, Lowery AS, Wootten C, Dion GR, Summitt JB, McGrane S, Gelbard A. Раннє хірургічне лікування термічної травми дихальних шляхів: серія випадків. J Burn Care Res. 2019 рік; 40 :189–95.
6. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews BMJ 2021; 372 doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.n71> (Published 29 March 2021).
7. Zias N, Chroneou A, Tabbal MK, Gonzalez AV, Gray AW, Lamb CR, Riker DR, Beamis JF Jr. Стеноз трахеї після трахеостомії та після інтубації: звіт про 31 випадок та огляд літератури. BMC Pulm Med. 2008 рік; 8:18.
8. Hyland EJ, Harvey JG, Martin AJ, Holland AJ. Опіки шиї у дітей. J Paediatr Здоров'я дитини. 2015 рік; 51 :976–81.
9. Aggarwal S, Smailes S, Dziewulski P. Трахеостомія у пацієнтів з опіками. Опіки. 2009 рік; 35 :962–66.
10. Бат А.П., Панарезе А., Тевасагаям М., Булл П.Д. Підголосовий стеноз у дітей. Clin Otolaryngol Allied Sci. 1999 рік; 24 :117–21.

ОСОБИСТА ГІГІЄНА ПІСЛЯ КОРИСТУВАННЯ КНИГОЮ

Савицька Єлизавета Олексіївна

Здобувач вищої освіти 1 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедра гігієни та екології № 1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Особиста гігієна є дуже важливою складовою нашого здоров'я. Тож метою цього дослідження є опитування серед людей щодо дотримання гігієни рук після читання книги. Книги можуть бути джерелом перенесення різних мікроорганізмів, гігієна рук може допомогти уникнути поширення захворювання.

Матеріали та методи: у ході дослідження було використано декілька методів аналітичний та статистичний, розроблений авторський опитувальник та проведено добровільне анонімне опитування серед людей різного віку.

Результати дослідження: у даному дослідженні я хочу висвітлити питання важливості гігієнічних заходів після користування книгою. Кожного дня люди читають книги, як у дома, так і громадських місцях, а чи замислюються вони над особистою гігієною, та чи приділяють достатньої уваги чистоті самої книги. На запитання, чи читаєте книги в паперовому вигляді, 83,3% «так», 16,7% «ні». 26,7% респондентів відповіли «мию руки після користування книгою», 50% «ні, не мию і не дезінфікую», 23,3% «дуже зрідка». 50% опитуваних людей, зазначили, що звертають увагу на чистоту книг, якими користуються, 16,7% не акцентують увагу на чистоту книг, 33,3% іноді, якщо книги на вигляд будні. 46,7% зазначили, що зберігають книги після читання у закритих шафах та ящиках, 33,3% відповіли, що зберігають на відкритих поверхнях, 20% в інших місцях користування. Наступним було поставлене запитання, як часто чистити книжкові полиці, на що 33,3% відповіли «часто», 53,3% «інколи», 13,3% «ніколи». На питання, як часто Ви прибираєте пил з паперових книг, 36,7% людей відповіли, що перед кожним читанням, 46,7% зрідка, а 16,7% що ніколи. Серед опитуваних в анкетуванні, зазначили, 40% людей не знають, що в книгах існують комахи-книгоїди і плісняві гриби, 60% ознайомлені з даною проблемою. Із кількості опитуваних, 66,7% вважають, що книжковий пил несе загрозу для власного здоров'я, 3,3% що книжковий пил цілком безпечний, 30% ніколи не замислювались над цим питанням. 23,3% опитаних стверджують, що мали симптоми алергії пов'язані з книжковим пилом: свербіж або висип на шкірі, слезотеча, сухість у носі.

Висновок: за результатами дослідження встановлено, що люди, які читають книги не завжди дотримуються правил особистої гігієни після читання книги і не приділяють достатньої уваги, як чистоті книг, так і чистоті книжкових полиць. Це все може призвести до розповсюдження інфекційних, паразитарних захворювань, спровокувати розвиток алергічної реакції.

ПАТОГЕНЕЗ ВИНИКНЕННЯ КОГНІТИВНОЇ ДИСФУНКЦІЇ ПІСЛЯ НАРКОЗУ

Скобенко Марія Володимирівна

Харківський національний медичний університет, Україна

Дейнеко Максим Олександрович

асистент кафедри Кафедра медицини катастроф та військової медицини

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Загальна анестезія – штучно визваний фармакологічними препаратами стан, під час якого відбувається виключення свідомості та всіх видів чутливості, відбувається міорелаксація. Безперечно, в контексті хірургічних маніпуляцій цей зворотній стан має корисний вплив, адже біль та м'язовий тонус – фізіологічні, але в контексті хірургічного лікування ці явища будуть заважати та шкодити. Як у будь-якої лікарської процедури, після наркозу можуть виникати різноманітні ускладнення, що підлягають детальному вивченню та пошуку методів профілактики та лікування ускладнень, що виникли. Ускладнення можуть бути незначними, такі як нудота, блювання, але можуть бути й серйозні ускладнення, такі як інфаркт міокарда, пневмонія, емболія легеневої артерії, ниркова недостатність, алергія, післяопераційна енцефалопатія. Когнітивна дисфункція – складне ускладнення, яке виникає після впливу препаратів на центральну нервову систему та частіше виникає у людей середнього та похилого віку.

Мета огляду: метою даної роботи ми визначили як актуалізацію та систематизацію даних щодо особливостей виникнення та патогенезу когнітивної дисфункції у пацієнтів після наркозу.

Матеріали та методи: Був проведений повний огляд літератури щодо особливостей етіопатогенезу виникнення когнітивної дисфункції у пацієнтів в післяопераційний період. Для цього в PubMed, Google Scholar було проведено пошук клінічної літератури та проаналізовано її зміст. Пошук був здійснений за ключовими словами: «загальна анестезія», «окислювальний стрес», «післяопераційна когнітивна дисфункція», «нейрональний апоптоз», «післяопераційна енцефалопатія», «післяопераційна хвороба Альцгеймера».

Результати та їх обговорення:

Частіше всього з синдромів післяопераційної енцефалопатії як ускладнення виникає когнітивна дисфункція [1]. Вищезгадана патологія виникає в ранній післяопераційний період і має симптоми порушення вищих когнітивних функцій, а саме мислення, пам'яті, мовлення. Провокуючими факторами є вік пацієнта (ПОКД частіше зустрічається у пацієнтів старше 65 років), наявність когнітивних порушень перед оперативним втручанням (помірні когнітивні порушення або деменція), наявні соматичні захворювання, цереброваскулярні патології в анамнезі, низька освіченість пацієнта [2,3]

Головна ланка патогенезу розвитку післяопераційної енцефалопатії – індукція апоптозу нейронів через активацію каспаз [4]. 30 Загальні анестетики мають прямий нейротоксичний вплив пов'язаний з дисфункцією мітохондрій через підвищення проникності мембран, порушення обміну кальцію та пригнічення енергоутворення в нейронах [5]. Загальні анестетики зменшують виділення ацетилхоліну в синапсах, що сприяє розвитку когнітивного дефіциту [6]. Окрім прямого впливу препаратів на

центральної нервової системи, анестетики також мають вплив на імунну систему. Наркоз індукує апоптоз Т-клітин, що знижує імунітет та погіршує роботу нервової системи. Зараз немає спільної думки науковців щодо зв'язку між загальною анестезією та ризиком розвитку деменції та хвороби Альцгеймера. В дослідженнях на тваринах було показано, що інгаляційні анестетики провокують утворення та агрегацію бета-амілоїда, також індукують фосфорилування та накопичення тау-протеїну, що є патогенетичними процесами розвитку хвороби Альцгеймера. [7,8].

Висновки: Післяопераційна когнітивна дисфункція – часте ускладнення загальної анестезії що виникає у людей середнього та похилого віку. Вивчення цієї патології має важливе значення та актуальність через збільшення частоти виникнення, подовження госпіталізації, через виникнення ускладнень, погіршення якості життя пацієнтів та через відсутність медикаментозних тактик профілактики післяопераційної дисфункції.

Список використаних джерел:

1. Moller JT, Cluitmans P, Rasmussen LS, et al. Long-term postoperative cognitive dysfunction in the elderly ISPOCD1 study. ISPOCD investigators. International Study of Post-Operative Cognitive Dysfunction. *Lancet*. 1998 Mar 21;351(9106):857–61.
2. Monk TG, Weldon BC, Garvan CW, et al. Predictors of cognitive dysfunction after major noncardiac surgery. *Anesthesiology*. 2008 Jan;108(1):18–30.
3. Burkhart CS, Steiner LA. Can Postoperative Cognitive Dysfunction Be Avoided? *Hosp Pract* (1995). 2012 Feb;40(1):214–23. doi: 10.3810/hp.2012.02.962.
4. Vacas S, Degos V, Feng X, Maze M. The neuroinflammatory response of postoperative cognitive decline. *Br Med Bull*. 2013;106:161–78. doi: 10.1093/bmb/ldt006. Epub 2013 Apr 4.
5. Yin C, Gou LS, Liu Y, et al. Repeated administration of propofol upregulated the expression of c-Fos and cleaved-caspase-3 proteins in the developing mouse brain. *Indian J Pharmacol*. 2011 Nov;43(6):648–51. doi: 10.4103/0253-7613.89819.
6. Pratico C, Quattrone D, Lucanto T, et al. Drugs of anesthesia acting on central cholinergic system may cause post-operative cognitive dysfunction and delirium. *Med Hypotheses*. 2005;65(5):972–82.
7. Peruchio J, Rubio I, Casarejos MJ, et al. Anesthesia with isoflurane increases amyloid pathology in mice models of Alzheimer's disease. *J Alzheimers Dis*. 2010;19(4):1245–57. doi: 10.3233/JAD-2010-1318.
8. Run X, Liang Z, Zhang L, et al. Anesthesia induces phosphorylation of tau. *J Alzheimers Dis*. 2009;16(3):619–26. doi: 10.3233/JAD2009-1003.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ГЕРІАТРИЧНИХ ХВОРИХ ПІСЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ХІРУРГІЧНИХ ВТРУЧАНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ

Назарова Дар'я Сергіївна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Лінівенко Еліна Сергіївна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Расенко Андрій Володимирович

асистент кафедри медицини катастроф та військової медицини
Харківський національний медичний університет, Україна

Мета: аналіз літературних джерел щодо причин виникнення післяопераційних ускладнень геріатричних хворих після проведення хірургічних втручань із застосування загальної анестезії.

Матеріали та методи: використання медичної літератури та рецензування наукових публікацій про вплив загальної анестезії у геріатричних хворих після проведення хірургічних втручань в медичних базах даних (PubMed, Medscape). Ключові слова пошуку включали: "elderly", "geriatric patients", "anesthesia in geriatric patients", "postoperative complications in the elderly". Було знайдено 7 наукових робіт, 1 з яких виявилася актуальною та використовувалася для подальшого аналізу.

ВСТУП. Геріатричні пацієнти являють собою вразливу групу населення з підвищеним ризиком розвитку післяопераційних ускладнень. Люди похилого віку нерідко мають множинні хронічні захворювання, які вимагають хірургічного лікування із застосуванням загальної анестезії. Тому вкрай важливим на передопераційному етапі є виявлення супутньої патології, зокрема серцево-судинної та дихальної, задля попередження ускладнень.

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Серцеві ускладнення.

Люди похилого віку є більш схильними до небажаних серцевих ускладнень в післяопераційному періоді. За результатами ретроспективного дослідження (2018 рік), в якому взяв участь 8441 пацієнт, що переніс загальні та судинні операції, виявлено, що основними прогностичними факторами серцево-судинних порушень після операції був вік старше 65 років.

Зниження серцевого резерву у геріатричних хворих нерідко є наслідком раптового падіння артеріального тиску (АТ) під час введення загальної анестезії (ЗА). Зниження чутливості бета-рецепторів обмежує здатність збільшувати серцевий викид і адекватно реагувати на крововтрату. Порушення функції барорецепторів та зниження сприйнятливості до ангіотензину II ще більше порушують чутливість до гіповолемії.

Легеневі ускладнення.

Вік та функціональні зміни є вагомими факторами ризику розвитку легеневих

ускладнень, відбувається зниження дихальної функції через зменшення резистентності легень та грудної клітки, а також дифузії газів, що сприяє збільшенню внутрішньоплеврального тиску. Спостерігається зниження реактивності центральної нервової системи (ЦНС), що призводить до притуплення реакції на гіпоксію та гіперкапнію. Ослаблення гіпоксичного легеневого вазоконстрикторного рефлексу відбувається при зменшенні легеневого капілярного русла, підвищенні тиску в легеневій артерії (30%) та легеневого судинного опору (80%). Дихальні шляхи колапсуються під анестезією, збільшуючи шунтування та мертвий простір. Таким чином, преоксигенація перед анестезією займає більше часу через зниження парціального тиску артеріального кисню.

Ускладнення з боку ЦНС

Процес старіння характеризується прогресуючим зменшенням маси функціонуючих нейронів зі збільшенням розміру шлуночків. Через зменшення кількості рецепторів порушується активність нейромедіаторів (5-гідрокситриптамін, ацетилхолін та ін.). Внаслідок цього відбувається зниження мінімальної альвеолярної концентрації з підвищенням чутливості до загальних анестетиків. Спостерігається зменшення епідурального простору за рахунок звуження спинномозкового каналу. Проникність твердої оболонки збільшується, що призводить до перебільшених ефектів під час епідуральної блокади. Існуючі когнітивні порушення є провісником післяопераційного марення. Порушення проявляються в перепадах настрою, порушеннях пам'яті, розладах поведінки та рухових функцій.

ВИСНОВОК: Отже, при підготовці до планового хірургічного втручання у геріатричного хворого лікар має провести ряд діагностичних досліджень, з метою виявлення порушень з боку серцево-судинної, дихальної системи та ЦНС. Задовільний функціональний статус перед операцією може допомогти зменшити ризик післяопераційних ускладнень, що підкреслює важливість профілактичних стратегій у передопераційному періоді.

Список використаних джерел:

1. Recent advances in geriatric anaesthesia / A. Mahender et al. Indian Journal of Anaesthesia. 2023. Vol. 67, no. 1. P. 152. URL: https://doi.org/10.4103/ija.ija_1029_22 (date of access: 20.03.2024).
2. Dodds C., Kumar C., Servin F. Anaesthesia for the Elderly Patient. Oxford University Press, 2007. URL: <https://doi.org/10.1093/med/9780199234622.001.0001> (date of access: 20.03.2024).
3. OSCE 2 / P. Hersey et al. OSCEs for Intensive Care Medicine. 2020. P. 47–80. URL: <https://doi.org/10.1093/med/9780198824374.003.0002> (date of access: 20.03.2024).
4. Brocklehurst's textbook of geriatric medicine and gerontology / ed. by F. Howard et al. 7th ed. Philadelphia, PA : Saunders/Elsevier, 2009.

СТОМАТИТ: ПРИЧИНИ І ПРОФІЛАКТИКА

Юрченко Ірина Олександрівна

Здобувач вищої освіти 1 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедра гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність теми. Стоматит - це поширене захворювання ротової порожнини, яке проявляється запаленням слизової оболонки. Виникнення стоматиту значною мірою впливає на якість життя та може викликати біль, дискомфорт і ускладнення при їжі та говорі.

Матеріали та методи. Було проведено анонімне опитування людей різного віку і статі та аналіз літературних джерел на дану тематику.

Результати. В опитуванні взяло участь 35 людей віком 17-40 років. За результатами опитування були отримані наступні дані: 71,4% відповіли, що хворіли на стоматит протягом життя, з них 60% найчастіше хворіли у дитячому віці, 40% у дорослому. На думку опитуваних у 45,7% стоматит виник через бактеріальні та вірусні інфекції, 28,5% брудні руки, 8,5% зараження від хворої людини, 11,6% від куріння або вживання алкоголю та 5,7% інші причини. Також на запитання які профілактичні заходи вони проводять 51,1% чистять зуби та полощуть після кожного прийому їжі, з них лише 36,7% вчасно міняють зубну щітку, 12,2% не дотримуються профілактичних заходів.

Науковці припускають, що майже у кожної людини хоч раз у житті був стоматит, навіть якщо не було ніяких видимих симптомів. Стоматит може виникати у людей будь-якого віку, але найчастіше він виникає у дітей через недостатньо сформований імунітет. Немовлята хворіють на стоматит рідко, це пов'язано з тим, що малюк отримує велику кількість антитіл від молока матері.

Люди часто пов'язують стоматит з брудними руками, але причини виникнення можуть бути різні: травми або подразнення слизової оболонки, наприклад, від грубої щітки для зубів подряпини, порізи, опік від гарячої їжі; зараження від хворої людини повітряно-крапельним шляхом; алергічні реакції на їжу, зубні пастки, медичні препарати; надмірне вживання солоної, кислої чи гострої їжі; недотримання правил особистої гігієни ротової порожнини; куріння, вживання алкоголю та жувального тютюну; бактеріальні й вірусні інфекції, наприклад, стрептококовий стоматит, вітряна віспа; наявність карієсу, герпесу, цукрового діабету чи грипу; зменшення кількості слини в ротовій порожнині та інше.

Щоб запобігти захворюванню, потрібно дотримуватись профілактичних заходів, а саме: регулярні відвідування стоматолога з метою видалення зубних нальотів і лікування карієсу; суворе дотримання гігієнічних правил догляду за порожниною рота - чистити зуби та полоскати після кожного прийому їжі; вчасно міняти зубну щітку; своєчасне лікування пошкоджень слизової оболонки й зміцнення загального імунітету.

Висновок. Стоматит є досить поширеним захворюванням, яке може виникнути у людей будь-якого віку з різних причин, включаючи травми, інфекції та алергічні реакції. Важливо розуміти, що попередження стоматиту включає в себе регулярні відвідування стоматолога, дотримання гігієнічних правил і підтримку загального імунітету. Ретельна гігієна ротової порожнини та вживання запобіжних заходів можуть допомогти у запобіганні цієї неприємної хвороби.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ МІГРЕНІ

Келюх Юлія Олександрівна

Кафедра неврології

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Коротенко Вікторія Олегівна

Кафедра неврології

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Науковий керівник: Єскін Олександр Ростиславович

кандидат медичних наук, доцент

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Актуальність. Мігрень (гемікранія) – це пароксизмальний головний біль пульсуючого характеру, який виникає в одній половині голови. Майже 11% населення планети страждають від цього захворювання [1]. Мігрень має широку поширюваність та велику кількість негативних наслідків, які можуть призвести до інвалідизації людини. Через точно не вивчені причини гемікранії, неможливо дослідити механізм розвитку захворювання, і як наслідок – знайти ефективний метод лікування. Для того, щоб покращити життя хворих, необхідно вдосконалювати існуючі методи лікування, а також впроваджувати новітні методики для боротьби з цим захворюванням.

Мета. Метою роботи стало дослідження сучасних методів лікування мігрені, їх ефективність та перспективність.

Основна частина. Найбільш ефективними медикаментозними препаратами є триптани. Це специфічні протимігренозні препарати, які впливають на серотонінові 5-HT 1b-, 1d-, 1f-рецептори, викликаючи звуження розширених судин під час нападу [2]. Наразі в Україні зареєстровано 5 із 8 препаратів даної групи, а саме Суматриптан, Золмітриптан, Ризатриптан, Елетриптан, Фроватриптан. Ще одним перспективним напрямком в профілактиці мігрені є використання моноклоальних антитіл к кальцитонін-ген родинному пептиду, або CGRP-блокатори. При введенні ці препарати фіксуються на білку та його рецепторах, що попереджує набряк кровоносних судин та зупиняє увесь каскад больового механізму ще до початку нападу мігрені. Під час досліджень 2022 року було виявлено зменшення кількості днів на місяць з головним болем у 3 рази [3].

Окрім медикаментозних препаратів для лікування мігрені виявилися ефективними різні фізіотерапевтичні методи. Інноваційним методом для лікування стала нейромодуляція. Найбільш популярним є черезшкірна стимуляція зони першої гілки трійчастого нерва (а саме стимуляція супраорбітального нерва), моноімпульсна транскраніальна магнітна стимуляція, неінвазивна стимуляція блукаючого нерва та дистанційна електрична нейромодуляція. Механізм дії нейростимуляції зони першої гілки трійчастого нерва полягає в активації аферентних волокон, структур ендогенної опіоїдної системи, а також посилення низхідних антиноцицептивних супраспінальних впливів. Під час дослідження у 2020 році у 68% пацієнтів було відмічено зниження інтенсивності болю на 50% після годинного сеансу [4]. Транскраніальна магнітна стимуляція – це неінвазивна процедура, яка використовує

магнітні імпульси для стимуляції нервових клітин в головному мозку. Це справляє значний лікувальний ефект у хворих на мігрень з аурою, що супроводжується депресивним розладом, у вигляді зменшення частоти нападів та інтенсивності проявів депресії [5]. Дистанційна електрична нейромодуляція (REN) – це новітній метод лікування мігрені, який стимулює периферійні нерви плеча, викликаючи умовну модуляцію болю – ендогенний аналгетичний механізм, при якому стимуляція пригнічує біль у віддалених частинах тіла. Для цього на руку накладається манжета, забезпечена електродами та мініатюрним джерелом живлення. Керування пристроєм забезпечується за допомогою спеціальної програми для смартфона. Вважається, що вплив електричних імпульсів на м'язово-шкірні нерви руки викликають реакцію центрів, розташованих у стовбурі головного мозку (зокрема, у довгастому мозку), що призводить до викиду нейротрансмітерів (наприклад, серотоніну) [6]. Нейротрансмітери (нейромедіатори) блокують болючі сигнали тригеміно-цервікального комплексу.

Ще один фізіотерапевтичний метод – акупунктура. При дослідженні 2019 року було виявлено, що у 41% пацієнтів відзначалося зменшення кількості нападів мігрені на 50% [7]. У 2018 році завдяки МР-спектроскопії після акупунктури відзначили значне збільшення N-саліцилату/креатиніну в таламусі, що корелює зі зниженням інтенсивності головного болю [8]. Наступний метод лікування – ботулінотерапія. Місця для введення ботулотоксину типу А пов'язані з сенсорною іннервацією обличчя, волосистої частини голови та шийної ділянки. Механізм дії заснований на інгібуванні визволення прозапальних медіаторів (субстанція Р) із периферичних терміналей ноцицепторів. [9]. Через це в ЦНС знижується надходження больових сигналів з периферії і відбувається зниження центральної сенсibiliзації. За результатами дослідження у 2021 році 48,5% пацієнтів відмітили зниження інтенсивності болю [10].

Висновки. Проаналізувавши всі дані можна впевнено сказати, що на сьогоднішній день існує досить багато методів лікування мігрені, починаючи від медикаментозної терапії і закінчуючи фізіотерапевтичними методиками. Кожен з описаних у роботі методів під час досліджень мав доволі високий ступень ефективності, тому можна впевнено використовувати дані методи під час лікування мігрені.

Список використаних джерел:

1. Aguilar-Shea AL, Membrilla Md JA, Diaz-de-Teran J. Migraine review for general practice. *Aten Primaria*. 2022 Feb;54(2):102208. doi: 10.1016/j.aprim.2021.102208. Epub 2021 Nov 16. PMID: 34798397; PMCID: PMC8605054.
2. Grazzi L, D'Amico D, Raggi A, Leonardi M, Ciusani E, Corsini E, et al. Mindfulness and pharmacological prophylaxis have comparable effect on biomarkers of inflammation and clinical indexes in chronic migraine with medication overuse: results at 12 months after withdrawal. *Neurol Sci Off J Ital Neurol Soc Ital Soc Clin Neurophysiol*. 2017. May;38(Suppl 1):173–5.
3. Burch R, Rizzoli P, Loder E. The Prevalence and Impact of Migraine and Severe Headache in the United States: Figures and Trends from Government Health Studies. *Headache*. 2018; 58 (4): 496-505. <https://doi.org/10.1111/head.13281>.
4. Magis D, Sava S, d'Elia TS, Baschi R, Schoenen J. Safety and patients' satisfaction of transcutaneous supraorbital neurostimulation (ISNS) with the Cefaly device in headache treatment: a survey of 2,313 headache sufferers in the general population. *The Journal of Headache and Pain* 2019 Dec;14:95.
5. Burke MJ, Fried PJ, Pascual-Leone A. Transcranial magnetic stimulation: Neurophysiological and clinical applications. *Handb Clin Neurol*. 2019;163:73-92. doi: 10.1016/B978-0-12-804281-

- 6.00005-7. PMID: 31590749.
6. Rapoport AM, Lin T, Tepper SJ. Remote Electrical Neuromodulation (REN) for the Acute Treatment of Migraine. *Headache*. 2020 Jan;60(1):229-234. doi: 10.1111/head.13669. Epub 2019 Nov 5. PMID: 31913517.
 7. Linde K, Allais G, Brinkhaus B, Fei Y, Mehring M, Vertosick EA, et al. Acupuncture for the prevention of episodic migraine. *Cochrane Database Syst Rev*. 2016. June 28;(6):CD001218.
 8. Gu T, Lin L, Jiang Y, Chen J, D'Arcy RC, Chen M, et al. Acupuncture therapy in treating migraine: results of a magnetic resonance spectroscopy imaging study. *J Pain Res*. 2018. April 27;11:889–900.
 9. Debarah Tepper M. D. Onabotulinumtoxin A. (Botox) // *Headache: The Journal of the Head and Face Pain*. – 2014. – Vol. 54, N.4. – C. 787-788.
 10. Shimizu T, Sakai F, Miyake H, et al. Disability, quality of life, productivity impairment and employer costs of migraine in the workplace. *J Headache Pain*. 2021;22(1):29. Published 2021 Apr. 21. <https://doi.org/10.1186/s10194-021-01243-5>.

СЕКЦІЯ XVI. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

DOI 10.62731/mcnd-29.03.2024.001

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ

Підлипний Юрій Васильович

канд. техн. наук, доцент кафедри технології і організації ресторанного господарства
*Ужгородський торговельно-економічний інститут Державного торговельно-
економічного університету, Україна*

Підвищена якість будівельної продукції є найважливішою умовою довгострокового успіху будівельної галузі. Вона дозволяє забезпечити безпеку споживачів, підвищити рівень конкурентоспроможності підприємства на ринку та зменшити витрати на подальшу експлуатацію будівельних об'єктів. Впровадження дієвої системи якості на підприємстві дає поштовх для підвищення продуктивності та рентабельності будівельного бізнесу. За допомогою системи якості вдається ефективніше контролювати процеси виробництва, покращувати якість продукції та послуг, а також знижувати ризики негативних наслідків неякісно виконаних будівельно-монтажних робіт. У результаті, підприємство може отримати конкурентні переваги на ринку шляхом забезпечення задоволення потреб клієнтів.

Сучасний стан будівельної галузі та зв'язані з ним ризики все частіше вимагають від управління прийняття нестандартних рішень та впровадження сучасних методів управління. Проте, безсумнівно, активна державна підтримка та проведення реформ можуть суттєво прискорити вихід з кризи та стати потужним каталізатором для розвитку будівельної галузі [1].

Сучасні методи управління якістю будівельно-монтажних робіт включають в себе використання систем якості ISO, впровадження Lean-підходів для оптимізації процесів, застосування технологій Building Information Modeling (BIM) для підвищення ефективності будівництва, а також впровадження систем внутрішнього контролю і аудиту для забезпечення відповідності стандартам якості та системного контролю якості будівельних робіт.

Система якості ISO - це система якості, яка гарантує, що продукція або послуга відповідають міжнародним стандартам якості і вимогам клієнтів. ISO стандарти встановлюють найкращі практики в галузі управління якістю, процесів та професійного обслуговування.

Впровадження Lean-підходів для оптимізації процесів дасть можливість покращити робочий процес, зменшити витрати та підвищити ефективність діяльності підприємства. Lean-підходи дозволяють виявляти та усувати зайві операції та втрати, спрощувати процеси та забезпечувати більшу якість продукції або послуг.

Building Information Modeling (BIM) - це процес створення та управління інформацією про будівельний об'єкт на всіх етапах його життєвого циклу.

Застосування технологій BIM дозволяє покращити проектування, будівництво, управління та експлуатацію споруд шляхом створення цифрових моделей, які включають в себе всі необхідні дані та специфікації. Переваги використання технологій BIM полягають у зменшенні помилок та конфліктів на етапі проектування, підвищенні ефективності будівництва через використання візуалізації та співпрацю всіх учасників процесу, а також у поліпшенні управління та експлуатації будівельними об'єктами після їх введення в експлуатацію.

Якість будівельної продукції визначається за результатами виробничого контролю і оцінюється відповідно за спеціальною інструкцією з оцінки якості будівельно-монтажних робіт. Виробничий контроль якості будівельно-монтажних організацій повинен включати вхідний, операційний і приймальний (з оцінкою якості). Дані результатів всіх видів контролю мають фіксуватися в журналах робіт [2].

На нашу думку, виробничий контроль якості будівельно-монтажних робіт повинен включати такі етапи:

1. Перевірка вхідних матеріалів на відповідність стандартам і вимогам.
2. Контроль процесу будівництва, включаючи правильне виконання робіт і дотримання технологічних процесів.
3. Перевірка якості виконаних робіт на різних етапах будівництва.
4. Випробування та перевірка після завершення будівництва для переконання у відповідності всіх вимог і стандартів.
5. Ведення документації з усіх проведених контрольних заходів для наступного аналізу і вдосконалення процесу в майбутньому.

Не менш важливим є системний контроль якості будівельно-монтажних робіт для забезпечення виконання проектів за найвищими стандартами. Цей процес передбачає моніторинг та оцінку всіх етапів будівництва для забезпечення відповідності специфікаціям і нормам. Він включає проведення перевірок, випробувань і аудитів для виявлення та усунення будь-яких проблем, які можуть виникнути під час процесу будівництва. Ефективний системний контроль якості допомагає мінімізувати ризики, знизити витрати та, зрештою, забезпечити успішний будівельний проект.

Отже, сучасні методи управління якістю будівельно-монтажних робіт дійсно можуть бути ключем до успішного завершення будівельних проектів. Деякі з таких методів включають у себе використання інноваційних технологій та програмного забезпечення для контролю якості робіт, впровадження стандартів та нормативів, відповідність сертифікаційним вимогам, а також систему постійного навчання і перевірки якості усіх процесів будівництва. Застосування таких методів може допомогти уникнути помилок, забезпечити високу якість завершення проекту та задоволення будь-яких, досить часто неочікуваних, потреб замовника, що є запорукою успішності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Ічетовкін А.А. Методика оцінки параметрів у механізмі вибору організаційно-технологічних рішень. Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту, 2021, №2 (92). С. 76-83.
2. Чуприна Ю. А. Сучасні методи управління якістю у будівництві. Управління розвитком складних систем, 2011. № 7. С. 135–137.

СЕКЦІЯ XVII. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Дуборез Олександра Анатоліївна

Здобувач вищої освіти факультету дизайну та образотворчого мистецтва
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Український культурний ландшафт пронизаний традиціями та звичаями, що формувалися протягом багатьох століть. На зламі століть ці культурні вияви зазнали відродження, ставши ще більш значущими в сучасному суспільстві. Наявність власної мови, унікальних звичаїв, та ідентичності є критичними елементами для існування будь-якої нації. Вважається, що втрата пам'яті про традиції предків призводить до втрати зв'язку не тільки з власною історією, але й з духовним світом.

Українські традиції відображають унікальне бачення світу, взаємодію з природою та міжособистісні відносини. Це безцінний ресурс, який допоміг народу не лише вижити в історичних випробуваннях, але й зберегти свою ідентичність, розвиваючись та вдосконалюючись.

Активні зусилля України на шляху до здобуття справжньої незалежності створюють передумови для прогресу в області універсальних моральних цінностей та гуманітарних принципів. Перемога цих прагнень може привести до значного просування у сфері збереження і розвитку народних традицій, зміцненні ролі національної культури. Ці очікування вже знаходять своє втілення у формі законодавчих ініціатив. Наприклад, з давніх часів після домінування ідеології, що відкидала релігійні цінності, у 1991 році рішенням Верховної Ради України встановлено державні свята, серед яких Різдво, Великдень і День Святої Трійці. Це стало частиною ширшого руху направлено на відродження національної ідентичності, мови та культурних цінностей [1, с. 65].

Перед набуттям Україною незалежності, етнографія функціонувала переважно у своєму класичному вимірі. Проте з моменту здобуття незалежності, перед науковцями у сфері гуманітарних наук постали виклики щодо оновлення методологічних підходів, ревізії джерельної бази та переосмислення напрямів дослідження. У відповідь на ці потреби у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка під керівництвом тогочасного декана історичного факультету, професора А. Г. Слюсеренка, було ініційовано створення кафедри етнології та краєзнавства.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, значне місце займають етнологічні, фольклористичні та народознавчі дослідження, які є ключовими для збереження національних традицій та звичаїв. Ці дослідження не лише сприяють культурному збагаченню, але й відіграють важливу роль у сфері державного управління, де розуміння культурного контексту соціальних явищ і врахування етнокультурних потреб населення стає запорукою економічного розвитку. Наукова робота в цьому напрямку важлива для підкреслення нерозривного зв'язку

національної культури з європейською та світовою спільнотами, відкриваючи Україну як активного учасника глобального культурного процесу.

Серед численних ініціатив, спрямованих на популяризацію українських традицій, варто відзначити діяльність Олега Скрипки, лідера відомої рок-групи «Воплі Відоплясова». Його інноваційний підхід до організації культурного простору, де традиційна музика зустрічається з сучасною рок-сценою, привернув увагу шанувальників обох жанрів до глибин українського фольклору. Зусилля Скрипки втілилися у створенні «Вечорниць» та етно-фестивалю «Країна мрій» у Києві [3], який зібрав на одній сцені автентичні колективи, фольклорні ансамблі та гурти стилю «world music». Фестиваль став прикладом успішної взаємодії виконавців та глядачів, демонструючи відмову від традиційної сценічної взаємодії на користь більш відкритого та діалогового формату виступів.

У сучасний період Україна, зіткнувшись з викликами глобалізації та активно інтегруючись у європейське співтовариство, продовжує берегти живі витoki своєї культури, зокрема фольклорні та музичні традиції. Ці непорушні острівці автентичності демонструють глибоке коріння народних обрядів і пісень, які не піддалися зникненню у вирі історичних змін.

Сьогоднішній розвиток фольклористики в Україні представлений широким спектром діяльності, де можна виділити дві основні течії. Перша – це зусилля дослідників, етнографів, які занурюються у вивчення та відродження сільської культури через наукові реконструкції. Одним із прикладів такої діяльності є діяльність тернопільської організації «Вертеп» для членів якої фольклор служить не просто об'єктом відтворення, але й джерелом духовного збагачення.

Останні два десятиліття також стали свідками виникнення численних фольклорних фестивалів національного та міжнародного масштабу, що сприяють збереженню і популяризації народної пісенної традиції. Яскравим прикладом тому є фестиваль «Берегиня», що регулярно проходить у Луцьку, залучаючи до участі як колективи, так і сольних виконавців, в репертуарі яких присутні обрядові композиції з різних періодів року.

Задача збереження, відродження та поширення традиційних українських народних свят стає пріоритетною для сучасного музейного простору в Україні. Важливим аспектом цієї діяльності є не тільки охорона матеріальних артефактів, але й передача знань і цінностей, які є фундаментом народних традицій, сформованих протягом століть. Таке завдання спрямоване на підтримку культурної ідентичності та сприяє розвитку культурної свідомості, виховуючи повагу до історичної спадщини і культурного розмаїття.

НІЕЗ «Переяслав» виступає яскравим прикладом такої діяльності, демонструючи заходи з метою збереження і популяризації народних свят. Ініціативи з відновлення народних розваг, побутових традицій, святкових та обрядових практик стали ключовими елементами культурно-освітньої стратегії комплексу. Використання нових методологій у цій роботі дозволяє організовувати масові гуляння та відтворювати обряди, типові для українських свят, таких як Різдво, Масляна, Зелені свята, а також у рамках проведення Всеукраїнського фестивалю майстрів народного мистецтва «Переяславський ярмарок».

Відтак, експозиційний простір Музею архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини перетворюється на справжнє середовище традиційного села, де збережені під відкритим небом архітектурні пам'ятки дозволяють відвідувачам зануритися в історичний контекст та відчути атмосферу минулих епох. Цей ефект переходу не тільки у просторі, але й у часі, посилюється завдяки історичним

реконструкціям, ландшафтному дизайну скансену та відтвореним на його території обрядовим виставам [2, с. 62].

Таким чином, можна констатувати, що окреслений період характеризується значним прогресом у відродженні та популяризації української культурної спадщини. Важливу роль у цьому процесі відіграють музейні установи, етнографічні комплекси та культурні ініціативи, що забезпечують не лише фізичне збереження артефактів, а й передачу нематеріальних цінностей і знань наступним поколінням. Збереження народних традицій в Україні на початку XXI століття свідчить про глибоке вкорінення та повагу до національної культури та історії, водночас забезпечуючи передачу унікальних знань і цінностей майбутнім поколінням.

Список використаних джерел:

1. Бабенко Н. Б. Українські народні традиції, свята і обряди як прояви сімейної культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 2. С. 62-67.
2. Микитченко С. І. Збереження, відтворення та популяризація традиційних народних свят у Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» у світлі новітніх методологічних тенденцій в музейній справі. Краєзнавство Запорозжя. 2018. № 2. С 57-66.
3. Kraina Mriy URL: <https://www.krainamriy.com/> (дата звернення: 21.03.2024).

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІКТ В РЕСТАВРАЦІЇ СТАНКОВОГО ЖИВОПИСУ

Миколайчук Антоніна Романівна

ORCID ID: 0000-0002-3536-7262

Аспірантка

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Науковий керівник: Тимченко Тетяна Ростиславівна

кандидат мистецтвознавства, доцент, зав. кафедри

техніки та реставрації творів мистецтва

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали необхідним інструментом у галузі мистецтвознавства та реставрації станкового живопису. Розширення можливостей обробки даних, аналізу зображень та використання штучного інтелекту змінили підхід до вивчення та дослідження творів мистецтва.

Тож розглянемо роботи, які досліджують застосування ІКТ у мистецтвознавстві та реставрації станкового живопису, а також оцінимо їх вплив на сучасну практику. Наприклад, вивчено питання отримання якісних цифрових зображень мистецьких творів [1], удосконалення радіографічних зображень живопису [5] та аналіз великих обсягів даних, пов'язаних із станковим живописом [4].

Дослідження зосереджені на програмах, що дозволяють аналізувати твори мистецтва з точки зору стилю, деталей та текстур. Використання технологій комп'ютерного бачення та машинного навчання спрямоване на розпізнавання стилю та атрибуцію творів мистецтва [2; 6; 8].

Техніки комп'ютерного бачення та діджиталізації надають можливості для глибшого аналізу та обстеження творів мистецтва, а також створення віртуальних та доповнених реальностей для вивчення та реконструкції творів мистецтва [3; 7].

Результати наших досліджень свідчать про значний вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на розвиток галузі мистецтвознавства та реставрації станкового живопису. Застосування машинного навчання та комп'ютерного бачення дозволяє проводити аналіз стилю та атрибуцію творів мистецтва з високою точністю. Крім того, використання віртуальної та доповненої реальності дозволяє створювати унікальні можливості для вивчення та відтворення творів мистецтва.

Загальний вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на мистецтвознавство та реставрацію станкового живопису виявляється в покращенні доступу до культурної спадщини, підвищенні точності та швидкості аналізу та реконструкції творів мистецтва, а також у розвитку нових методів дослідження та консервації.

Список використаних джерел:

1. Cucci, C., Delaney, J. K., & Picollo, M. (2016). Reflectance hyperspectral imaging for investigation of works of art: old master paintings and illuminated manuscripts. *Accounts of Chemical Research*, 49(10), 2070–2079. <https://doi.org/10.1021/acs.accounts.6b00048>.
2. Del Chiaro, R., Bagdanov, A. D., & Del Bimbo, A. (2019). Webly-supervised zero-shot learning for artwork instance recognition. *Pattern Recognition Letters*, 128, 420–426. <https://doi.org/10.1016/j.patrec.2019.09.027>.
3. Elgammal, A., Mazzone, M., Liu, B., Kim, D., & Elhoseiny, M. (2018). The shape of art history in

- the eyes of the machine. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, 32(1). <https://doi.org/10.1609/aaai.v32i1.11894>.
4. Florea, C., & Gieseke, F. (2018). Artistic movement recognition by consensus of boosted SVM based experts. *Journal of Visual Communication and Image Representation*, 56, 220–233. <https://doi.org/10.1016/j.jvcir.2018.09.015>.
 5. García, J. a. M., Yahaghi, E., & Amir, M. (2021). Improvement of the digital radiographic images of old paintings on wooden support through the anisotropic diffusion method. *Journal of Cultural Heritage*, 49, 115–122. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2021.02.008>.
 6. Gatys, L. A., Ecker, A., & Bethge, M. (2016). A neural algorithm of artistic style. *Journal of Vision*, 16(12), 326. <https://doi.org/10.1167/16.12.326>.
 7. Meinecke, C., Hall, C. M., & Jänicke, S. (2022). Towards Enhancing Virtual Museums by Contextualizing Art through Interactive Visualizations. *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 15(4), 1–26. <https://doi.org/10.1145/3527619>.
 8. Wang, X., Oxholm, G., Zhang, D., & Wang, Y. (2017). Multimodal Transfer: A Hierarchical Deep Convolutional Neural Network for Fast Artistic Style Transfer. *Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*. <https://doi.org/10.1109/cvpr.2017.759>.

СЦЕНІЧНЕ СЛОВО У ГОЛІВУДСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ КІНЦЯ 20-Х - 30-Х РР.

Біленька Анастасія Миколаївна

викладач кафедри музично-драматичного театру
Харківська державна академія культури, Україна

Світлична Ольга Олександрівна

викладач кафедри музично-драматичного театру;
Харківська державна академія культури, Україна

6 жовтня 1927 року – день прем'єри фільму «Співак джазу» – прийнято вважати днем народження звукового кіно. Таким чином, стало зрозуміло: звук, що прийшов у кінематограф, застав зненацька майстрів німого кіно і змусив кіноіндустрію відтепер працювати за новими правилами. І багатьом з них так і не вдалось адаптуватися. Кінокартина «Співак джазу» зі звуком, записаним на грамплатівці, стала першим музичним фільмом з синхронізованою мовною фонограмою. І саме музичні номери, які були зняті середнім і загальним планом, бо не вимагали точної синхронізації (замість діалогів було використано інтертитри), зайняли більше половини фільму. Фраза «Зачекайте, зачекайте хвилинку! Ви ще нічого не чули!» відтоді стала першою синхронною реплікою головного героя і символом приходу ери звукового кіно.

На відміну від практики Радянського Союзу, персонажі голлівудських фільмів не були позбавлені індивідуальності та мали свої мовні особливості, а тому актори були вільні у підборі мовних засобів під час роботи над роллю.

Зокрема в картині «Доктор Джекіл і містер Хайд» (1931) виконавець головних ролей Ф.Марч, який був удостоєний «Оскара» за їх виконання, яскраво передав перехід – перевтілення Джекіла в Хайда і навпаки завдяки точно підбраному інтонаційному і темпо-ритмічному малюнку обох персонажів, від глибокого спокійного, рівного грудного голосу до скрипучого голосу на середньому регістрі з переважанням рваних фраз і викриків.

Одним з найпопулярніших і найприбутковіших жанрів стала мелодрама. В 30-ті рр. була створена велика їх кількість, і не лише за оригінальними сценаріями, часто екранізувались класичні романи та п'єси. Серед ранніх мелодрам, які заслуговують уваги як глядачів, так і критиків, варто згадати «Это случилось однажды ночью» (1934) з К. Гейблом в головній ролі, що отримала 5 Оскарів в головних номінаціях. В ній найбільш яскраво проявився образ-візитівка Гейбла — впевненого в собі, трохи нахабного, але з почуттям гумору молодика з емоційною, трохи рубаною манерою подачі тексту. Цього ж року вийшла картина Р.Мамуляна «Ми знову живі». Роль князя Нехлюдова з романтичним тоном голосу зіграв Ф. Марч, який отримав Оскара за вищезгадану стрічку «Доктор Джекіл і містер Хайд». Катюшу Маслову зіграла російська актриса Анна Стен, яка нещодавно емігрувала до США. Її акцент у цій картині добре помітний, особливо це помітно по вібруючому «р». Романтичні сцени зіграні акторами на емоційному підйомі та використанні субтонового звучання голосу з великою кількістю повітря, що надавало їм більше чуттєвості. Така манера виконання романтичних сцен була звичною на театральній сцені, а з появою звуку перекочувала і в кіно.

Аналізуючи картину «Народження зірки» (1937), яка належить до культових мелодрам свого часу та породила згодом не менш відомі ремейки, варто приділити

увагу мовному образу головної героїні, яку зіграла Джанет Гейнор. Спочатку героїня, яка відчайдушно намагається стати актрисою, але достатньо скромна і наївна і щира, розмовляє переважно в межах середнього регістру, використовуючи суміш легатової і переддихової атаки, але звук подає достатньо глухо, що тим самим підкреслює вищезгадані якості. Темп її мови – середній. Проте з розвитком образу, коли героїня стає популярною актрисою і коханою жінкою, хоча її інтонація і залишається м'якою, проте в ній з'являється впевненість і додаються грудні ноти.

Система довгострокових контрактів, яка була характерною в Голлівуді, зіграла негативну роль в справі обмеження акторської свободи творчості і права вибору. Не маючи можливості розірвати контракт, вони були змушені робити те, що вимагало від них керівництво кіностудії. Контрактна система змушувала акторів виконувати майже одні і ті ж образи, змінювались хіба часи, костюм, сюжет і партнери. Працювали за встановленими раніше штампами. Також давалася взнаки обмеженість часу на зйомки, бюджет. Крім того, актори не мали можливості довго попередньо працювати над образом, вони рідко розробляли для персонажа нову неповторну манеру мови, інтонаційний малюнок, майже все відпрацьовувалось прямо на знімальному майданчику. Щастило лише акторам, які потрапляли до режисера-майстра, а також тим, що не мали постійного контракту і могли вільно вибирати ролі, але цей вибір був ризикованим. Серед таких сміливців був і вищезгаданий Ф.Марч, якого вважали актором-хамелеоном за здатність повністю перевтілюватись і робити неповторним кожен образ. Для кожного персонажа він підбирав робочий діапазон, манеру мови та інші засоби, які б влучно передавали зерно образу.

Саме в цей період на екрани вийшла кінокартина «Віднесені вітром» (1939). Жительку Півдня зіграла англійська актриса В. Лі. Вже передчуваючи воєнні настрої, автори картини наділили своїх персонажів сміливістю, непокірливістю та відкритістю, що і властиве інтонаційному малюнку Скарлет. Різкі зміни в настрої, швидкі переходи від плавного «легатового» звуку до стокато це тільки підкреслювало. Але крім образу головної героїні, уваги заслуговують навіть епізодичні персонажі, кожен з яких мав власну неповторну манеру мови. Щоб це довести, достатньо прослухати хоча б одну сцену без зображення. Хочеться також відмітити роботи Хетті Макденіел в ролі Мамушки, яка стала першою темношкірою власницею Оскара, Леслі Говарда в ролі Ешлі, Олівію де Хевіленд в ролі Мелані, яка наділила свою героїню спокійним м'яким оксамитовим голосом, який підкреслював її доброту та сердечність, Батерфлай Макуін у ролі служниці Пріссі, яка зводила Скарлет з розуму противним плаксивим писклявим голосом, і, звичайно ж, Кларка Гейбла у ролі Ретта Батлера, чия манера подачі звуку була схожа за формою на інтонацію Скарлет.

Таким чином, сценічне слово у сучасному Голлівуді – результат трансформації та розвитку американського кіно з 1927 року до сьогодення.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ
РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

29 березня 2024 року ♦ Херсон, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 29.03.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,91. Замовлення № 24/003. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.